

**РЪКОВОДСТВО
ЗА ОБУЧЕНИЕ**

Обучение на полицейските служители, базирано на основните права

Ръководство за лектори
на полицейските служители

Голяма част от информацията на Агенцията на Европейския съюз за основните права е достъпна в интернет. Тя може да бъде разгледана на сайта на FRA на адрес fra.europa.eu

Еуропе Direct е услуга, предназначена да ви помогне да намерите отговори на въпросите, които си задавате за Европейския съюз.

Единен безплатен номер (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Информацията, както и повечето обаждания са безплатни (възможно е обажданията от мрежата на някои оператори, от обществени телефони или от хотели да бъдат таксувани).

Снимки (заглавна страница & вътре): © Shutterstock

FRA – Агенция на Европейския съюз за основните права

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Виена – Австрия
тел. +43 158030-0 факс +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Агенция на Европейския съюз за основните права, 2016 г.

ISBN 978-92-9491-385-2
doi:10.2811/37937

Възпроизвеждането е разрешено, с изключение за търговски цели, при посочване на източника.

Обучение на полицейските служители, базирано на основните права

Ръководство за лектори
на полицейските служители

Предговор

Обучението на полицейските служители е първата и най-важна стъпка към оформянето на по-ефективна и професионална полицейска дейност в бъдеще. Основаното на правата на човека обучение помага на участниците да зачитат и защитават активно основните права. То гарантира, че употребата на сила се упражнява в съответствие с принципите на законност, необходимост и пропорционалност – принципи, които са от основно значение за развитието на справедливо общество. Следователно подобно обучение ще осигури на полицейските служители възможност да изпълнят ролята, предвидена за тях в Пътната карта за работата на Европейския съюз в сферата на правосъдието, свободата и сигурността.

Настоящото ръководство за обучение има за цел да спомогне за насърчаване на отношения на доверие между полицията и обществото като цяло и в цялото му разнообразие, затова то се съсредоточава върху правата за недопускане на дискриминация, достойнство и живот. Редица проучвания и проекти на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) подчертават връзката между доверието в институциите и упражняването на основните права. Когато съществува доверие, равнището на докладване на престъпления ще се увеличи; следователно ще бъдат разрешавани повече престъпления, като се осигурява справедливост за жертвите. Чрез опазване на основните права на всички граждани, полицейските служители ще пораждат доверие в обществото, като допринасят за положителен цикъл, който ще насърчи докладването на престъпления, ще допринесе за по-ефективна борба с престъпността, ще подобри справедливостта за жертвите и ще намали социалното напрежение.

FRA разработи основаното на основните права ръководство за обучение на полицейските служители в тясно сътрудничество с Асоциацията на европейските полицейски колежи, Агенцията на Европейския съюз за обучение в областта на правоприлагането (CEPOL) и техните мрежи от национални полицейски академии, за да помогне за изграждане на такова доверие и да способства за установяването на общи стандарти за полицейската дейност, които спазват принципите на основните права. Нашето намерение е да засилим професионализма и ефективността на полицейската дейност в рамките на Европейския съюз чрез предоставяне на лекторите на полицейските служители на ориентиран към практиката практически инструмент, който спомага за интегрирането на основните права в обучението на полицейските служители.

Michael O'Flaherty

Директор на FRA

Съкращения

АЕРС	Асоциация на европейските полицейски колежи
CAT	Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание
СЕРОЛ	Агенция на Европейския съюз за обучение в областта на правоприлагането
ЕКПЧ	Конвенция за защита правата на човека и основните свободи, или Европейска конвенция за правата на човека
ЕСПЧ	Европейски съд по правата на човека
ЕСCRI	Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността
ЕС	Европейски съюз
FRA	Агенция на Европейския съюз за основните права
ICCPR	Международен пакт за граждански и политически права
ICESCR	Международен пакт за икономически, социални и културни права
ILGA Европа	Международна асоциация на лесбийките, гейовете, бисексуалните, транссексуалните и интерсексуалните лица в Европа
ЛГБТ	Лесбийки, гейове, бисексуални и транссексуални
НПО	Неправителствена организация
НИПЧ	Национална институция за правата на човека
БДИПЧ	Бюро за демократични институции и права на човека (ОССЕ)
ОССЕ	Организация за сигурност и сътрудничество в Европа
ООН	Организация на обединените нации

Речник на термините

Конвенция/договор/ пакт/харта	Правно обвързващо международно споразумение между държави. За да бъде даден(а) конвенция/договор/пакт обвързващ(а) за дадена държава, тази държава трябва да я ратифицира или да се присъедини към нея.
Декларация	Политически документ за изразяване на общи принципи на междуправителствена организация; сама по себе си тя не е правно обвързваща, но може да има значителен морален и/или политически авторитет.
Основни права	Термин, който често се използва за посочване на правата, гарантирани в конституционното право.
Права на човека	Термин, отнасящ се до правата, гарантирани от международното право в областта на правата на човека.
Задължително право	Правно обвързващи стандарти, като например конвенции и договори.
Ратифициране/ ратифицирам	Процесът, посредством който държава става правно обвързана от договор/конвенция/пакт. Обикновено за ратификация е необходимо одобрението на съответния законодателен орган.
Подпис/подписвам	Актът на изразяване на намерение за правно обвързване с договор при последващо ратифициране. Договорът е „отворен за подписване“ след подписването му от договарящите страни.
Препоръчително право	Стандарти, които не са правно обвързващи, но все пак оказват влияние като морални/политически стандарти, като например декларации.

Съдържание

ПРЕДГОВОР	3
ВЪВЕДЕНИЕ	9
КАК ДА СЕ ИЗПОЛЗВА РЪКОВОДСТВОТО?	13
МОДУЛ 1: ОСНОВИ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА	
Въведение	23
Дейност: Разбиране на основите на правата на човека	24
Материал за участниците: Основни идеи и понятия, свързани с правата на човека	26
Кратки бележки	27
1. Какво представляват правата на човека?	27
2. Какви видове права на човека съществуват?	28
3. Каква е ролята на правата на човека?	29
4. Какви задължения по отношение на правата на човека съществуват?	30
5. Къде правата на човека са въплътени в закона и как се наблюдават те?	33
Допълнителни материали	37
МОДУЛ 2: ПОЛИЦЕЙСКАТА ДЕЙНОСТ ОТ ГЛЕДНАТА ТОЧКА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА	
Въведение	49
Дейност: Полицейската дейност от гледна точка на правата на човека	50
Описание на дейност – версия 1: Обсъждане на полицията и правата на човека	51
Материал за участниците 1 – Обсъждане на полицията и правата на човека	53
Материал за участниците 2 – Практически примери за права на човека	54
Кратки бележки	55
1. Ключови понятия	55
2. Материали за участниците – Въпроси и отговори	55
Материал за участниците 1 – Въпроси и отговори	57
Материал за участниците 2 – Въпроси и отговори	63
Допълнителни материали	65
Разширени дейности	70
Разширена дейност 1: Индивидуални интервюта в полицейската академия на Швеция	70
Разширена дейност 2: Обучение по правата на човека за полицейски служители в историческите обекти на нацистките престъпления. Полицейската работа днес и в миналото	72

МОДУЛ 3: АНАЛИЗ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА – ЗАДЪЛЖЕНИЕТО ЗА ЗАЧИТАНЕ И ЗАЩИТАВАНЕ

Въведение	77
Дейност: Анализ на правата на човека – задължението за зачитане и защитаване	78
Материал за участниците 1 – Анализ на правата на човека – задължението за зачитане	81
Материал за участниците 2 – Анализ на правата на човека – задължението за защитаване	84
Кратки бележки	87
1. Ключови понятия	87
а. Какво означава нарушаване на правата на човека?	87
б. Какво имаме предвид под необходимост и пропорционалност на правата на човека?	88
2. Ръководство за дейността: анализ на правата на човека	89
Материал за участниците 1 – задължението за зачитане.....	93
Материал за участниците 2 – задължението за защитаване.....	101
Допълнителни материали	106
Разширени дейности	115
Разширена дейност 1: Обучение чрез сценарии в полицейските академии в Австрия	115
Разширена дейност 2: Обучение чрез сценарии в държавната полиция на Северен Рейн Вестфалия, Германия.....	118

МОДУЛ 4: ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ ИЛИ НАКАЗАНИЕ

Въведение	123
Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране	124
Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране	124
Материал за участниците – Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране	127
Материал за участниците – Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране А и Б ..	129
Кратки бележки	131
1. Ключови понятия	131
2. Какво е нехуманно или унизително отношение или наказание?	132
3. Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране.....	133
а. Експеримент на Милграм	134
б. Станфордски експеримент	134
4. Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране А и Б	135
Допълнителни материали	137

МОДУЛ 5: МНОГООБРАЗИЕ, РАВЕНСТВО И НЕДОПУСКАНЕ НА ДИСКРИМИНАЦИЯ

Въведение	145
Дейност 1 – версия 1: лява ръка/дясна ръка	146
Дейност 1 – версия 2: Множество идентичности	150
Материал за участниците – Дейност 1 – версия 2: Множество идентичности.....	153
Дейност 2: Ролева игра – кандидатстване за работа	154
Материал за участниците – Дейност 2: Ролева игра – кандидатстване за работа.....	157
Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация	158
Материал за участниците – Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация.....	160
Кратки бележки	163
1. Ключови понятия.....	163
а. Многообразие и идентичност.....	163
б. Равенство и недопускане на дискриминация: основни понятия.....	166
в. Дискриминация и профилиране.....	170
2. Схема за анализ – Недопускане на дискриминация.....	172
Материал за участниците – Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация.....	174
Допълнителни материали	179

МОДУЛ 6: ЧОВЕШКИ ПРАВА НА ПОЛИЦЕЙСКИТЕ СЛУЖИТЕЛИ

Въведение	187
Дейност 1: Случаи, свързани с правата на човека	188
Дейност 2: Казус – дискриминация на работното място	190
Материал за участниците – Дейност 2: Казус – дискриминация на работното място.....	192
Кратки бележки	194
1. Ключови понятия.....	194
а. Имат ли полицейските служители човешки права?.....	194
б. Заплахи за правата на човека на полицейските служители.....	196
в. Кои права на човека са от особено значение за полицейските служители?.....	198
2. Ръководство за дейността: анализ на правата на човека.....	200

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1: Програми за семинари	205
Приложение 2: Основни насоки за лектори	212
Приложение 3: Подготовка на казуси – съвети	216
Приложение 4: Избрани практики	221

Въведение

Декларация на ООН за правата на човека, Образование и обучение Член 11

Организацията на обединените нации и международните и регионалните организации трябва да осигуряват образование и обучение за правата на човека на своите цивилни служители, военните и полицията.

Настоящото ръководство има за цел да подпомогне полицейските академии в интегрирането на правата на човека в обучението на полицейските служители, а не да сведе този аспект до избираемо допълнение към обучението. То се съсредоточава по-конкретно върху онези права, които спомагат за изграждането на доверие в полицията, работеща в разнообразни общества: недопускане на дискриминация, достойнство и право на живот. То осигурява ориентиран към практиката практически инструмент за институциите на държавите – членки на ЕС, който се оповава на знанията и доказателствата от участието на заинтересованите лица на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) и констатациите от техните изследвания. Ръководството превежда участниците в обучението стъпка по стъпка през последиците, които конкретни ситуации от реалния живот имат по отношение на основните права, като им осигурява средствата, които са им необходими, за да анализират и да се справят със ситуации, с които могат някога да се сблъскат.

Ръководството се стреми да внуши схващане за правата на човека като средство за повишаване на ефективността и професионализма на полицията. Професионалната, основана на правата на човека работа на полицията е ключов източник на легитимност за полицията и повишава ефективността на полицейската дейност. Когато гарантира, че гражданите са в състояние да упражняват своите основни права и свободи, полицията не само печели уважението и доверието на обществеността, но също така максимално повишава ефективността на дейността си. Следователно общата цел на ръководството е да подпомогне установяването на отношения на доверие между полицията и обществото в цялото им разнообразие.

Редица проучвания и проекти на FRA подчертават връзката между доверието в институциите и упражняването на основните права. Едно проучване на FRA, обхванало целия ЕС (EU-MIDIS), при което са интервюирани 23 500 членове на групи имигранти и етнически малцинства във 27 държави – членки на ЕС, разкри например поразително количество недокладвани престъпления. От претърпелите расистки нападения или заплахи 65 % не са уведомили полицията за инцидентите, а над половината от тях (55 %) са казали, че не са направили това поради „липса на доверие“ в полицията. Липсата на докладване може да създаде нереалистична представа за престъпността, което прави по-трудно за полицията да защитава обществеността и излага на риск основните права на жертвите. Като опазват основните права на всички граждани, полицейските служители ще

пораждат доверие в обществото, което на свой ред ще доведе до повишаване на докладването на престъпления, по-ефективна борба с престъпността, повече справедливост за жертвите и по-малко социално напрежение.

Френска декларация за правата на човека и гражданина
Член 12

Гарантирането на правата на човека и на гражданите изисква обществена сила; следователно тази сила е създадена в полза на всички, а не за специално ползване от лицата, на които е поверена.

Настоящото ръководство за обучение се основава на четири изключително важни принципа: цялостен и положителен подход към правата на човека; полицейска дейност от гледна точка на правата на човека, при спазване на изискванията както за защита, така и за зачитане; практически подход към анализирането на конкретни ситуации; и съсредоточаване върху превръщането на правата на човека във вътрешно убеждение.

Първият принцип помага да се покаже ясно, че полицията е предимно сила, чиято цел е да помага при упражняването на правата на човека, които лежат в основата на всяко демократично и справедливо общество. Правата на човека и основните права са приложими и към полицейските служители и по този начин имат оправомощаващо действие. Тези основни послания обикновено изненадват участниците, които най-често очакват да се изправят пред критики по отношение на работата им. Те се страхуват от това да бъдат „ударени“ от „моралната сопа на правата на човека“ – опасение, което предизвиква защитна позиция, вредна за обучението. Следователно ключов елемент и цел на всеки курс на обучение е да се преодолее възможния скептицизъм и да се създаде положителен подход към правата на човека.

Вторият принцип отразява факта, че в много държави в Европейския съюз (ЕС) полицията все повече се разглежда като доставчик на услуги за обществото – като организация, която защитава правата на човека. Но полицаите всеки ден вървят по тънко и трудно въже между двойните си задължения да защитават и да зачитат правата на човека, като например когато действат, за да защитят хората от изтезания или малтретирани в случаи на домашно насилие. При полицейската работа за защита на правата на човека трябва например стриктно да се прилагат пропорционални средства – особено когато става въпрос за употребата на сила. Това представлява най-голямото предизвикателство за основаната на правата на човека полицейска дейност: защитаване на правата на човека със средства, които водят до най-малка намеса.

Ръководството представя набор от практически инструменти за анализ, който би трябвало да помогне за хвърляне на светлина върху начините за справяне с това предизвикателство в ежедневната полицейската дейност. Ръководството ще преведе участниците през поетапно проучване на конкретни свързани с полицейската работа ситуации от гледната точка на правата на човека, за да ги подготви за анализирането и справянето със ситуации, с които биха могли да се сблъскат в бъдеще.

Накрая, ръководството показва ясно, че основните права не могат да бъдат сведени единствено до правни стандарти. Въпреки че тези стандарти са от решаващо значение, едно

широко разбиране на правата на човека излиза извън рамките на закона. За него са необходими и подходящи умения и отношение. Изключително важно е да се види как един полицай взаимодейства с обществото и какви съображения и нагласи той или тя използва при вземането на решения. Превръщането на правата на човека във вътрешно убеждение чрез обучение е сложен процес с множество аспекти, но има решаващо значение в честите случаи, когато полицейските служители трябва да вземат мигновени решения.

Настоящото ръководство за обучение беше разработено в подкрепа на пътната карта на ЕС в областта на правосъдието и вътрешните работи, известна като Стокхолмската програма¹, която има за цел както да гарантира сигурността и да засили полицейското сътрудничество, да насърчи истинска общоевропейска култура на съдебно преследване и правоприлагане, така и да защити основните² права на физическите лица. Тя подчертава необходимостта от обучение за постигането на тези цели.

Европейската комисия публикува Съобщение относно създаването на Европейска схема за обучение в областта на правоприлагането³. Правомощията на няколко специализирани агенции на ЕС в областта на правосъдието и вътрешните работи включват обучение. Агенцията на Европейския съюз за обучение в областта на правоприлагането (CEPOL) е агенция на ЕС за обучение на полицейски служители, докато Агенцията на Европейския съюз за сътрудничество в областта на правоприлагането (Европол) предоставя обучение за напреднали. Европейската агенция за управление на оперативното сътрудничество по външните граници на държавите членки на Европейския съюз (Frontex) разработва общи основни учебни програми и стандарти за обучение за академиите за обучение на граничната охрана на ЕС.

Настоящото ръководство на FRA допълва работата на тези агенции. FRA използва гледната точка на основните права при събирането и анализирането на данни, които могат да осигурят полезни доказателства за формулирането на оперативните реакции на агенциите чрез например подчертаване на гледната точка на жертвите.

„Правата на човека са рождено право на всеки тук. Причината за това не е къде сме се родили. Тя е във факта, че сме се родили. Ние имаме човешки права, защото сме човешки същества. И продължаваме да бъдем човешки същества дори когато нямаме паспорт, виза или разрешение за пребиваване.“

Michael O'Flaherty, *Директор на FRA*

1. Европейски съвет (2010), Стокхолмска програма: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:200001:0038:EN:PDF>

2. Термините „основни права“ и „права на човека“ се използват в настоящото ръководство взаимозаменяемо.

3. COM/2013/0172 Съобщение за създаване на Европейска схема за обучение в областта на правоприлагането от 27 март 2013 г. „Тези познания следва да включват принципите на ефективно сътрудничество в областта на правоприлагането, основните права, [...]“, стр. 6, достъпна на адрес: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/COM20130172.doc>

Как да се използва ръководството?

Настоящото ръководство съдържа основните елементи на една ориентирана към практиката и обучаемите програма за обучение относно полицейската дейност и правата на човека. Лекторите ще трябва да допълнят този материал с други източници, ако желаят да се съсредоточат по-подробно върху конкретни въпроси.

Шестте модула и предложените дейности за обучение трябва да се избират в зависимост от конкретните обстоятелства и особеностите на обучението (време на разположение, целева аудитория, контекст, съобразен с държавата), като се започне с оценка на целевата аудитория и поставяне на цели: какво разбиране, нагласи и опит имат участниците; какво трябва да се постигне.

Кратките бележки за лекторите във всеки модул обясняват ключовите моменти и представляват „задължителните познания“ за успешно покриване на съдържанието на модула. Посочени са допълнителни източници на информация.

Ръководството трябва да бъде пригодно към контекста на всяка конкретна държава. Докато по-голямата част от използваните съдебни дела са от Европейския съд по правата на човека и поради това са подходящи за всички европейски държави, трябва да се добавят специфични за страната материали, полицейски разпоредби и национално законодателство.

Незадължителни програми за това как да се съчетаят модулите в семинар с продължителност два и половина или три дни могат да бъдат намерени в приложение 1.

Структура на ръководството

Ръководството се състои от шест модула, които се занимават с ключови елементи на основания на правата на човека подход към полицейската дейност, както и набор от приложения с допълнителни материали.

- Модул 1: Основи на правата на човека
- Модул 2: Полицейската дейност от гледната точка на правата на човека
- Модул 3: Анализ на правата на човека – задължението за зачитане и защитаване
- Модул 4: Забрана на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание
- Модул 5: Разнообразие, равенство и недопускане на дискриминация
- Модул 6: Човешки права на полицейските служители
- Приложения, съдържащи: програми за работни семинари; основни указания за лектори; подготовка на казуси – полезни съвети; избрани практики

Структура на модулите

Всеки модул се състои от три части:

- **Въведение и описание на учебната дейност (учебните дейности):** цели (знания, отношение, умения), изисквания (време, материали, условия) и описание на дейностите и материали за участниците.
- **Кратки бележки:** подробна информация за насочване на учебната дейност, включително съвети по отношение на обучението.
- **Допълнителни материали:** допълнителна информация, която може да се използва за допълване на учебната дейност и кратките бележки.

В някои модули този раздел включва също така допълнителни дейности, които могат да се използват в удължени курсове за обучение, по-специално добри практики от няколко полицейски академии в Европа. Те обикновено са с по-голям обхват и могат да служат като вдъхновение за интегриране на теми за правата на човека в учебните програми на полицейските академии.

Обучение по правата на човека и полицейска дейност – триъгълник на обучението по правата на човека⁴

В сложната сфера на правата на човека няма готови отговори и конкретни предписания, които да се следват. Полицейските служители трябва да оформят своята работа и действия в съответствие с указанията за правата на човека; те са изправени пред трудната задача да използват своята преценка и да постигат равновесие между възприеманите от тях противоречащи си интереси във всяка конкретна ситуация. Трите измерения на знанията, уменията и нагласите ще помогнат в това начинание. Дейностите за обучение във всеки модул са структурирани, вземайки предвид триъгълника на обучението по правата на човека:

4. „Триъгълникът на обучението по правата на човека“ е установена концепция, която съчетава знанието (теория) с уменията и нагласите (практика), и може да се открие в различни образователни издания за правата на човека, като: *Права на човека, обучение и глобални отговорности* (Human rights, education and global responsibilities) (1992 г.); *Разбиране на правата на човека, Ръководство за обучение в областта на правата на човека* (Understanding Human Rights, Manual on human rights education) (2006 г.); *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, основано на Suntinger, W. (2005), който е и съавтор на настоящото ръководство; актуализирано в светлината на ОССЕ/БДИПЧ, *Насоки за образование по правата на човека за служители на правопримлагащите органи* (Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials), септември 2012 г.

Следните основни компетентности могат да се разглеждат като желани резултати от обучението по правата на човека за полицейските служители:

Знания – участниците трябва да разбират функцията на правата на човека в обществото; (историческо) развитие на правата на човека; разбиране на принципите на правата на човека (по-специално принципите на необходимост и пропорционалност; принципа на недопускане на дискриминация; задълженията на държавата да зачита и защитава правата на човека; универсалността и неделимостта); основните елементи на системата за защита на правата на човека; съдържанието на нормите за правата на човека, свързани с работата им (включително абсолютната забрана на изтезанията); важните международни документи за правата на човека; организациите и институциите, които работят за правата на човека; целите и характеристиките на основаната на правата на човека полицейска дейност в демократичните общества.

Умения – участниците трябва да могат да: прилагат принципите на правата на човека (особено принципите на необходимост и пропорционалност) в практиката; общуват професионално с общността и външните заинтересовани страни, включително с малцинствените общности; конструират и представят убедителна аргументация; анализират ситуации от реалния живот от гледна точка на правата на човека; включително да идентифицират нарушения на правата на човека; прилагат умения за управление/ разрешаване на конфликти; се справят с критика; размишляват върху собствената си идентичност; обсъждат въпроси в областта на правата на човека, разнообразието и полицейската дейност; прилагат анализа на правата на човека към собствената си среда, както и към организационни структури и практики.

Нагласи – участниците трябва да разсъждават за: уважението към себе си и към другите въз основа на достойнството на всички хора; ангажимента за равенство по отношение на пол, „раса“, цвят, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други убеждения, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация и др.; увереността във възприемането на правата на човека като цел и основа на работата на полицията; осъзнаването на собствената отговорност; съпричастността към другите, по-специално към малцинствата; непредубедеността; оценяването на и ангажирането с външни заинтересовани страни, в това число общности и наблюдаващи институции; отвореността към размисъл; готовността да се учат от грешките си; готовността да се справят с критика; приемането на разнообразието в обществото и неговото отражение върху полицейската дейност.

Съвет за обучението: Направете така, че обучението да е от значение

Проучвания в областта на социалните науки са показали, че ако се провеждат изолирано, курсовете за обучение по правата на човека имат ограничено въздействие. Обучението трябва да бъде вградено в по-широка структурна и организационна перспектива. Правата на човека трябва да бъдат отчетливо признати за особено важни с помощта на вътрешни процеси на вземане на решения, като подбора на персонал, стратегии за повишения, комуникационни и информационни стратегии, управленски и ръководни функции и дисциплинарни процедури. Преобладаващата организационна действителност

може да подкопае целите на обучението по правата на човека. Ако обучението се използва успоредно с други структурни мерки в организационната структура, въздействието ще бъде много по-голямо.

Източник: Организация на обединените нации (ООН), Служба на върховния комисар по правата на човека (2011 г.)

Разработване на ръководството

За да насочи най-добре своята работа в областта на обучението по правата на човека, FRA се обърна към повече от 80 лица/институции, включително Европейската комисия, националните институции за правата на човека (НИПЧ), международни и национални институции в областта на образованието и обучението по правата на човека и неправителствени организации (НПО), чрез смесена методология от онлайн анкети, телефонни интервюта и срещи и семинари лице в лице. Лицата/институциите, към които FRA се обърна, включват: 19 полицейски академии (Австрия, Белгия, Кипър, Дания, Франция, Германия, Гърция, Унгария, Ирландия, Латвия, Литва, Малта, Нидерландия, Полша, Португалия, Словения, Испания, Швеция и Обединеното кралство); международни организации с опит в областта на полицейската дейност и правата на човека като Съвета на Европа и Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) и Бюрото за демократични институции и права на човека към нея (БДИПЧ); и специализирани органи с правомощия в областта на полицейската дейност и полицейското обучение като Асоциацията на европейските полицейски колежи (АЕРС), Агенцията на Европейския съюз за обучение в областта на правоприлагането (CEPOL), Европейската полицейска служба (Европол), Международната организация на криминалната полиция (Интерпол) и намиращата се във Великобритания Национална академия за усъвършенстване на полицията, които участваха в подготвителен семинар и подчертаха необходимостта от целенасочено обучение по основните права.

Участниците в интервютата изтъкнаха, че ролята на обучението по правата на човека в рамките на обучението на полицаи се различава в различните държави в ЕС. За да се повиши популярността му, трябва да бъдат преодолените определени предизвикателства. Обучението по правата на човека в полицията може да се провежда неформално и може да бъде доброволно. Тези, чийто съвет беше поискан, подчертаха липсата на обмен на добри практики в областта на обучението по правата на човека между полицейските академии на държавите – членки на ЕС, и слабо ангажиране с външни доставчици на обучение по правата на човека, като например НПО или НИПЧ. Те също така коментираха, че обучението по правата на човека за полицейски служители не успява задължително да намери баланс между възприемания конфликт на интереси между носителите на задължението (полицията) и носителите на права (членовете на обществото).

FRA се обърна към две консултантски дружества в сферата на правата на човека с опит в обучението на полицейски служители, Gudrun Rabussay-Schwald и Walter Suntinger, за изготвянето на настоящото ръководство, което FRA впоследствие прегледа.

Редица експерти в областта на правата на човека и обучението на полицейски служители прегледаха проекта през май 2011 г. Бихме искали да благодарим за ценния им принос: Anja Bienert, началник на програмата „Полиция и права на човека“ в „Амнести интернешънъл“, Нидерландия; Michiel Holthackers, АЕРС, Полицейска академия, Нидерландия; Karl-Heinz Grundböck, говорител на Министерството на вътрешните работи на Австрия; Andre Konze, полковник в Полицейската академия на Северен

Рейн Вестфалия в Германия; Reinhard Kreissl, криминален социолог в Института за социология на правото и криминология в Австрия; Marina Narvaez, съветник по въпросите на борбата с тероризма, ОССЕ/Бюрото за демократични институции и права на човека към нея (БДИПЧ); Cristina Sganga, независим консултант по правата на човека и лектор за полицията; и Murat Yildiz, съветник по обучението в Звеното за стратегически полицейски въпроси на ОССЕ. При втората стъпка за осигуряване на качеството, лектори от полицейски академии на 13 държави – членки на ЕС (Австрия, Белгия, България, Франция, Германия, Гърция, Литва, Полша, Португалия, Словакия, Швеция и Обединеното кралство и Хърватия), тестваха модули от проекта на ръководството в пилотни обучения. Ние също така оценяваме експертния принос на г-н Süntinger във връзка с аналитичните схеми, бележките и материалите за четене, адаптирани в настоящото ръководство от неговия труд. Ръководството използва адаптирани упражнения от обучението за разнообразието „Свят на различия“ на Лигата срещу клеветата (Anti-Defamation League) и упражненията, предоставени от: г-н Süntinger; г-жа Rabussay-Schwald; Rafael Behr; Günther Berghofer, командващ австрийската полиция; Gamal Tugawa, консултант за насърчаване на разнообразието и лектор в Столичната полиция на Лондон, Обединено кралство; и съвети за обучението Thomas Greis от Полицейската академия на Австрия; Andre Konze, полковник в Полицейската академия на Северен Рейн Вестфалия в Германия; Maria Knutsson, старши лектор в Националния полицейски колеж на Швеция; Remo Pusca от Полицейската академия на Австрия; и Oliver van Wrochem, ръководител на центъра за проучвания към Мемориала на концентрационния лагер в Нойенгаме и Ulrike Pastoor.

Бихме искали да изразим искрените си благодарности на бившия председател на АЕРС, Maurice Petit, който включи правата на човека в дневния ред на АЕРС и свърза националните полицейски академии с FRA. Изразяваме благодарност и на Полицейската академия в Лион, École Nationale Supérieure de la Police (ENSPI), в която Jean-Marie Fiquet стана домакин на пилотното обучение.

Като трета стъпка, лектори, които не са участвали в определянето на концепцията и изготвянето на ръководството, го използваха в съвместно обучение, организирано от CEPOL и FRA в Брамшил, Обединеното кралство, през септември 2011 г. Благодарим на CEPOL, че стана домакин на това обучение, първото от поредицата съвместни обучения на CEPOL и FRA.

По време на този процес FRA осигури платформа за обмен на информация, споделяне на практики и изразяване на потребностите от обучение. За да се улесни такова споделяне на знания, ръководството включва девет упражнения за обучение по правата на човека, които в момента се използват в националните полицейски академии в рамките на ЕС: от Австрия; три практики от Германия, Шотландия и Швеция; от Обединеното кралство; както и от ILGA Европа; и от ОССЕ/БДИПЧ.

В допълнение към участието на заинтересованите лица, експертите по правни и социални науки на FRA проведоха значителни изследвания в областта. Заключениета от тях подчертават необходимостта от целенасочено и съобразено с потребностите обучение на полицейските служители, което балансира съображенията за сигурност с принципите на недопускане на дискриминация. За да отговори на нуждите на различни общества, понятието за съвременна полиция в ЕС трябва да се основава на установяването в еднаква степен на отношения на доверие с всички части на обществото. Налагането на правата на човека е неизбежна предпоставка за такова доверие и изисква полицията да поеме по-активна и ориентирана към услугите роля.

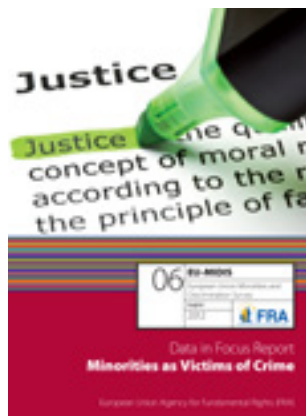
Следните публикации на FRA са от значение за такава полицейска работа:

Основните права по южните морски граници на Европа (2013 г.)

Този доклад на FRA разглежда условията на южните морски граници на Европа по отношение на най-основните права на всеки човек: правото на живот и правото лицето да не бъде връщано там, където ще бъде подложено на изтезания, преследване или нечовешко отношение. В него са разгледани процедурите за наблюдение на границата и слизане от кораби, както и общи въпроси като политиката на ЕС, обучението и координираните от Frontex операции, и са проучени практиките в проучваните държави – членки на ЕС: Кипър, Гърция, Италия, Малта и Испания. Като очертава предизвикателствата пред правата на човека на южните морски граници на Европа и като идентифицира обещаващи практики, този доклад има за цел да предложи съвети на политиците в ЕС и на специалистите на равнище ЕС и държави членки.

Данни от EU-MIDIS във фокусна област 6: Малцинствата като жертви на престъпления (EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as Victims of Crime) (2012 г.)

Данни от EU-MIDIS във фокусна област 6 представят данни за опита на анкетираните лица – жертви на пет вида престъпления: кражба на или от превозно средство; кражба чрез взлом или опит за кражба чрез взлом; кражба на лично имущество без прилагане на сила или заплаха (лична кражба); нападение или заплаха; и сериозен тормоз. Средният процент на жертвите на криминални престъпления за всички групи, обхванати от проучването на EU-MIDIS, беше 24 %, с други думи, всяко четвърто лице от малцинствена група е заявило, че е станало жертва на престъпление поне веднъж за последните 12 месеца преди проучването. „По-видимите“ малцинствени групи, т.е. тези, които изглеждат видимо различни от преобладаващата част от населението, докладват, средно, по-високи нива на виктимизация в EU-MIDIS, отколкото имигрантите и малцинствените групи, които на външен вид приличат на преобладаващата част от населението. Тези резултати обаче маскират значителните разлики в зависимост от държавите членки, в които живеят генеричните групи анкетираните лица, като „роми“ или „имигранти от Субсахарска Африка“.

Осигуряване на видимост на престъпленията от омраза в Европейския съюз: признаване на правата на жертвите (Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights) (2012 г.)

Дискриминацията и нетърпимостта продължават да съществуват в Европейския съюз (ЕС) въпреки огромните усилия на държавите членки за изкореняването им, показват изследванията на FRA. Словесните обиди, физическите нападения и убийствата, мотивирани от предразсъдъци, засягат обществото на ЕС в цялото му разнообразие, от видимите малцинства до хората с увреждания. Тези, които извършват такива „престъпления от омраза“ – твърде свободен термин за тази тревожна реалност – идват от всички

прослойки на обществото. Техните престъпления предизвикат неизмерими щети за жертвите, семействата им и обществото като цяло, което прави още по-наложително да се помисли каква да бъде най-добрата реакция. Този доклад на FRA има за цел да помогне на ЕС и държавите членки при справянето с тези нарушения на основните права като едновременно ги направят по-видими и потърсят отговорност от извършителите. Това означава да се насърчават жертвите и свидетелите да съобщават за тези престъпления и да се повиши тяхното доверие в способността на системата на наказателното правораздаване да се справи с тях решително и ефективно.

Доклад относно данните във фокусна област 4: Полицейски проверки и малцинства (Data in Focus Report 4: Police Stops and Minorities) (2010 г.)

EU-MIDIS, първото изследване, обхващащо целия ЕС и искащо отговори от имигрантските и етническите малцинствени групи за техните преживявания, свързани с дискриминация и престъпления във всекидневния живот, установи, че малцинствата са спирани от полицията по-често, отколкото лица от преобладаващото население, живеещи в същите квартали в Белгия, Франция, Унгария, Германия, Гърция и Испания. Малцинствените групи, които смятат, че полицията ги

спира поради етническия или имигрантския им произход, имат по-ниско доверие в полицията, отколкото малцинствата, които считат, че спирането не е било свързано с малцинствения им произход.

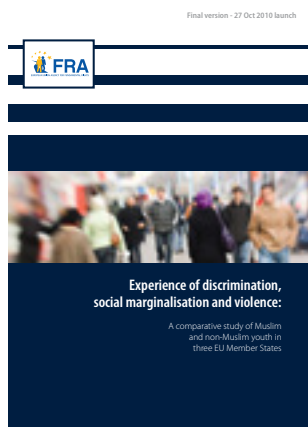
Към по-ефективна полицейска дейност. Разбиране и предотвратяване на дискриминационното етническо профилиране: Ръководство (Towards more Effective Policing, Understanding and Preventing Discriminatory Ethnic Profiling: A Guide) (2010 г.)

Когато решението да бъде спряно дадено лице е мотивирано единствено или главно от расата, етническият произход или религията на това лице, това представлява дискриминационно етническо профилиране. Подобни практики могат да отчуждят някои общности в ЕС, като в същото време правят полицейската дейност по-малко ефективна. Ръководството на FRA има за цел да помогне на полицията да се справи с дискриминационното етническо профилиране и да го избягва и е предназначено за използване като средство за

по-ефективна полицейска дейност.

Случаи на дискриминация, маргинализация и социално насилие: Сравнително изследване на мюсюлмански и немюсюлмански младежи (Experiences of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth) (2010 г.)

Социалната маргинализация и дискриминацията имат тежки последици за всяко общество – и двете трябва да се разглеждат като приоритет, тъй като са пряко свързани с агресивното поведение на младите хора. Това проучване показва висока степен на припокриване между три държави – членки на ЕС (Франция, Испания и Обединеното кралство), когато се разглеждат факторите, обясняващи нагласи към или актове на насилие, извършени от млади хора. Основните фактори, които

могат да бъдат свързани с агресивно поведение, са: лицето да е от мъжки пол, да представлява част от престъпна младежка група/банда, да е дискриминирано и да е социално маргинализирано – когато под внимание се вземат тези аспекти, религиозната принадлежност и/или пристрастия не играят никаква роля при обяснението на насилственото поведение. Констатациите се основават на проучване, проведено от FRA през 2008/2009 г. сред 3000 деца на възраст между 12 и 18 години във Франция, Испания и Обединеното кралство – три държави членки, които са били обект на терористични атаки, свързани с радикалния ислям, или са изпитали градски вълнения, свързани с млади имигранти с преобладаващо мюсюлмански произход.

МОДУЛ 1: ОСНОВИ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Въведение	23
Дейност: Разбиране на основите на правата на човека	24
Материал за участниците: Основни идеи и понятия, свързани с правата на човека	26
Кратки бележки	27
1. Какво представляват правата на човека?	27
2. Какви видове права на човека съществуват?.....	28
3. Каква е ролята на правата на човека?	29
4. Какви задължения по отношение на правата на човека съществуват?	30
5. Къде правата на човека са въплътени в закона и как се наблюдават те?	33
Допълнителни материали	37

Основи на правата на човека

Въведение

В този модул са представени общите понятия и характеристики на правата на човека, като се проучват както техните етични и исторически корени, така и тяхната съвременна форма и прилагане. Модулът разглежда правните документи и използваната терминология, както и организациите и механизмите, които защитават и популяризират правата на човека.

Той подчертава няколко основни аспекта на правата на човека, включително основната всеобхватна концепция за човешкото достойнство, и изброява конкретните права, обхванати от тази концепция. Той обяснява двойната отговорност на държавите за зачитане и защитаване на правата на човека: „зачитането“ представлява отрицателно задължение за въздържане от действия, които биха ограничили правата на човека; а „защитата“ е свързана с положително задължение за предприемане на действия с цел осигуряване упражняването на правата на човека.

Целта на дейността е да стимулира обща дискусия относно ролята и целта на правата на човека в днешните общества, преди в следващите модули да се съсредоточим върху специфични свързани с полицейската дейност аспекти на правата на човека. Въпросите за дискусия започват с неюридически подход към правата на човека. Следват въпроси, чиято цел е да стимулират обсъждания относно човешкото достойнство и конкретни права, целта на правата на човека и задълженията, които тези права създават.

Въпросите поставят фундаментални проблеми относно принципите, организацията и функциите на обществото и държавата и могат да предизвикат оживена дискусия.

Дейност: Разбиране на основите на правата на човека

Основна цел:

Тази дейност има за цел да разшири разбирането на участниците за основите на правата на човека, включително ключовите понятия и как те работят.

Цели:

Знания

- разбиране за основната идея и функциите на правата на човека
- разбиране на ключовите понятия в областта на правата на човека и съответстващите им задължения
- въвеждане в развитието на правата на човека с течение на времето
- запознаване с най-важните международни документи за правата на човека и видовете механизми за защита

Нагласи

- признаване на основната ценност на правата на човека, включително правното и политическото им значение, и факта, че те формират основата за едно мирно общество и допринасят за по-достоеен живот за всички

Умения

- идентифициране на правата на човека, свързани с полицейската работа

Изисквания:

- време: 40 – 60 минути
- материали:
 - материал за участниците с въпроси за дискусия
 - незадължително: презентации в Power Point и проекционен апарат
- пространство: пленарна зала плюс две стаи за работни групи
- големина на групата: максимум 20 – 25 души

Описание на дейността: **Разбиране на основата на правата на човека**

- 1 Представете основната цел и целите на дейността.
- 2 Раздайте материала за участниците: „Основни идеи и понятия на правата на човека“.
- 3 Разделете участниците на групи от по 4 до 6 души и ги помолете да обсъдят едно или две твърдения на група. Групите разполагат с 30 до 45 минути за работа в зависимост от броя на обсъжданите твърдения. Уверете се, че групите ще определят докладчици, които да представят техните резултати в пленарната зала.
- 4 Отговаряйте на всички въпроси, които възникнат в хода на работата на групите.
- 5 Помолете групите да представят работата си в пленарната зала.
- 6 Проведете обща дискусия относно резултатите, като спрете вниманието на наученото.
- 7 Обобщете основните моменти и, според нуждите, осигурете специално изготвени изводи, направени въз основа на данните от кратките бележки.

Материал за участниците: Основни идеи и понятия, свързани с правата на човека

Въпроси за дискусия:

1. „Отнасяй се с другите така, както би искал те да се отнасят с теб!“

- Каква е връзката между Златното правило и правата на човека? Къде виждате допирни точки или несъответствия?
- Считате ли, че правата на човека са универсално приложими?

2. „Идеята за правата на човека е толкова проста, колкото е и могъща: да се отнасяме с хората с достойнство.“

John Ruggie, специален докладчик на ООН за бизнеса и правата на човека, Ръководни принципи на ООН за бизнеса и правата на човека

- Съгласни ли сте с това твърдение? Обяснете причините за съгласието или несъгласието си.
- Знаете ли други кратки формулировки, които изразяват основната идея на правата на човека?

3. „Признаването на достойнството, присъщо на всички членове на човешкия род, на техните равни и неотменими права представлява основа на свободата, справедливостта и мира в света.“

Организация на обединените нации, Всеобща декларация за правата на човека, 1948 г.

- Съгласни ли сте с това твърдение? Обяснете причините за съгласието или несъгласието си.
- Можете ли да се сетите за други „основи“ на свободата, справедливостта и мира?

4. „Целта на всяко политическо съдружие е осигуряването на всички естествени и неотменни права на човека. Тези права са свободата, собствеността, сигурността и съпротивата срещу насилието.“

Френската Декларация за правата на човека и гражданина, член 2, 1789 г.

- Тази концепция за целите на държавата продължава ли да е актуална и днес?
- За какви други цели на държавата се сещате?

5. „В днешно време прекалено много се говори за права. Хората са забравили за задълженията, които дължат един на друг и на обществото.“

- Съгласни ли сте с това твърдение? Обяснете причините за съгласието или несъгласието си.
- Каква е връзката между правата и задълженията?

Кратки бележки

Тези кратки бележки предоставят полезна информация за попълването на въпросите от материала за участниците и за насочване на дискусиите за обучение по основите на правата на човека; те са структурирани, както следва:

1. Какво представляват правата на човека?
2. Какви видове права на човека съществуват?
3. Каква е ролята на правата на човека?
4. Какви задължения по отношение на правата на човека съществуват?
5. Къде правата на човека са въплътени в закона и как се наблюдават те?

1. Какво представляват правата на човека?

Всеобща декларация за правата на човека Член 1

Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права. Те са надарени с разум и съвест и следва да се отнасят помежду си в дух на братство.

В продължение на векове основните принципи, които стоят зад правата на човека, са били проучвани от различни философски учения и религии по света. Един от централните философски въпроси, които стоят зад правата на човека, е:

Как трябва да се отнасяме един към друг?

Златното правило е древен етичен принцип, който отговаря на този въпрос и направлява поведението на хората: „Отнасяй се с другите така, както би искал те да се отнасят с теб!“. Откриваме различни формулировки на Златното правило в основните религии и етични системи по света.

В много отношения понятието за права на човека е съвременната, по-подробна формулировка на Златното правило. Принципите на правата на човека са изградени върху идеята, че всички човешки същества имат присъщо им човешко достойнство. Следователно всеки трябва да се въздържа от накърняване на това достойнство. Също така всеки трябва да действа в защита на човешкото достойнство на другите и на своето собствено достойнство. В допълнение към достойнството, правата на човека също така включват идеите за свободата, справедливостта, равенството и солидарността.

Съвет за обучението: Използване на Златното правило

Обсъждането на Златното правило в контекста на правата на човека може да изведе на преден план чувствителни теми и предизвикателни въпроси, особено по отношение на религиозните въпроси. Опитайте се да предвидите и да се подготвите за такива коментари и въпроси, за да можете да се справите с тях спокойно и професионално.

2. Какви видове права на човека съществуват?

Всеобща декларация за правата на човека Преамбюл

[...] признаването на достойнството, присъщо на всички членове на човешкия род, на техните равни и неотменими права представлява основа на свободата, справедливостта и мира в света.

Правата на човека могат да бъдат изразени чрез ценности, закони и политики. Човешкото достойнство, свободата, равенството и солидарността са понятията, които формират основата на правата на човека (член 1 от Всеобщата декларация за правата на човека). Тези понятия намират конкретен израз в редица специфични човешки права, залегнали в конституциите на държавите и в регионални и международни документи за правата на човека.

Правата на човека обхващат много области на живота и често са групирани в следните категории:

Граждански и политически права

- право на живот
- забрана на изтезанията
- забрана на робството
- право на лична свобода и сигурност
- право на справедлив съдебен процес
- право на личен и семеен живот
- свобода на съвестта и религията
- свобода на изразяването на мнение
- свобода на събранията и сдружаването
- свобода на движение
- право на гласуване
- равен достъп до обществени услуги
- право на сформирани политически партии
- право на внасяне на петиции
- право на собственост (също и като част от икономическите и социалните права)

Икономически, социални и културни права

- право на труд и свободен избор на работа
- право на справедливи и благоприятни условия на труд
- право на образование на профсъюзи
- право на социално осигуряване
- право на адекватен стандарт на живот
- право на здраве
- право на образование
- право на участие в културния живот и на ползване на благата от научния напредък

Солидарност/колективни права

- право на самоопределение на народите
- права на малцинствата и коренното население
- право на развитие

Равенство и недопускане на дискриминация

- правото на равенство и недопускане на дискриминация е както материално право, така и принцип, според който всички права на човека трябва да се предоставят без дискриминация.

Совет за обучението: Представяне на цялата гама права на човека

Когато обсъждате различните категории права на човека, е полезно да представяте цялата гама права на човека. Като видят целия спектър, участниците могат да видят по-добре как някои права, като икономическите и социалните права, са от значение за тях в качеството им на носители на права. Това също така ще подчертае, че правата на човека са един от стълбовете на съвременното общество, но че някои маргинализирани групи все още не се ползват с всички права на човека.

3. Каква е ролята на правата на човека?

„Идеята за правата на човека е толкова проста, колкото е и могъща: да се отнасяме с хората с достойнство.“

John Ruggie, специален докладчик на ООН за бизнеса и правата на човека, Документ на ООН A/HRC

Ръководни принципи на ООН за бизнеса и правата на човека

„Правата на човека са тези основни права, които дават на човешките същества възможност да оформят живота си в съответствие със свободата, равенството и зачитането на човешкото достойнство.“

Manfred Nowak, бивш специален докладчик на ООН относно изтезанията (2003 г.), Въведение в международния режим на правата на човека (Introduction to the International Human Rights Regime), Лайден, Бостън, Martinus Nijhoff Publishers, стр. 1

Правата на човека, които са свързани както с права, така и със задължения, създават среда, в която всички хора могат да живеят достойно. Правата на човека предоставят различни права и задължения на отделните лица и на държавите.

За отделните лица правата на човека:

- помагат за създаването на условия за изпълнението на основните им нужди;
- гарантират основните човешки ценности като живот, физическа и психическа неприкосновеност, свобода, сигурност, достойнство и равенство – срещу малтретиране от страна на държавата и срещу малтретиране от страна на други хора;
- осигуряват защита от и помощ за преодоляване на изключване и маргинализация чрез достъп до социални услуги като образование и здравеопазване;
- осигуряват балансиращ механизъм и средство за разрешаване на конфликти при сблъсък на законните интереси (правата и свободата на дадено лице свършват там, където започват правата и свободата на друго лице);
- помагат да се даде възможност на хората да постигнат конкретни правни и морални решения по отношение на трудни ситуации от реалния живот.

За държавите правата на човека:

- регулират как държавите и обществата взаимодействат с хората, като осигуряват основни правила за това как държавите и обществата трябва да функционират;
- определят отговорностите на държавата за зачитане и защитаване на лицата;

- помагат за насочване на държавите при създаването на закони за регулиране на индивидуални и колективни действия и учредяването на подходящи безпристрастни съдебни органи, които да вземат решения по (правни) конфликти и да прилагат законите;
- служат за основа на свободата, справедливостта и мира в обществото.

За полицейските служители правата на човека:

- помагат на полицейските служители да решат какво е допустимо или забранено;
- помагат за оформяне на вътрешните организационни структури на полицията;
- уточняват задълженията на полицаите, като представители на държавата, да зачитат и защитават физическите лица;
- осигуряват основни човешки ценности за полицейските служители, които също са носители на права.

За да могат правата на човека да бъдат напълно реализирани, лицата трябва да зачитат правата, а държавите имат задължението както да зачитат, така и да защитават правата. Задълженията за зачитане и защитаване са от основно значение за системата на правата на човека.

Съвет за обучението: Справяне с въпроси и проблеми, които биха могли да възникнат

- Какво представлява достойнството?
- Примери за ситуации, в които е лесно/не е лесно да се отнасяме към някого достойно
- Фактори, които увеличават или намаляват достойнството
- Правата на човека отговарят ли на древния въпрос за това как трябва да се отнасяме един към друг?
- „Правата на човека са само идея на Западния свят. Другите култури имат други ценности. Не трябва да налагаме нашите понятия на другите народи.“
- Какви са основните човешки потребности?
- Каква е функцията на държавата?
- „Ако дадено лице не е изпълнило задълженията си към обществото, защо не трябва – в замяна – да се отнемат неговите права?“

4. Какви задължения по отношение на правата на човека съществуват?

Харта на основните права на Европейския съюз Член 1

Човешкото достойнство е ненакърнимо. То трябва да се зачита и защитава.

Задължения на отделните лица

Отделните лица трябва да зачитат взаимно правата си. Свободата и правата на дадено лице свършват там, където започват свободата и правата на друго лице. Всички права на човека, независимо от категорията, са неделими и взаимозависими. Това означава, че реализирането на едно право е важно условие или играе важна роля за реализирането на други права. Тази концепция е приложима и към задълженията на държавата.

Задължения на държавата

Държавите са длъжни както да се въздържат от неоправдано ограничаване на правата на човека (задължение за зачитане), така и да извършват действия за гарантиране на правата на човека (задължение за защитаване). Човешките същества са носители на права, а държавата, включително съдебната, изпълнителната и законодателната власт, са съответните носители на задължения. Без задълженията за зачитане и защитаване, правата, категоризирани в кратките бележки към настоящия модул, биха били безсмислени.

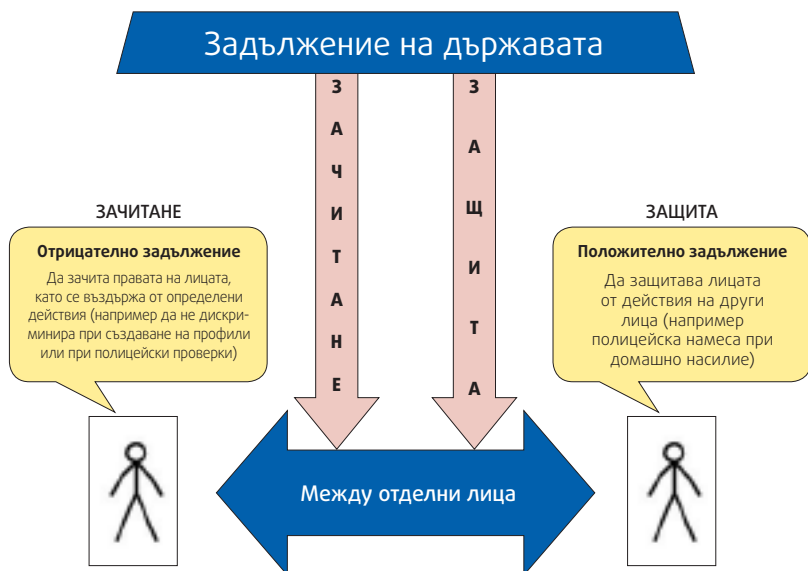
Всички държавни правомощия са обвързани с тези две основни задължения*:

- **Задължение за зачитане:** Държавата трябва да се въздържа от незаконосъобразни и непропорционални действия. Неоправдана намеса в правата на човека представлява нарушаване на тези права.
- **Задължение за защитаване:** Държавата е задължена да предприема административни, законодателни и/или съдебни действия за защита на правата на човека, за да се гарантира, че хората могат да упражняват в пълна степен своите права. Непредприемането на подходящи стъпки представлява нарушаване на правата на човека.

* Забележка: Системата на ООН за правата на човека е разработила така наречената триада на задължения за зачитане, защита и изпълнение. С цел опростяване тази система не се използва тук в контекста на полицейската дейност.

Задължения на полицията

Задълженията за зачитане и защитаване на правата на човека се отнасят и за полицейските служители, тъй като те са представители на държавата.

Задължение на полицейските служители за зачитане

Полицията е длъжна да зачита правата на човека. Това означава, че полицейските служители не трябва произволно или без основание да се намесват в правата на физическите лица.

Зачитане на правата на човека: необходимост и пропорционалност

Когато полицейски служител арестува заподозрян, той/тя се намесва в правото на заподозрения на лична свобода и сигурност, залегнало в член 5 от Европейската конвенция за защита на правата на човека (ЕКПЧ). Намесата в това право може да бъде оправдана с цел защита на правата на други лица или прилагане на закона. Обаче, ако полицейският служител действа без основателно правно основание, законна цел или не уважи принципите на необходимост и пропорционалност, той нарушава правото на заподозрения на свобода по този член.

Таблица 1.1: Задължение за зачитане: примери в полицейската дейност

Правата на човека и съответстващото им задължение за зачитане	
За правото на ...	Полицията трябва да се въздържа от ...
Живот	• използване на прекомерна смъртоносна сила
Свобода от изтезания или малтретиране	• използване на сила по време на разпити • използване на прекомерна сила при справяне с физическа съпротива
Лична свобода и сигурност	• арестуване или задържане на лице без законово основание
Личен живот	• влизане в частен дом без подходящо основание, като заповед за обиск
Мирно събиране	• забраняване на събирания без подходящо основание • използване на прекомерна сила при управлението и/или разпръскването на демонстрация

Източник: FRA, 2013 г.

Задължение на полицейските служители за зачитане

Полицейските служители също така имат задължението да защитават правата на човека; това изисква от тях да предприемат конкретни мерки на организационно и оперативно равнище, за да се гарантира упражняването на правата на човека. Това означава задължение да защитават правата на човека срещу всякакви заплахи, включително в отношенията между частни лица, на така нареченото „хоризонтално“ равнище. В случаите на домашно насилие например полицията има задължението да предприеме конкретни мерки за защита на правото на живот и правото на физическа неприкосновеност и сигурност на жертвата. Ако полицията не защити застрашено лице без подходящо основание, това представлява нарушение на правата на човека. Това задължение също така изисква от полицията да разследва по подходящ начин всички твърдения, че правото на живот или правото на физическа неприкосновеност е било нарушено, без значение кой може да е извършителят.

Таблица 1.2: Задължение за защитаване: примери в полицейската дейност

Правата на човека и съответстващото им задължение за защитаване	
За правото на ...	Полицията трябва да ...
Живот	• предприеме подходящи действия в случай на заслужаваща доверие заплаха за живота или физическата неприкосновеност
Забрана на изтезания или малтретиране	• предприеме подходящи действия в случай на домашно насилие
Лична свобода Право на справедлив съдебен процес	• информира задържания за причината за ареста и повдигнатите срещу него обвинения
Мирно събиране	• формулира организационни мерки и предприеме подходящи оперативни мерки, за да защити мирните демонстранти от атаките на други лица
Ефективно правно средство за защита	• разследва незабавно и безпристрастно твърдения за нарушения на правата на човека

Източник: FRA, 2013 г.

Подобно на традиционно по-силния акцент върху гражданските и политическите права, обществото е много по-наясно с отрицателното задължение на държавата да зачита правата на човека (ограничаване на действията на държавата, контрол върху правомощията на държавата, ненамеса), отколкото с положителното задължение за защитаване.

5. Къде правата на човека са въплътени в закона и как се наблюдават те?

„Националните институции за правата на човека (НИПЧ) играят важна роля в структурата на правата на човека на национално равнище например чрез мониторинг на съответствието, провеждане на изследвания, започване на превантивни мерки и повишаване на осведомеността.“

FRA (2010 г.), *Националните институции за правата на човека в държавите – членки на ЕС: Укрепване структурата на основните права в ЕС I (National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I)*, Люксембург, Служба за публикации на Европейския съюз, стр. 7

„НИПЧ също така функционират като центрове в страните, като свързват участниците, като например държавните агенции, с гражданското общество. Чрез осъществяването на тези връзки НИПЧ допринасят за свиването на „различията в изпълнението“ между международните стандарти и конкретните мерки. НИПЧ също така помагат да се гарантира, че се привежда в действие неделимостта и взаимната зависимост на пълния спектър на човешките права.“

FRA (2010 г.), *Националните институции за правата на човека в държавите – членки на ЕС: Укрепване структурата на основните права в ЕС I*, Служба за публикации на Европейския съюз, стр. 8

Правото играе важна роля в правата на човека. Правата на човека са изложени първоначално на национално ниво, а след Втората световна война са систематично включвани в международното право. Международните договори за правата на човека обикновено съдържат член, който урежда задълженията на държавите по отношение на правата на човека. Съдебната практика на международните органи за правата на човека, включително и на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), е помогнала при по-конкретното определяне на тези права. В

момента съществува изчерпателен набор от международни стандарти за приложими към много области на живота права на човека, определени от Организацията на обединените нации (ООН) и на регионално ниво.

Стандартите за правата на човека на европейско равнище са от особено значение за този модул за обучение. Тези стандарти включват както договорите на ООН, така и европейските договори, които съществуват успоредно и са еднакво приложими към тези европейски държави, които са ги ратифицирали. Според добре установените принципи на международното право, когато няколко норми са приложими по отношение на една и съща ситуация, се прилагат нормите, най-благоприятни за лицето.

Следват два списъка с някои международни договори и други документи за правата на човека, които съдържат стандарти за правата на човека. Първият е с общо приложение, а вторият е с по-конкретно приложение по отношение на полицейската дейност:

Международни документи за правата на човека – общи

- Всеобща декларация за правата на човека (1948 г.)
- Международна конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация (1965 г.)
- Международен пакт за граждански и политически права (1966 г.)
- Международен пакт за икономически, социални и културни права (1966 г.)
- Конвенция на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (1979 г.)
- Конвенция на ООН за правата на детето (1989 г.)
- Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания (2006 г.)
- Европейска конвенция за защита на правата на човека (1950 г.)
- Европейска социална харта (1961 г.)
- Харта на основните права на Европейския съюз (2000 г.)

Международни документи за правата на човека – специфични за полицейската дейност

- Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание (1984 г.)
- Факултативен протокол към Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание (2002 г.)
- Международна конвенция за защитата на всички лица срещу насилствено изчезване (2006 г.)
- Европейска конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (1987 г.)
- Кодекс на ООН за поведението на правоприлагащите органи (1979 г.)
- Декларация на ООН относно основните принципи на правосъдието, отнасящи се за жертвите на престъпленията и жертвите на злоупотреби с власт (1985 г.)
- Основни принципи на ООН по отношение на използването на сила и огнестрелни оръжия от правоприлагащите органи (1990 г.)
- Декларация на Съвета на Европа за полицията (1979 г.)
- Европейски кодекс по полицейска етика на Съвета на Европа (2001 г.)

Механизми на правата на човека

На национално, европейско и международно равнище съществуват механизми, които помагат при наблюдението и регулирането на правата на човека.

Защитата на правата на човека започва на национално равнище. Едва когато националните системи не успяват да функционират правилно или да поправят нарушения на правата на човека, започва действието на международните механизми за защита на правата на човека.

Съществуват и няколко международни механизми за насърчване и защита на правата на човека. Тези механизми оказват все по-голямо влияние върху законите и практиките в държавите. Тяхната юриспруденция и препоръки са довели в много европейски държави до правни и институционални реформи, включително реформи на полицията.

Съществуват и механизми на световно равнище, като Универсалният периодичен преглед, при който Съветът по правата на човека на ООН оценява спазването на правата на човека от всяка държава членка на ООН веднъж на всеки четири години.

Следват списъци на механизмите за правата на човека на национално, европейско и международно равнище, включително свързаните с полицията органи:

Механизми за правата на човека на национално равнище

- Полиция; за специфичната ѝ роля вж. модул 2
- Съдилища, включително конституционни съдилища
- Омбудсмани или Национални комисии по правата на човека
- Парламент, включително парламентарни органи, специално натоварени с мониторинга на правата на човека
- Механизми за мониторинг на места за задържане, включително Национални превантивни механизми съгласно Факултативния протокол към Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание
- Национални органи по въпросите на равенството и недопускането на дискриминация
- Неправителствени организации
- Медии
- Синдикални организации
- Професионални групи

Механизми за правата на човека на европейско равнище

- Съд на Европейския съюз
- Европейски съд по правата на човека (ЕСПЧ)
- Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията на Съвета на Европа
- Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността (ECRI)
- Неправителствени организации

Механизми за правата на човека на международно равнище

- Комисия по правата на човека на ООН
- Съвет по правата на човека на ООН
- Комитет против изтезанията
- Подкомитет за предотвратяване на изтезанията
- Национални превантивни механизми
- Комитет за премахване на расовата дискриминация
- Комитет за премахване на дискриминацията срещу жените
- Неправителствени организации

Свързани с полицията органи в Европа

- Европейско звено за съдебно сътрудничество (Евроюст)
- Европейска агенция за управление на оперативното сътрудничество по външните граници на държавите – членки на Европейския съюз (Frontex)
- Агенция на Европейския съюз за обучение в областта на правоприлагането (CEPOL)
- Европейска полицейска служба (Европол)

Допълнителни материали

Този раздел разглежда философските корени и развитието на правата на човека, преди да предостави повече информация за съществуващите в момента механизми за правата на човека. Той започва с разширяване на дискусиата относно Златното правило в кратките бележки към този модул, като добавя описание на еволюцията на правата на човека от зараждането им през Европейското просвещение до по-съвременното им развитие. Следва обсъждане на една от най-противоречивите теми, свързани с правата на човека – тяхната универсалност – и на лекторите се предоставят доказателства и аргументи, които подкрепят идеята за тази универсалност.

Втората част е посветена на практическа информация. Тя предоставя подробна информация за съществуващите в момента механизми на правата на човека както на европейско, така и на международно равнище. Тя също така описва ключовите неправителствени организации и свързаните с полицията органи в Европа.

Златното правило и развитието на възгледите за правата на човека

Златното правило присъства в много различни културни контексти:

- „Въздържайте се да правите онова, за което обвиняваме другите!“ (Талес от Милет)
- „Не правете на другите онова, което, ако бъде направено на вас, ще ви причини болка: това е същността на дълга.“ (Индуизъм)
- „Не прави на събрата си онова, което е омразно за теб! Това е целият закон; всичко останало е коментар.“ (Юдаизъм)
- „Прави на другите това, което искаш те да правят на теб!“ (Християнство)
- „Никой от нас не е вярващ, докато не пожелае за своя брат онова, което желае за себе си.“ (Ислям)
- „Не наранявай другите по начин, който за теб самия би бил болезнен!“ (Будизъм)
- „На прави на другите това, което не искаш да правят на тебе!“ (Конфуций)
- „Постъпвай така, че максимата, от която се ръководиш в своето поведение, да може да бъде превърната във всеобщ нравствен закон!“ (Имануел Кант)

Европейското просвещение и правата на човека

Въз основа на древногръцката философия философите на европейското просвещение изследват абсолютната свобода на човешките същества в „естествено състояние“. Как тогава би трябвало която и да е държавна институция легитимно да изисква от хората да се държат по определен начин? Това напрежение между принудата (от страна на държавата) и свободата (на човека) притеснява много мислители по време на Европейското

просвещение. По думите на учения Джон Лок (1632 – 1704): „Без ограничаващата власт на правителството бихме установили, че упражняването на нашия суверенитет е „несигурно“ поради липсата на гаранции, че другите винаги ще спазват моралните граници, изисквани от нашето положение на рационални, независими, и следователно суверенни същества.“ Лок обаче вярва, че съществува очевиден начин, по който можем да осигурим основните си интереси, и това е да се откажем от някои от своите правомощия в полза на хора, на които специално възлагаме да защитават тези интереси, и като им предоставим правомощията да гарантират, че сме защитени. „Правомощията, които даваме на тези представители, ще бъдат легитимни единствено докато те продължават да действат добросъвестно и от наше име“¹. Тази теория за общественния договор представлява моралната основа на модерната либерална държава, която включва държавна институция с правомощия, предоставени на полицията. Лок също така очертава какво е необходимо за постигане на „запазването на живота, свободата и собствеността“: законодателна, съдебна и изпълнителна власт. По-късно Шарл дьо Монтескьо (1689 – 1755) разработва основната концепция за разделението на държавните власти, а Жан-Жак Русо (1712 – 1778) набляга на демократичния елемент на държавите. Това помага да се положат теоретичните основи на модерната държава и вдъхновява революционен процес, първо в САЩ (1776 г.) и във Франция (1789 г.), последвани от повечето европейски държави.

Този процес продължава и в днешно време. Правата на човека се развиват като част от политическата етика, като дискусиите се съсредоточават върху легитимността на държавата и употребата на сила от нея, включително физическа сила, за ограничаване на личната свобода.

Социалните движения подемат съответните етични и политически искания, като вдъхновяват революционерите да свалят абсолютистките и репресивните режими. След успешните революции правата на човека се интегрират в националното законодателство, най-вече в конституциите на държавите. Този процес на кодифициране дава сила и легитимност на етичните искания и на употребата на физическа сила от държавата.

Движението за правата на жените е очевиден пример за това развитие. Като се започне със „Защита на правата на жената“ на Мери Уолстънкафт (1792 г.) и „Декларацията за правата на жената и гражданката“ от Олимпия дьо Гуж (1791 г.), тя има дълга и продължаваща история на превръщане на етични/политически искания в законодателството и практиката.

Друг пример са движенията против дискриминацията на лесбийките, гейовете, бисексуалните и транссексуалните хора (ЛГБТ), които упражняват натиск върху държавата за приемане на мерки за защита на правата на уязвимите и маргинализирани лица в обществото, като поставят въпроси като еднополовите бракове или дискриминацията по отношение на достъпа до заетост и/или жилище.

Особено в светлината на това развитие е важно да се помни, че единствено познаването на закона не е достатъчно, за да се приложат правата на човека. За устойчиво утвърждаване на правата на човека е необходима подходяща морална нагласа, която разчита не само на външни санкции, но и на вътрешно убеждение.

Фактори, различни от социалните или революционните движения, също са изиграли роля в оформянето на правата на

1. Kleinig, J. (2008 г.), *Етика и наказателното правосъдие: въведение (Ethics and criminal justice: an introduction)*, Ню Йорк, Cambridge University Press, стр. 10.

човека, така както те съществуват днес. Решенията на международните съдилища за правата на човека от 1980 г. насам, например, дават насоки за това как трябва да се прилагат законите в областта на правата на човека. В съдебните решения са разгледани много права на човека например във връзка със: правото на живот (смъртни заплахи от неизвестни лица); свобода от изтезания и други форми на малтретиране (насилие на родители срещу деца); или правото на свобода на събранията (защита на демонстрации срещу участници в контрадемонстрации).

Предизвикателствата по отношение на правата на човека, произтичащи от граждански войни, особено тези в бивша Югославия, също поставиха на преден план опасностите от прекомерни действия на държавата и цивилното малтретиране на една група от друга, при което полицията често стоеше настрана, без да предприема действия.

Съветът на Европа беше в челните редици на насърчаването на разбирането на правата на човека в контекста на полицейската дейност чрез серия от инициативи през 90-те години на XX век. Те включваха семинар за „Правата на човека и полицията“ през 1995 г. и последвалото създаване на програма, наречена „Полицията и правата на човека 1997 – 2000 г.“.

„Поколения“ права на човека

Правата на човека са еволюирали в течение на времето, за да се превърнат в цялостен набор от права, които обхващат редица области. Отразявайки тази историческа еволюция, правата на човека често се категоризират в „три поколения“:

- първо поколение: граждански и политически права;
- второ поколение: икономически, социални и културни права;
- трето поколение: солидарност и колективни права.

Разглеждането на някои документи за правата на човека, създадени и развити както на европейско, така и на международно равнище, помага за илюстрирането на трите поколения права на човека:

- Европейската конвенция за защита на правата на човека от 1950 г., най-старият и най-широко известен договор за правата на човека в Европа, съдържа само граждански и политически права (първо поколение), докато по-малката му „сестра“, Европейската социална харта от 1961 г., съдържа икономически и социални права (второ поколение).
- Двата основни договора на ООН за правата на човека правят това разделение категорично: Международния пакт за граждански и политически права (първо поколение) и Международния пакт за икономически, социални и културни права (второ поколение).
- Хартата на основните права на Европейския съюз е първият правно обвързващ документ, който изрично съдържа всички измерения на правата на човека, което отразява нейната относителна „младост“ като правен документ.

В тъканта на тези три поколения права на човека с течение на времето са вплетени някои принципи и защити. Те включват принципа на неделимостта и взаимната зависимост на демокрацията, икономическото развитие, защитата на правата на жените, децата и малцинствата. Заедно трите поколения права въплъщават един цялостен подход към правата на човека.²

2. Организация на обединените нации (ООН), Генерална асамблея (1993 г.), *Виенска декларация и програма за действие* (Vienna Declaration and Programme of Action), Документ на ООН. A/CONF.157/23, 12 юли 1993 г.

Универсализъм срещу културен релативизъм

„Някои чужденци не споделят нашите ценности, дори и ценностите на правата на човека. Вижте как се отнасят към жените“, или „Да бъдем честни. Правата на човека произхождат от Запада, другите култури ги нямат“.

Твърдения като тези се появяват редовно при обучението на полицейски служители. Те са свързани с въпроса за универсалността на правата на човека, който е един от най-разгорещено обсъжданите въпроси в областта на правата на човека.

Следните моменти се оказаха полезни в тези дискусии:

- „Универсалният характер на тези права е извън всякакво съмнение“, заявиха държавите – членки на ООН, присъстващи на Втората световна конференция на ООН по правата на човека през 1993 г. Тази декларация за универсалността дойде след дълги дебати, по-специално между западните и азиатските правителства. Но в същия документ се казва: „Въпреки че трябва да се вземе предвид значението на националните и регионалните особености и различните исторически, културни и религиозни среди, задължение на държавите, независимо от техните политически, икономически и културни системи, е да насърчат и защитават правата на човека и основните свободи.“

Виенска декларация и програма за действие, 1993 г., параграф 5

- Какво означава това? Това означава, че универсалните права трябва да бъдат тълкувани и прилагани в специфичен исторически и културен контекст. Подобен подход може да се открие и на европейско равнище. Когато прилага ЕКПЧ към конкретни случаи, ЕСПЧ оставя на държавите така наречената „свобода на преценка“ да прилагат правата на човека в съответствие с конкретните обстоятелства в тях.
- **Златното правило**, което съществува в една или друга форма в различните културни среди, дава здрава основа за възприемането за универсалност на някои основни ценности и етични твърдения.
- **Ценностите на правата на човека се срещат в различни културни среди.** Все по-често историческите и антропологическите проучвания свидетелстват за това. През 1969 г. Юнеско публикува сбирка от документи от целия свят на тема мислене в областта на правата на човека, под редакцията на философа Jeanne Hersch, озаглавена „Рожденото право на човека“³.

Действащи лица и механизми за правата на човека

Неправителствени организации

Неправителствените организации като „Амнести интернешънъл“ играят основополагаща роля в защитаването и насърчаването на правата на човека. Тяхната активност е допринесла изключително много за повишаване на осведомеността и по-добро докладване на нарушенията на правата на човека и за процесите на реформи.

Европейски механизми за правата на човека

Съд на Европейския съюз

Статутът на Съда се промени значително след влизането в сила през 2009 г. на Договора от Лисабон, който направи Хартата на основните права на Европейския съюз правно обвързваща за ЕС

Китайската династия Суй отменя изтезанията през VI век поради почти същите причини, поради които това е направено и в Европа по време на ерата на просвещението – над хиляда години по-късно.

Hersch, J. (ed.) (1969 г.), *Рожденото право на човека: подбрани текстове (Birthright of man: a selection of texts)*, Париж, ЮНЕСКО

Акбар, мюсюлманският могол на Индия между 1556 г. и 1605 г., въвежда светски идеи и свобода на религията по време на своето управление. Той подкрепя религиозната толерантност и превръща в свой дълг да се увери, че „никой не трябва да търпи намеса във връзка с религията и всеки може да премине към всяка религия, която му е угодна“.

Sen, A. (2006 г.),

Идентичност и насилие: Илюзията на съдбата (Identity and Violence: The Illusion of Destiny), Ню Йорк, Лондон, Norton & Company, стр. 64

3. Hersch, J. (ed.) (1969 г.), *Рожденото право на човека: подбрани текстове (Birthright of man: a selection of texts)*, Париж, ЮНЕСКО.

и за държавите – членки на ЕС, при прилагането на законодателството на ЕС. Съдът на Европейския съюз, който отговаря за решенията относно съответствието със законодателството на ЕС, вече може да разглежда съблюдаването на Хартата на основните права, след като вътрешните средства за правна защита на държавите членки са били изчерпани. Съветът на ЕС създаде работна група по Основните права и свободното движение на хора, която работи, успоредно с другите си задачи, по присъединяването на ЕС към ЕКПЧ.

Европейски съд по правата на човека (ЕСПЧ)

Европейският съд по правата на човека, най-старият и най-влиятелен международен механизъм за правата на човека в Европа, има за задача да наблюдава прилагането на ЕКПЧ. Тези, които вярват, че държава – страна по ЕКПЧ, е нарушила човешките им права, могат да подадат жалба до Съда, който е създаден в Страсбург през 1959 г. и започва да функционира редовно през 1998 г. Въпреки че много жалби се определят за недопустими, Съдът се занимава с голям обем случаи. През 2010 г. до изслушване бяха допуснати 61 300 такива жалби. През същата година ЕСПЧ произнесе 2607 решения, като установи нарушение в около половината от случаите. В момента са висящи около 200 000 жалби⁴.

Държавите също така могат да завеждат дела срещу други държави. Решенията на ЕСПЧ са обвързващи за държавата и съдебната му практика е оказала силно влияние върху европейското право и практика. Решенията на Съда са оказали най-силно влияние върху полицейското право и практика и по-общо върху правораздаването. Съдът има значителен принос към съвременното разбиране на правата на човека; решенията на Съда са първото място за търсене, ако някой иска да научи как конкретна разпоредба на правата на човека се тълкува в европейския контекст. Поради това казусите в настоящото ръководство са почерпани от практиката на ЕСПЧ.

За повече информация посетете: www.echr.coe.int/echr/homepage_EN

Съдебни дела могат да се открият на адрес: www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc

Съвет на Европа, Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията (СРТ)

Задачата на СРТ, който е създаден по силата на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията, е да посещава местата за задържане в Европа и да преценява какво е отношението към лицата, лишени от свобода. Тези места са затвори, центрове за задържане на непълнолетни, полицейски участъци, центрове за задържане на имигранти, психиатрични болници и домове за социални грижи. Делегациите на СРТ имат неограничен достъп до местата за задържане, както и правото да се движат из тях свободно, без ограничения. Те провеждат индивидуални интервюта с лица, лишени от свобода, и са упълномощени да общуват свободно с всеки, който може да предостави информация. След посещението СРТ изготвя доклад относно констатациите си и дава препоръки до органите с цел укрепване на защитата на задържаните лица срещу изтезания и други форми на малтретиране. Със съгласието на съответната държава докладите се публикуват. СРТ има голям принос за повишаване

4. За повече информация за статистическите данни вж. уебсайта на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ): <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>

на осведомеността за проблемите с правата на човека в местата за задържане и е довел до реформи в много страни.

За повече информация, включително доклади, посетете: <http://www.coe.int/en/web/cpt/home>

Съвет на Европа, Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността (ECRI)

ECRI наблюдава, от гледната точка на защитата на правата на човека, проблемите, свързани със: расизъм, дискриминация, основана на етнически произход, гражданство, цвят на кожата, религия и език, както и ксенофобията, антисемитизма и нетолерантността. Комисията е създадена с решение през 1993 г., състои се от независими експерти и нейният мандат обхваща: мониторинг по държави; общи политически препоръки; и информационни и комуникационни дейности с гражданското общество. ECRI изготвя доклади и дава препоръки на държавите – членки на Съвета на Европа. ECRI се е занимавала с полицейската дейност в контекста на мониторинга на държавите; тази дейност е предмет и на нейната Обща политическа препоръка № 11.

За повече информация посетете: www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp

Международни механизми за правата на човека

Комисия по правата на човека на ООН

Комисията по правата на човека е орган на ООН, който се състои от независими експерти и наблюдава изпълнението на Международния пакт за граждански и политически права (ICCPR). Основната ѝ задача е да разглежда докладите на държавите – страни по пакта относно прилагането на правата, които те са длъжни да представят редовно. В заключителните си бележки, Комисията споделя безпокойствата си и дава препоръки на държавата – страна по пакта. Тя също така разглежда отделни жалби за предполагаеми нарушения на ICCPR от държавите и издава (незадължителни) решения. Както и ЕСПЧ в Европа, Комисията по правата на човека е основен източник на информация за това какво означават разпоредбите на ООН за правата на човека в конкретни условия. В допълнение към конкретни случаи, Комисията също така издава своето тълкуване на съдържанието на разпоредбите за правата на човека под формата на Общи коментари.

За повече информация посетете: www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/

Съвет по правата на човека на ООН

Съветът по правата на човека е орган на ООН, базиран на Хартата на Обединените нации, който отговаря за засилване на насърчането и защитата на правата на човека по света и за справяне със ситуации на сериозни и систематични нарушения на правата на човека. Съветът се състои от 47 държави – членки на ООН, които се избират от Генералната асамблея всеки три години. Съветът по правата на човека провежда Универсалния периодичен преглед, чиято цел е да се оцени спазването на правата на човека от всяка държава членка на ООН веднъж на всеки четири години. Специалните процедури на ООН (специални докладчици, специални представители, независими експерти и работни групи) също работят при Съвета по правата на човека и са натоварени с мониторинга, разглеждането и публичното отчитане по тематични въпроси или ситуации, свързани с правата на човека в конкретни страни.

За повече информация посетете: www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx

Комитет против изтезанията

Комитетът против изтезанията е орган на ООН от независими експерти, който следи за прилагането на Конвенцията на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание. Неговите функции са сходни с тези на Съвета по правата на човека. В допълнение, той има правомощия да проучва задълбочено ситуацията в отделни държави чрез своята процедура за разследване. Неговата практика, включително съдебната практика, е важна за разбирането на това какво точно означава изтезания и други форми на малтретиране.

За повече информация посетете: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm

Подкомитет за предотвратяване на изтезанията

Подкомитетът за предотвратяване на изтезанията (SPT) е създаден по силата на Факултативния протокол към Конвенция на ООН против изтезанията (OPCAT). Неговите задачи са сходни с тези на СРТ: да посещава местата за задържане в Европа, за да преценява какво е отношението към лицата, лишени от свобода, и да изготвя доклади и да отправя препоръки към държавите за това как да се подобри защитата срещу изтезанията.

Национални превантивни механизми

OPCAT задължава държавите да създадат Национални превантивни механизми, важна добавена стойност в сравнение с СРТ. Както подсказва името, те са създадени на национално ниво и имат по същество същата задача като SPT. В конкретната област на полицейската дейност, Националните превантивни механизми са най-подходящата институция за мониторинг.

За повече информация относно OPCAT посетете: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/opcat/index.htm

Асоциация за превенция на изтезанията: www.apr.ch/en/

FRA (2010 г.), *Националните институции за правата на човека в държавите – членки на ЕС: Укрепване структурата на основните права в ЕС I*, Служба за публикации на ЕС: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/816-NHRI_en.pdf

Комитет за премахване на расовата дискриминация

Комитетът за премахване на расовата дискриминация е орган на ООН от независими експерти, който следи за прилагането на Конвенцията за премахване на всички форми на расова дискриминация. Неговите функции са сходни с тези на Съвета по правата на човека.

За повече информация посетете: www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/index.htm

Комитет за премахване на дискриминацията срещу жените

Комитетът за премахване на дискриминацията срещу жените е орган на ООН от независими експерти, който следи за прилагането на Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените. Неговите функции са сходни с тези на Съвета по правата на човека. В рамките на процедурата

за разследване той също така има мандат за провеждане на задълбочени проучвания в държавите.

За повече информация посетете: www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/

Допълнителна литература

ООН, Служба на Върховния комисар на ООН по правата на човека (OHCHR) (2002 г.), *Правата на човека и правоприлагането: Ръководство за лектори в областта на правата на човека за полицията* (Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police), Ню Йорк и Женева, Организация на обединените нации, стр. 25 – 35: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf

Свързани с полицията органи в Европа

Европолска полицейска служба (Европол)

Европол⁵ подпомага националните правоприлагащи органи в ЕС-28 в борбата срещу тежките форми на организираната престъпност, като същевременно се стреми да гарантира спазването на човешките права. Европол провежда курсове за обучение на експерти – полицейски служители, например за трафика, киберпрестъпността, борбата със сексуалната експлоатация на деца в интернет, всички от които имат значителни измерения, свързани с правата на човека. Основното правомощие на Европол е да въвежда стандарти за разследване и да насърчава оперативното сътрудничество на националните правоприлагащи органи.

Агенция на Европейския съюз за обучение в областта на правоприлагането (CEPOL)

CEPOL⁶ има за цел да насърчава трансграничното сътрудничество в борбата срещу престъпността, обществената сигурност и реда и законността чрез обединяване на висши полицейски служители от всички европейски полицейски сили в мрежа, организиране на дейности за обучение и чрез резултатите от научните изследвания. CEPOL е агенцията на ЕС с мандат да работи специално върху обучението на полицията. Годишната работна програма за 2011 г.⁷ посочва като приоритетни области на дейностите за обучение обучението по етика, Стокхолмската програма⁸ и петгодишните насоки на ЕС за държавите членки в областта на правосъдието и вътрешните работи. CEPOL разработва общи основни учебни програми с консултативен характер за държавите – членки на ЕС. В момента се разработват допълнителни учебни програми в областта на трафика на хора, домашното насилие и етиката.

Европейска агенция за управление на оперативното сътрудничество по външните граници на държавите – членки на Европейския съюз (Frontex)

Frontex⁹ е специализираната независима агенция на ЕС, натоварена с координирането на оперативното сътрудничество на държавите членки в областта на граничната сигурност. Frontex допълва националните системи за управление на границите на

5. За повече информация относно Европол посетете: www.europol.europa.eu/

6. Съвет на Европейския съюз (2005 г.), Решение 2005/681/ПВР на Съвета от 20 септември 2005 г. за създаване на Европейски полицейски колеж (ЕПК) и за отмяна на Решение 2000/820/ПВР (ОВ L 256, 1.10.2005 г., стр. 63).

7. За повече информация относно CEPOL посетете: www.cepol.europa.eu/

8. Европейски съвет (2010 г.), „Стокхолмска програма – отворена и сигурна Европа в услуга и за защита на гражданите“ (ОВ С 115, 4.5.2010 г., стр.1).

9. Регламент (ЕС) № 1168/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2011 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 2007/2004 на Съвета за създаване на Европейска агенция за управление на оперативното сътрудничество по външните граници на държавите – членки на Европейския съюз (ОВ L 304, 22.11.2011 г., стр. 1). За повече информация относно Frontex посетете: www.frontex.europa.eu

държавите – членки на ЕС и координира съвместните операции между държавите – членки на ЕС и други партньори с цел укрепване на сигурността по външните граници. Frontex планира тези съвместни операции въз основа на анализ на риска, изготвен на база събраната разузнавателна информация. Подобно на CEPOL, мандатът на Frontex също изисква от агенцията да създаде обща учебна програма и общи стандарти за обучение на граничните служители. Frontex провежда изследвания върху технически и нетехнически (като етика) въпроси, свързани с охраната на границите. Frontex също има разширяваща се роля в координирането на съвместни операции по екстрадиция както на доброволна основа, така и принудителни.

Звено на Европейския съюз за съдебно сътрудничество (Евроюст)

Органът на ЕС за съдебно сътрудничество Евроюст¹⁰ има за цел да допринесе за осигуряване на безопасност в рамките на пространството на свобода, правосъдие и сигурност, особено по отношение на трансграничната и организираната престъпност. Евроюст предоставя обучение за съдии.

Допълнителна литература

Датски институт за правата на човека, *Универсални ли са правата на човека? ('Are human rights universal?')*, онлайн статия, достъпна на адрес: www.humanrights.dk/human+rights/history+and+documents/are+human+rights+universal-c7-

Европейски център за обучение и изследване на правата на човека и демокрацията, Грац (European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy Graz) (2013 г.), *Въведение в системата на правата на човека ('Introduction to the system of human rights')* във: Bendek, W. (ed.), *Разбиране на правата на човека – Ръководство за обучение по правата на човека (Understanding Human Rights – Manual on Human Rights Education)*, трето издание, стр. 29 – 36: www.etc-graz.at/typo3/index.php?id=818

Организация на обединените нации (ООН), ОНЧР (1997 г.), *Правата на човека и правоприлагането: Ръководство за лектори в областта на правата на човека за полицията (Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police)*, в серия *Професионално обучение № 5*, Върховен комисар на ООН по правата на човека, Ню Йорк и Женева, Организация на обединените нации, стр. 13–28: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf

Организация за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ), Бюро за демократични институции и права на човека към нея (БДИПЧ) (2012 г.), *Насоки за образование по правата на човека за служители на правоприлагащите органи (Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials)*, Варшава, ОССЕ/БДИПЧ: www.osce.org/odihr/93968

10. За повече информация относно Европол посетете: www.europol.europa.eu/

МОДУЛ 2: ПОЛИЦЕЙСКАТА ДЕЙНОСТ ОТ ГЛедНА ТОЧКА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Въведение	49
Дейност: Полицейската дейност от гледна точка на правата на човека	50
Описание на дейност – версия 1: Обсъждане на полицията и правата на човека	51
Материал за участниците 1 – Обсъждане на полицията и правата на човека.....	53
Материал за участниците 2 – Практически примери за права на човека.....	54
Кратки бележки	55
1. Ключови понятия.....	55
2. Материали за участниците – Въпроси и отговори.....	55
Материал за участниците 1 – Въпроси и отговори.....	57
Материал за участниците 2 – Въпроси и отговори.....	63
Допълнителни материали	65
Разширени дейности	70
Разширена дейност 1: Индивидуални интервюта в полицейската академия на Швеция.....	70
Разширена дейност 2: Обучение по правата на човека за полицейски служители в историческите обекти на нацистките престъпления. Полицейската работа днес и в миналото.....	72

Полицейската дейност от гледна точка на правата на човека

Въведение

Полицейските служители твърде често смятат, че правата на човека са пречка пред, а не основа на тяхната работа. Тази негативна нагласа може да се прояви в началото на курса за обучение. Дискусия, която подчертава значението на двойната роля на полицията за зачитане и защитаване на правата на човека – на „двойното задължение“ да се въздържат от действия, които без основание се намесват в правата на човека, и се предприемат всички необходими и подходящи мерки за защита на тези права – има потенциала да промени тази нагласа.

През последните десетилетия полицията все повече се разглежда като доставчик на услуги, а не като сила. Това мнение е вградено в по-широката представа за една демократична държава, основана на върховенството на закона и информирана от гледната точка на правата на човека. Тази перспектива издигат традиционните цели на полицейската дейност, като например поддържането на обществения ред и борбата с престъпността.

Централните елементи на основаната на правата на човека полицейска дейност в демократичните общества са: специалната роля на полицията, като се има предвид нейния монопол върху употребата на сила; професионализмът; изискването за строга законност; вътрешната и външната отчетност; прозрачността; и отношенията на доверие с обществеността.

Дейност: Полицейската дейност от гледна точка на правата на човека

Основна цел:

Полицейските служители често възприемат правата на човека по-скоро като пречка пред, а не като основа на тяхната работа. За да се преодолее всяко такова негодувание, е препоръчително на ранен етап в модула за обучение да се изяснят ролята и целите на полицейската работата и ролята на полицията като институция, която зачита и защитава правата на човека.

Цели:

Знания

- разбиране на ролята на полицията по отношение на основните права в демократичното общество
- разбиране на задълженията на държавата, съответстващи на правата на човека

Нагласи

- приемане на правата на човека като основа и основна цел на полицейската работа, а не като ограничение
- признаване на правата на човека като изначална част на ежедневната полицейска дейност

Умения

- научаване как да се идентифицират подходящите стъпки за защита и зачитане на правата на човека в полицейската работа

Изисквания:

- време: 30 – 45 минути
- материали:
 - Материал за участниците 1 за дейност – версия 1 и/или Материал за участниците 2 за дейност – версия 2 с въпроси за дискусия
 - флипчарт за записване на въпросите
 - незадължително: презентация в Power Point и проекционен апарат
- пространство: пленарна зала плюс две работни групи
- големина на групата: максимум 20 – 25 души

Описание на дейност – версия 1: Обсъждане на полицията и правата на човека¹

- 1 Раздайте Материал за участниците 1 с въпросите за дискусия/ напишете един или няколко въпроса на флипчарта.
- 2 Помолете участниците да отделят около 5 минути, за да отговорят на въпроса (въпросите) индивидуално.
- 3 Помолете участниците да се разделят на групи от по 3 до 4 души и да сравнят отговорите си за около 10 минути. Уверете се, че групите:
 - са разбрали добре задачата си;
 - ще определят докладчици, които да представят резултатите в пленарната зала.
- 4 Отговаряйте на всички въпроси, които възникнат в хода на работата на групите.
- 5 Помолете групите да представят работата си в пленарната зала. (около 5 минути на група)
- 6 Проведете обща дискусия, като спрете вниманието на резултатите и на наученото (около 20 – 30 минути)
- 7 Обобщете основните моменти на флипчарта и осигурете специално изготвен принос въз основа на данните от кратките бележки, според нуждите.

1. Тази дейност е приспособена от Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Vienna, Bundesministerium für Inneres, стр. 110.

Описание на дейност – версия 2: Примери от практиката

- ❶ Представете основната цел и целите на дейността.
- ❷ Раздайте Материал за участниците 2, въпрос 1 на половината клас и Материал за участниците 2, въпрос 2 на другата половина.
- ❸ Помолете участниците да работят индивидуално по въпросите си в продължение на около 5 – 10 минути.
- ❹ Разделете участниците на малки групи за дискусии от 4 до 5 души и ги помолете да работят заедно, за да открият три подходящи примера за Въпроси 1 и 2 (около 15 минути). Уверете се, че групите:
 - са разбрали добре задачата си;
 - ще определят докладчици, които да представят резултатите в пленарната зала.
- ❺ Давайте съвет, ако по време на работата на групите възникнат въпроси за това как да се подходи към задачата.
- ❻ Помолете групите да представят примерите си в пленарната зала.
- ❼ Проведете обща дискусия на резултатите, като спрете вниманието на наученото.
- ❽ Обобщете основните моменти и, ако е необходимо, предоставете информация за причините, поради които правата на човека могат да се възприемат или като пречка за, или като основа на полицейската дейност, като използвате на данните от Кратките бележки, според нуждите. Изтъкнете потенциалните последици от разглеждането на правата на човека по единия и по другия начин. Може да е полезно да използвате напрежението между пречка и основа.

Материал за участниците 1 – Обсъждане на полицията и правата на човека

Въпроси за дискусия:

1. Убийството представлява ли нарушаване на правата на човека?
2. Кои организации/институции са натоварени със защитата на правата на човека?
3. Каква е ролята на полицията по отношение на правата на човека?
4. „Няма конфликт между правата на човека и полицейската дейност. Полицейската дейност означава защитаване на правата на човека“. Съгласни ли сте с това твърдение? Защо? Защо не?

Материал за участниците 2 – Практически примери за права на човека

Въпроси за дискусия:

1. Открийте практически примери (въз основа на опита от ежедневноната си работа), при които можете да смятате правата на човека като пречка за работата си.

2. Открийте практически примери (въз основа на опита от ежедневноната си работа), при които правата на човека са полезни за работата ви и/или служат като нейна основа.

Кратки бележки

Тези кратки бележки предоставят информация, която може да бъде използвана за насочване на дейностите и дискусиите за обучение по този модул, и са структурирани, както следва:

1. Ключови понятия

2. Материали за участниците – Въпроси и отговори:

- а. Материал за участниците 1 – **Въпроси и отговори**
- б. Материал за участниците 2 – **Въпроси и отговори**

1. Ключови понятия

Модул 2 стъпва върху основните теми на модули 1 и 3, а именно задължението на държавата да зачита и да защитава правата на човека. Модул 2 предоставя допълнителна информация за тези задължения, като ги насочва върху правата на човека и полицейската дейност.

Задълженията на полицията са повторени тук за опресняване на знанията:

Задължение за зачитане: Държавата трябва да се въздържа от незаконосъобразни и непропорционални действия. Неоправдана намеса в правата на човека представлява нарушаване на тези права.

Задължение за защитаване: Държавата е задължена да предприема административни, законодателни и/или съдебни действия за защита на правата на човека, за да се гарантира, че хората могат да упражняват в пълна степен своите права. Непредприемането на подходящи стъпки представлява нарушаване на правата на човека.

За повече информация относно задължението за зачитане и защитаване вижте модули 1 и 3.

2. Материали за участниците – Въпроси и отговори

Няма един единствен правилен отговор на тези въпроси от материала за участниците; има много гледни точки и школи за правата на човека и полицейската дейност. Тези кратки бележки имат за цел да предизвикат дискусия и да предоставят насоки за това как да се подходи към тези въпроси. Бележките не предлагат изчерпателен списък с отговори.

Съвет за обучението: Припомнете на участниците, че правата на човека се прилагат по различен начин към отделните лица и държавите

Правата на човека задължават държавите да зачитат и защитават правата на хората. За частните лица, правата на човека едновременно определят задълженията на държавата да защитава и да зачита правата на всяко отделно лице и предоставят насоки за това как хората трябва да се отнасят един към друг.

Следователно, от чисто правна гледна точка, нарушения на правата на човека могат да настъпят единствено поради действия или бездействия на държавата по отношение на отделните лица. Действията на едно лице спрямо друго, например убийството, нарушават закона, но не и правата на човека. Поради това действие или бездействие на държавата, което е довело до убийство, има различни последствия за правата на човека отколкото убийство, извършено от частно лице.

Материал за участниците 1 – Въпроси и отговори

Въпрос 1: Убийството представлява ли нарушаване на правата на човека?

Този въпрос помага да се изясни основната тема за задълженията на държавата, и по този начин – за ролята на полицията – по отношение на правата на човека. По време на обсъждането му биха могли да възникнат редица гледни точки.

- Държавен служител, който извърши убийство, също така нарушава правата на човека, тъй като не е изпълнил задължението на държавата да зачита правото на живот. Когато държавен служител, например полицейски служител, използва сила и това доведе до смърт, държавата има задължението да проведе безпристрастно и независимо разследване на обстоятелствата.
- В няколко случая Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) е постановил, че употребата на сила е прекомерна и че е налице нарушение на правата на човека.
- Ако обаче силата се използва при самозащита, е подходяща и съответства на принципите на необходимост и пропорционалност, смъртта, предизвикана от употребата на сила, не представлява нарушение на правата на човека (вж. модул 3 за повече информация за принципите на необходимост и пропорционалност).
- Ако държавата не предприеме необходимите стъпки за предотвратяване убийството на човек, изправен пред заплаха за живота си от друг човек, то бездействието/пропускът на държавата представлява нарушение на задължението на държавата да защитава правото на живот.
- Частно лице, което убива, извършва престъпление. То не нарушава право на човека.

Въпрос 2: Кои организации/институции са натоварени със защитата на правата на човека?

Съществуват много организации и институции на национално, европейско и международно ниво, натоварени със защитата на правата на човека, включително организации и институции, свързани с полицията.

Национално равнище

- Полиция
- Съдилища, включително конституционни съдилища
- Омбудсмани или национални комисии или институти по правата на човека
- Парламент, включително парламентарни органи, специално натоварени с мониторинга на правата на човека
- Национални органи по въпросите на равенството и недопускането на дискриминация
- Неправителствени организации

Европейско равнище

- Съд на Европейския съюз
- Европейски съд по правата на човека (ЕСПЧ)
- Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията на Съвета на Европа (СРТ)
- Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността (ECRI)
- Неправителствени организации

Свързани с полицията органи в Европа

- Европейско звено за съдебно сътрудничество (Евроюст)
- Европейска агенция за управление на оперативното сътрудничество по външните граници на държавите – членки на Европейския съюз (Frontex)
- Агенция на Европейския съюз за обучение в областта на правоприлагането (CEPOL)

Европейска полицейска служба (Европол) Международно равнище

- Съвет по правата на човека на Организацията на обединените нации (ООН)
- Комисия по правата на човека на ООН
- Комитет на ООН против изтезанията
- Комитет на ООН за премахване на расовата дискриминация
- Комитет на ООН за премахване на дискриминацията срещу жените
- Неправителствени организации

Въпрос 3: Каква е ролята на полицията по отношение на правата на човека?

Европейски кодекс за полицейска етика, Комитет на министрите
Rec(2001)10

Преамбюл

[...] убеден, че общественото доверие в полицията е тясно свързано с нейното отношение и поведение към обществеността, по-специално зачитането от нейна страна на човешкото достойнство и основните права и свободи [...]

Полицайте като държавни служители

Полицейските служители имат специално място в едно демократично общество, тъй като държавата им дава възможност да употребяват сила, когато е необходимо. Правата на човека поставят важни ограничения върху действията на полицията и употребата на сила, като стриктно ги обвързват с принципите на законосъобразност, пропорционалност и необходимост. Такива ограничения помагат да се гарантира, че когато действа, полицията зачита правата на човека и се стреми да използва за постигане на целта си средствата, които водят до най-малка намеса.

Полицейските служители трябва не само да зачитат правата на човека, но също така активно да защитават правата на човека, като например да арестуват заподозрян, за да се защитят правата на други хора. Именно това задължение на полицията да защитава поставя правата на човека в основата на полицейската работа.

Всеобща декларация за правата на човека

Член 28

Всеки човек има право на социален и международен ред, при който правата и свободите, провъзгласени в тази декларация, могат да бъдат напълно осъществени.

Полицията играе централна роля в поддържането на условия, необходими за прилагането на правата на човека, които включват опазване на обществения ред, правоприлагане, предотвратяване и разкриване на престъпления, помощ и услуги на обществото.

Полицейските служители като правоприлагащи органи

В качеството на държавни служители, на полицейските служители е дадена власт да употребяват сила, когато това е необходимо за прилагане на законите и за предотвратяване, разкриване и борба с престъпността. За полицията като правоприлагащ орган няма закон, който има по-голяма сила от закона за правата на човека. Добре установен правен принцип е, че всички закони трябва да бъдат тълкувани и прилагани по начин, който е в строго съответствие с нормите за правата на човека. Когато полицията предотвратява или разкрива престъпление, тя защитава правата на човека, като правото на собственост, живот, физическа и психическа неприкосновеност, лична свобода и сигурност.

Полицейските служители като доставчици на услуги

В миналото полицията е била възприемана предимно като сила и инструмент за държавен контрол. Тази гледна точка е еволюирала и в момента полицията често се разглежда като държавни служители, предоставящи услуга на обществото. Като доставчици на услуги полицейските служители не само зачитат правата на човека, като разкриват престъпления и се борят срещу престъпността, но също така се съсредоточават върху предотвратяването на престъпления и нарушения на правата на човека. Държавните институции като полицията работят с лица, различни от държавата, за да идентифицират и разрешават проблеми, свързани с престъпността и безредиците. Ето защо държавните служители, както и полицията, работят заедно с общностите, за да осигуряват по-добра услуга на обществото. Това разбиране за полицейската дейност води до по-голямо съсредоточаване върху предотвратяването на престъпленията, отколкото върху разкриването им и борбата с престъпността, както и върху усилия за справяне с основните причини за престъпленията.

Представата за полицията като доставчик на услуги също така присъства ясно в международните документи за правата на човека, като например *Декларацията за полицията на Съвета на Европа* (1979 г.) и *Европейския кодекс за полицейска етика* (2001 г.), както и *Кодекс на ООН за поведението на правоприлагащите органи* (1979 г.). Публикациите на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) – *Наръчник за демократичната полицейска дейност* (2006 г.), *Наръчник на ОССЕ за добри практики в изграждането на партньорства между полицията и частния сектор* (2008 г.) и *Наръчник на ОССЕ: Полицията и ромите и синтите: Добри практики в изграждането на доверие и разбиране* (2010 г.)² предоставят подробни указания за това как да се приложат съответните реформи.

2. ОССЕ (2010 г.), *Наръчник на ОССЕ: Полицията и ромите и синтите: Добри практики в изграждането на доверие и разбиране* (Guidebook: Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding), достъпен на адрес: <http://www.osce.org/odihr/67843?download=true>

Въпрос 4: „Няма конфликт между правата на човека и полицейската дейност. Полицейската дейност означава защитаване на правата на човека“. Съгласни ли сте с това твърдение? Защо? Защо не?

Мненията на обществото за отношенията между полицейската дейност и правата на човека са разделени. Някои възприемат полицията като защитник на правата на човека, докато други могат да я считат за потенциална заплаха за тези права.

Обществеността е наясно, че полицията може да нарушава правата на човека, например като употребява прекомерна сила. Положителното въздействие на работата на полицията върху правата на човека е по-малко ясно запечатано в общественото съзнание. Ето защо темите за дискусия, които възникват, когато се отговаря на този въпрос, могат да бъдат различни.

Полицейската дейност и правата на човека не са в конфликт: „Правата на човека са целта на полицейската дейност.“

- Полицията има основен принос за защитата на човешките права – правата на човека са в основата и целта на полицейската дейност.
- Траен социален мир може да се постигне само ако правата на човека се зачитат и защитават – това е в интерес на всички. Полицията е ключов елемент в поддържането на социален мир. Като разкрива и предотвратява престъпления, тя помага за защитаването и поддържа зачитането на правата на човека.
- Правата на човека повишават ефективността на полицейската дейност, като осигуряват строгите принципи на законност, необходимост и пропорционалност. Тези принципи създават доверие в държавата и укрепват господството на закона.
- Полицейската дейност, основана на правата на човека, спомага за укрепване на успешното правоприлагане, като осигурява по-голямо зачитане на правата на човека, когато полицията събира доказателства, които след това се използват в съдебни производства. Зачитането на правата на човека помага да се гарантира, че тези доказателства няма да бъдат обявени за недопустими поради нарушение (вж. модул 4).

Полицейската дейност и правата на човека са в конфликт: „Правата на човека са само пречка за работата на полицията.“

- Правата на човека се основават на човешкото достойнство и всеки има право на тях. Човешките права на престъпник могат да бъдат ограничени до известна степен със задържане, което обикновено ограничава правото не само на лична свобода, но и на семейство и личен живот чрез ограничаване на часовете за посещение, използването на телефон или общите правила в ареста. Пълно отричане на правата на престъпника обаче би засегнало самата идея за правата на човека, която защитава минимална човечност и достойнство във всички ситуации.
- Разглеждането на правата на човека просто като пречка за работата на полицията показва липса на разбиране на благотворното им въздействие за едно справедливо, мирно и приобщаващо общество както за физическите лица, така и за полицията. Когато се прояви негативно възприятие за правата на човека, направете така, че да обсъдите задълбочено функциите на правата на човека, както и ролята на полицията в тяхната защита.

- При тежки случаи като малтретиране на деца на някои от участниците може да им е трудно да разберат защо обвиненията насилник трябва да бъде третиран с уважение и достойнство, и този възглед може да излезе на повърхността в курса за обучение. Такива емоционално заредени аргументи представляват особено предизвикателство за лектора. Преди да реагира на интелектуално ниво и да представи аргументи, лекторът трябва първо да се справи изрично с емоционалната страна, в този случай като признае колко трудно е да се отнасяме с достойнство към лицата, които са извършили ужасни престъпления. След това той може да представи и обсъди очертаните по-горе основни аргументи. Лекторът трябва да затвърди посланието, че правата на човека не трябва да се предоставят изборително; те са неделими и неотменими. След това правата на престъпниците могат да бъдат обсъдени въз основа на: „защо те имат права и как тези права са ограничени“.

Препоръчително е дискусиата да се насочи към общото възпиране (задължението на държавата за превенция на престъпността по отношение на цялото общество) и специфичното възпиране (задължение на държавата да се съсредоточи върху отделния нарушител – как да се предотврати рецидив). Повечето доказателства показват, че прекомерното наказание не служи нито за възпиране на повече престъпления, нито за намаляване на рецидивизма на нарушителите³.

Други свързани въпроси от значение включват свободата на преценка на полицията и способността на полицията да изгради доверие и да работи в партньорство с обществото.

Свобода на преценка на полицията

Постигането на равновесие между противоречащи си интереси и използването на подходящи мерки в изпълнение на задълженията както за зачитане, така и за защитаване, е това, което прави работата на полицията толкова трудна. Намесата на полицията в човешките права на заподозрения трябва да бъде възможно най-малка, в съответствие с принципите на необходимост и пропорционалност. В същото време обаче полицията трябва да осигури и ефективна защита на застрашеното лице. Тези действия за постигане на равновесие създават емоционално стресираща и напрегната ситуация за полицейските служители при изпълнение на тяхната работа.

Основаната на правата на човека полицейска дейност споделя редица съществени характеристики с други подходи като демократичната полицейска дейност, както е описана в Наръчника на ОССЕ за демократичната полицейска дейност⁴.

За много хора полицейските служители са най-видимите представители на държавата и тези, с които гражданите е най-вероятно да влязат в контакт. Следователно те представляват „правителството в действие“⁵. По този начин полицията може да повлияе върху цялостното мнение и представи на гражданите за правителството като цяло, като нейните действия могат да засилят или отслабят обществената подкрепа, необходима за поддържане на жизнеспособна демокрация⁶.

Въпреки че законите създават рамка и предоставят насоки за изпълнение на задълженията на полицията, съществува определена оперативна независимост и свобода на действие. Законите никога не могат да регулират всяка една ситуация, с която един

3. Сравнете например дисертациите на Heinz, W., Университет на Констанц, Германия, относно непълнолетните лица; Dünkel, F., Университет на Грайфсвалд, Германия; Jehle/ Heinz/Sutterer (2003 г.), Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen, Bundesministerium der Justiz, Берлин.

4. ОССЕ (2008 г.), Наръчник за демократичната полицейска дейност.

5. Пак там, стр. 43.

6. Дания, Датски институт по правата на човека (1999 г.), *Полицията и правата на човека, наръчник за обучение на полицейски служители* (Police and human rights, manual for police training), стр. 12: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>

полицейски служител може да се сблъска, например: коя кола да спре или как да реагира на грубо или провокативно поведение. Свободата на преценка дава възможност на полицейския служител да пригоди реакцията си към всяка конкретна ситуация, като вземе предвид всички фактори от значение за всеки случай. Но тази преценка също така изисква полицейският служител да покаже подходяща нагласа и силно чувство за отговорност.

Правилното прилагане на преценка е особено сложно, защото полицията трябва често да действа в сложни, неясни и емоционално стресиращи ситуации, като например спорове или актове на насилие. Хората викат полицаи, когато нещо се обърка или има проблем. Полицаяте трябва да вземат своите решения на място, в разгара на събитията, често в рамките на секунди и без подготовка. За разлика от тях, полицейските ръководители и съдиите анализират и преглеждат действията на полицията след факта, знаейки резултата и с достатъчно време за анализ на ситуацията. Двете гледни точки непременно ще се различават, и тези, които анализират събитията по-късно, никога няма да бъдат в състояние да разберат напълно ситуацията в нейната динамика в реално време⁷.

Именно когато се определя свободата на преценка на полицията, особено в стресови ситуации, принципите на етиката и правата на човека са от особено значение, не като знания, а като вътрешна нагласа. От гледна точка на правата на човека, принципите на равното третиране и пропорционалността (включително измислянето на мерки, които водят до по-малка намеса, или спиране, ако щетите от действията на полицията очевидно ще надхвърлят ползите от тях) са от най-голямо значение.

Доверие и партньорство с обществеността: от основно значение за полицейската дейност

Полицията е институция, която трябва да допринесе за възприетото за лична и обществена сигурност. Полицията трябва да взема на сериозно усещането за несигурност на обществото и, с цел справяне с причините за него, да реагира на различните потребности и интереси и да управлява страхове. Полицията трябва да изгради доверие в общностите, важна задача, която засяга начина, по който тя общува и взаимодейства с населението. Помислете например за полицейско присъствие на публично място. Такова присъствие може да предизвика у обществеността чувство на сигурност, на защита; то може също така да предизвика атмосфера на страх и несигурност – „сигурно нещо не е наред, ние сме в опасност“, особено ако полицията се появи в пълно въоръжение. Тъй като полицията представлява държавата по най-видимия начин, доверието в полицията е равностойно на доверие в държавата. Без такова доверие обществото няма да бъде склонно да съобщава за престъпления, нито да предоставя на полицията информацията, от която тя се нуждае, за да работи ефективно. Маргинализираните хора в обществото често изпитват липса на доверие.

7. Bourdieu, P. (1990), *Логиката на практиката (The Logic of Practice)*, Станфорд, Станфорд Юнивърсити Прес, стр. 81-82.

Материал за участниците 2 – Въпроси и отговори

Отговорите на материал за участниците 2 се основават на опита на участниците и поради това не могат да бъдат предоставени конкретни отговори. Вместо това сме предоставили някои теми, които могат да подтикнат участниците да измислят примери и/или да помогнат на лектора да насочва пленарните дискусии.

Съвет за обучението: Насърчавайте участниците да дават конкретни примери от истинския живот!

Използването на реални преживявания, а не общи твърдения като основа за примерите може да доведе до по-ползотворни дискусии и може да помогне на участниците да реагират положително и да разберат по-дълбоко целите на дейността.

Въпрос 1: Открийте практически примери (въз основа на опита от ежедневноста си работа), при които сте смятали правата на човека като пречка за работата си.

- Примерен отговор: „Бях на протест, който прерасна в насилие. От нас се искаше да не нарушаваме линията и не ни беше позволено да тръгнем след тези, които хвърляха бутилки по нас, обиждаха ни или ни плюеха.“

Следните насоки към ситуацията могат да помогнат за извличане на примери:

- преди, по време на и след арест
- справяне с демонстрация
- разпитване на заподозрян
- спиране или предотвратяване на престъпление

„Според техните (на полицаите) разсъждения, неравномерното разпределение на силите е изместено от държавата към слоеве на обществото като членове на организирани престъпни мрежи, както и терористични групи, които са запознати с правата си и се стремят да „злоупотребят“ със системата в своя полза (като например забавят съдебни процеси, подават жалби, обжалват пред по-висока съдебна инстанция и т.н.). От тази гледна точка, правата на човека се разглеждат като пречка за ефективната полицейска дейност. Нещо повече, полицаите смятат, че на тези слоеве на обществото е дадена по-голяма свобода на действие, отколкото на самата полиция. Възприемането е, че се е стигнало до ситуация „параграф 22“, в която системата на правата на човека, изградена за защита на „слабите“, всъщност отслабва държавата, в резултат на което се стига до възприятие за дихотомия, при която от едната страна е сигурността, а от другата – правата на човека.“

Osse, A. (2006 г.), *Разбиране на полицейската дейност, ресурс за активистите в областта на правата на човека* (Understanding policing, a resource for human rights activists): www.amnesty.org.uk/uploads/documents/doc_22360.pdf

Въпрос 2: Открийте практически примери (въз основа на опита от ежедневната си работа), при които правата на човека са били полезни за работата ви и/или са служили като нейна основа.

- Примерен отговор: „Веднъж трябваше да се намеся в жесток бой между съпруг и съпруга. Използвах техниката на намеса с цел успокояване, която ми помогна да успокоя ситуацията.“

Следните насоки към ситуацията могат да помогнат за извличане на примери:

- обосноваване или обясняване на причините за арест или задържане;
- явяване в съда;
- спиране или предотвратяване на престъпление;
- вземане на решение дали и как да се намесите в дадена ситуация.

„Централно предложение на този доклад е основната цел на полицейската дейност да бъде [...] защитата и реабилитиране на човешките права на всички. Нашите консултации показаха ясно съгласие на всички общности в Северна Ирландия, че хората искат полицията да защитава техните човешки права от нарушение от страна на другите, и да зачита правата на човека при изпълнение на това задължение.“

Независима комисия за полицейската дейност в Северна Ирландия (Independent Commission on Policing for Northern Ireland) (1999 г.), *Ново начало: полицейската дейност в Северна Ирландия (A new beginning: policing in Northern Ireland)*, стр. 18

„Целта на нашите действия е да защитаваме и зачитаме правата на човека и по този начин да създаваме възможно по-голямо доверие у всички хора в тяхната свобода и сигурност.“

Полиция на Австрия (2009 г.), *Ръководни принципи на основаното на правата на човека разбиране за полицията (Guiding Principles of a human rights based understanding of police)*, Принцип 1

Допълнителни материали

Ролята на полицията в демократичните общества – от сила към доставчик на услуги

„Напредък към демократична полицейска дейност има, когато има промяна „от основан на контрол подход към по-ориентиран към услугите подход“, когато основната грижа на правоприлагането е съсредоточена върху активната превенция на престъпността.“

ОССЕ (2008 г.), *Наръчник за демократичната полицейска дейност*, Виена, параграф 2: <http://www.osce.org/spmu/23804>

Европейски кодекс за полицейска етика, Съвет на Европа

Член 12

Полицията трябва да бъде организирана с оглед спечелване на уважението на обществото като професионален поддръжник на закона и доставчик на услуги на обществеността.

Налице е нарастваща тенденция полицията да се възприема като доставчик на услуги за общността. Това е видно от процесите на реформа на полицията през последните десетилетия в няколко държави, включително и в полицейски организации, основаващи се на традиционната концепция за сила. Тази гледна точка взема предвид ключови елементи на обслужването, като общинска полиция, като цяло по-интензивен обмен с обществеността и структури за отчетност.

Някои фактори, които задвижиха преминаването към ориентиран към услугите подход на полицейската дейност, са:

- Преходът от авторитарни към демократични държави в Централна и Източна Европа доведе до преосмисляне на основните функции на държавата, включително полицейската дейност, от гледна точка на демокрацията и правата на човека.
- В западноевропейските демокрации загрижеността на обществото от злоупотребите на полицията нарасна през последните десетилетия. Това доведе до реформи, които подчертават ролята на полицията в услуга на обществото, като например отваряне за обществеността и структури за отчетност. Последното включва институции за наблюдение на полицията, като например национални механизми и Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията.
- По-общо казано, перспективата на правата на човека набира сила в международен план. Тя се основава на идеята за отговорна държава, главната роля на която е да предоставя услуги на народа си. Тази идея има здрави корени в европейската философия, по-специално под формата на теорията за обществения договор. Нейната основна идея е, че за да избягат от така нареченото „естествено състояние“, хората доброволно предават своята естествена свобода в ръцете на държавата като попечител. На свой ред държавата защитава естествените им права и носи отговорност към гражданите.

- Полицейските организации са възприели ориентиран към потребителите подход, който се съсредоточава върху потребностите на „потребителите“ и „клиентите“ и е взаимосвързан с принципите на правата на човека: независимо от статута на клиента на полицията, той има право на професионално и уважително отношение.
- Изграждането на доверие и увереност се считат за основни предпоставки за ефективна и успешна работа на полицията. Без такова доверие обществото няма да бъде склонно да съобщава за престъпления, нито да предоставя на полицията информацията, от която тя се нуждае⁸. За да се развие доверие между общностите и полицията, е необходим дългосрочен, институционализиран диалог. Ориентираният към обслужването подход към полицейската дейност помага за изграждането на такова доверие.

Основни характеристики на основаната на правата на човека полицейска дейност в демократичните общества

Правомощието за употреба на сила е една от определящите характеристики на полицейската дейност. Полицията има право да използва сила като инструмент за изпълнение на своите задачи. Този монопол върху употребата на сила поставя полицията в особено чувствителна и силна позиция в рамките на държавата, като възможност за злоупотреба винаги е налице.

Двойната роля на полицията – задълженията на държавата да зачита и защитава правата на човека

Често тези задължения са свързани помежду си и трябва да се преценяват едно спрямо друго. В случай на домашно насилие например полицията трябва да се намеси в правата на извършителя, за да защити правата на жертвата, като арестува извършителя или му попречи да влезе в апартамента или да се доближи до жертвата.

Законност, необходимост и пропорционалност

Работата на полицията е обвързана с ясни, точни и достъпни закони. Особено строги правила и контрол се прилагат по отношение на употребата на сила. Употребата на сила е позволена само в краен случай, когато всички други възможности са или изчерпани, или се считат за неефективни. Употребата на сила и всички други действия в полицейската дейност са строго обвързани с принципите на необходимост и пропорционалност.

8. Дания, Датски институт по правата на човека (1999 г.), *Полицията и правата на човека, наръчник за обучение на полицейски служители* (Police and human rights, manual for police training), стр. 14: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>

Съвет за обучението: Сблъскване с „действителността“

При обсъждането на въпроса какво представлява подходящо действие от гледна точка на правата на човека, често се сблъскваме със следното твърдение: „Те (високопоставените полицейски служители и неправителствените организации) нямат представа за реалностите, с които се сблъскваме по улиците. Лесно е да съдиш, докато седиш зад бюрото си. Правата на човека са хубаво нещо на теория, но действителността навън е различна.“

Следните моменти ще ви помогнат да се справите с това възражение по конструктивен начин:

- Признайте разликата между логиката на практиката и логиката на анализа на (минала) практика, както е посочено по-горе. Това изпраща сигнал, че наистина разбирате какво казват участниците. Признаването на тази разлики, обаче, не означава, че преразглеждането на минали действия е нелегитимно или не може да се направи по подходящ начин.
- Наблегнете на това, че полицейските служители трябва да са наясно с тяхната специална позиция на власт, като се има предвид техният монопол върху употребата на сила, и с възможността за злоупотреба с и нея свързаните с това политически чувствителни моменти.
- Наблегнете на отговорността им към обществото. Съсредоточете се върху идеята за полицията като доставчик на услуги и опишете нейните правомощия като доверие на обществото, основаващо се на обществен договор.

Отчетност

„Докато гражданите доброволно предоставят на полицията своето съгласие за прилагане на монопола на силата [...], демократичните полицейски служби са длъжни да осигурят проверка и контрол на своите правомощия от обществеността чрез процеси за отчетност.“

OSCE (2008 г.), *Наръчник за демократичната полицейска дейност*, Виена, параграф 80: <http://www.osce.org/sptmu/23804>

Ролята на полицейската дейност има няколко аспекта: като доставчик на услуги и най-видима проява на правителството, с монопол върху употребата на сила, и със свобода на преценка в роля, която изисква вземане на решения на момента в потенциално сложни ситуации. Тези различни аспекти изискват полиците да демонстрират висока степен на професионализъм и да бъдат държани отговорни за действията си.

Структурите за отчетност на полицията се състоят от външни и вътрешни механизми за контрол и надзор:

- Външни механизми в рамките на една демократична система са: съдебната система; законодателни органи като парламентарни комисии по правата на човека; омбудсмани или комисии по правата на човека; граждански съвети за подаване на жалби; националните превантивни механизми, създадени по силата на Факултативния протокол на ООН към Конвенцията против изтезанията; националните органи по въпросите на равенството и недопускането на дискриминация; и неправителствените организации и средствата за масово осведомяване.
- Съществуват и международни органи по правата на човека на равнище ООН и европейско равнище. ЕСПЧ и Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията вероятно са органите с най-силно влияние върху полицията в Европа.
- Вътрешните механизми за контрол и проверка допълват външните. Те включват: вътрешни механизми за подаване на жалби и разследване; вътрешно обмисляне и преглед на

операции с цел подаване на уместни резултати към организацията; и отговорност на ръководството.

Прозрачност

Отчетността допринася за прозрачността на работата на полицията, друг ключов елемент на демократичната полицейска дейност. Основните констатации на външните механизми трябва да бъдат публикувани, за да се спомогне за отваряне на полицейската система. Прозрачността означава също така, че полицията трябва да работи със средствата за масово осведомяване по отговорен начин, като взема предвид защитата на личните данни и презумпцията за невинност. Прозрачността включва публичното разпространение на доклади, включително статистика на престъпността и резултатите от вътрешните разследвания, както и създаване на структури за комуникация с общностите.

Професионализъм и ефективност

Гарантирането на това правата на човека да са еталон на полицията едновременно изисква професионализъм и го подобрява. Професионалното събиране на информация и доказателства намалява изкушението за извличане на самопризнания под натиск и по този начин допринася за поддържането на забраната за изтезания и нечовешко отношение. Ефективният разпит на заподозрян, при който служителят приспособява тактиката към всяко лице при стриктно спазване на принципите на правата на човека, изисква правни и социологически познания, както и различни умения: реторични, психологически и аналитични. Поддържането на стандартите за правата на човека, професионалните стандарти и техническите способности на полицията са взаимозависими умения. Полицейски служител, на който липсват технически полицейски умения, е по-вероятно да се държи зле, за да получи резултати. По същия начин, полицейски служител, който разчита на лошо поведение, за да получи резултати, няма да развие необходимите технически полицейски умения, за да стане компетентен професионалист. Правата на човека са предизвикателство за полицията чрез упражняването на натиск за прилагане на най-добрите практики и технически умения за постигането на добри резултати. „Изкуството на полицейската дейност“ може да се разглежда като преследване на целите по начина, който води до най-малка намеса.

Доверие и увереност

Доверието и увереността на обществото са необходима предпоставка за ефективна полицейска работа. Ефективната полицейска дейност не е възможна, ако определени сектори на населението не смятат, че полицията ги защитава и зачита.

Задължително е полицията да се занимава с изграждане на доверие и да установява подходящи структури за комуникация с обществеността. Мерките за създаване на прозрачност и

отчетност на полицията допринасят за изграждането на доверие. Програмите за активно достигане до населението включват установяване на институционализиран диалог с общностите, като например форуми за открита дискусия, консултативни обществени комитети и дни на отворените врати. Подход на полицейската дейност за общността може да вдъхнови създаването на подходящи комуникационни структури. Очевидно е, че ясното приемане на и действията в съответствие с правата на човека са от голямо значение за изграждането и поддържането на доверие. Принципът за недопускане на дискриминация е от особено значение при отношенията с маргинализираните групи⁹.

Допълнителна литература

Crawshaw, R. (2009 г.), *Полицията и правата на човека. Наръчник за преподаватели и лица, отговарящи за ресурсите, и за участници в програми за правата на човека (Police and human rights. A manual for teachers and resource persons and for participants in human rights programmes)*, 2-ро преработено издание, Бостън, Лайден, Издателство Martinus Nijhoff, стр. 19 – 24.

Организация на обединените нации (2002 г.), *Правата на човека и правоприлагането: Ръководство за обучение по правата на човека на полицейските служители (Human Rights and Law Enforcement: A manual on human rights training of the police)*, вж. аргументите на стр. 16: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf

Osse, A. (2006 г.), *Разбиране на полицейската дейност, ресурс за активистите в областта на правата на човека (Understanding policing, a resource for human rights activists)*, Амстердам, Амнести интернешънъл, стр. 41 – 49: <http://www.amnesty.nl/documenten/rapporten/Understanding%20Policing%202007%20Full%20text.pdf>

9. FRA (Агенция на Европейския съюз за основните права) (2010 г.), *Данни от EU-MIDIS във фокусна област 4: Полицейски проверки и малцинства (EU MIDIS Data in Focus 4: Police Stops and Minorities)*: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>

Разширени дейности

Разширена дейност 1: *Индивидуални интервюта в полицейската академия на Швеция*

Основна цел:

Полицейската академия на Швеция използва индивидуални интервюта като по-интензивен подход за повишаване на осведомеността за ролята на полицията. Интервютата се провеждат с хора, които са имали опит с полицията, и подчертават как другите възприемат взаимодействието на полицията с физически лица. Те също така помагат на полицията да помисли за възприеманата роля на полицията и да види нейното въздействие върху обществото.

Цели:

Знания

- конкретизиране на концепцията за правата на човека и човешкото достойнство в срещи с лица, които често се възприемат като „опоненти“ на полицията, като маргинализирани и/или социално изключени лица или членове на младежки банди
- научаване за ролята на полицията от гледната точка на правата на човека въз основа на личен опит

Нагласи

- научаване как да се избягва враждебността, презрението и цинизма;
- придобиване на опит за ценността на разнообразието
- създаване на емоционално базирано прозрение, че тези, които са социално изключени, критични към полицията или нарушават закона, имат право да бъдат уважавани като човешки същества дори в ситуации на конфликти и напрежение
- създаване на умение за вглеждане в ролята на полицията отвън, от гледната точка на уязвимите или трудно достижимите групи
- признаване, че хората, които често се възприемат като „опоненти“, имат ценни (и обширни) познания и гледни точки, които могат да бъдат полезни за полицията

Умения

- развитие на комуникационни умения

Изисквания:

- време: приблизително 4 дни: въведение – приблизително половин ден; интервю и писмено документиране – приблизително 2 дни; и проследяващи действия и размисъл – приблизително 1 ден
- примерно интервю
- насочващи въпроси за интервюто
- дъски
- големина на групата: 12 – 24 души

Описание на разширена дейност 1:
Индивидуални интервюта в полицейската академия на Швеция

На всеки обучаван се представя лице, което е имало вземане даване с полицията и е от група, която често се възприема като „опоненти“ на полицията – маргинализирани или социално изключени лица, заподозрени за криминални престъпления, малолетни нарушители или лица с различен етнически произход. От двамата се иска да проведат разговор.

След известна подготовка обучаваните провеждат тези разговори. Срещите, допълнени от процес на индивидуални и групови размишления, предоставят практическа основа за разработване на теоретичната концепция за ролята на полицията от гледна точка на правата на човека. В допълнение към това обучаваните (чрез внимателно и съпричастно общуване) получават нова гледна точка за полицейската работа.

Съвет за обучението: Засилване на взаимното разбиране

„Интервютата са имали ясен ефект на увеличаване на взаимното разбиране между обучаваните и техните „контрагенти“. В допълнение към това те имат лечебен ефект в случаите, когато „контрагентите“ са преживели унижение, безсилие и липса на доверие във връзка с полицията.“

ДЕЙНОСТ НА FRA

Предизвикване на насилие

FRA е анализирала случаи на дискриминация и социална маргинализация и влиянието им върху отношението към насилието в три държави – членки на ЕС: Франция, Испания и Обединеното кралство. FRA е провела интервюта с 3000 младежи и деца с мюсюлмански и немюсюлмански произход и е установила, че е по-вероятно младите хора на възраст между 12 и 18 години, които са били обект на социална маргинализация и дискриминация, да имат наклонност към физическо или емоционално насилие от онези, които не са били обект на такава маргинализация. Няма признаци, че е по-вероятно или по-малко вероятно младежите с мюсюлмански произход да прибегнат към насилие от младежите с немюсюлмански произход. Тези констатации определено подсказват, че социалната маргинализация и дискриминацията трябва да бъдат разгледани приоритетно във връзка с тяхното въздействие върху предразположението на младите хора към насилие. В същия доклад младите хора изразиха като цяло липса на доверие в авторитетни фигури и официални местни, национални и международни институции, включително и органи за наказателно правораздаване като полицията и съдилищата. С най-ниско доверие се ползват политиките както на местно, така и на национално равнище.

FRA (2010 г.), *Случаи на дискриминация, маргинализация и социално насилие: Сравнително изследване на мюсюлмански и немюсюлмански младежи в три държави – членки на ЕС (Experience of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth in three EU Member States)*, Белгия, стр. 62: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/experience-discrimination-social-marginalisation-and-violence-comparative-study>

*Разширена дейност 2:
Обучение по правата
на човека
за полицейски
служители в
историческите
обекти на нацистките
престъпления.
Полицейската работа
днес и в миналото*

Основна цел:

Немската полиция провежда обучение по правата на човека в бившия нацистки концентрационен лагер в Нойенгаме, за да работи по ролята на полицията. Историческата гледна точка за ролята на полицията по време на нацисткия режим допринася за по-голямо осъзнаване на ролята на полицията днес и на необходимостта от основана на правата на човека полицейска дейност.

Цели:

Знания

- вникване в причините за промените в полицията по време на прехода от демократична към тоталитарна система
- идентифициране на структурите в нацистките полицейски сили в сравнение с полицейските структури в едно демократично общество

Нагласи

- придобиване на представа за това как неограничената власт в държавните институции може да застраши правата на човека чрез изследване на широките правомощия на нацистките полицейски сили
- придобиване на представа за механизмите за дискриминация, отнемане на права и изключване
- размисъл върху областите на напрежение в полицията във връзка с правата на човека днес

Изисквания:

- време: най-малко два дни и половина, необходими за постигане на смислена връзка между тези сложни въпроси
- флипчарт и видео проектор
- видео и аудио презентации
- писмени документи и снимкови материали за работата в група
- провокативни стимули за предизвикване на противоречиви дискусии
- големина на групата: 12 – 24 души

Описание на разширена
дейност 2:
*Обучение по
правата на човека за
полицейски служители
в историческите
обекти на нацистките
престъпления.
Полицейската работа
днес и в миналото*

Лекторите провеждат тричасово въведение в института за обучаване на полицаи, при което представят значението на получаването на историческа представа за нацисткия режим. По време на двудневното посещение в Мемориала в Нойенгаме курсът се съсредоточава върху полицейската дейност по време на националсоциализма, а текущите въпроси се обсъждат в светлината на тази историческа перспектива. Тези връзки позволяват критични разсъждения относно полицията и нейните механизми, както и относно поведението на отделните лица в рамките на институцията. Семинарът има за цел и да насърчи разбирането за начина, по който полицейските сили и тяхната роля в обществото се променят в различните общества. Допълнителен акцент се поставя и върху лицата в системата, които могат да служат като положителен модел за поведение.

Разбирането на основаните на правата на човека ценности на демократичните общества днес, които са възникнали в отговор на нацистките престъпления и други исторически нарушения на правата на човека, ще даде на участниците възможност да анализират и правят разлика между тоталитарните и демократичните структури.

Съвет за обучението: Увеличаване на информираността

Основната необходимост от претегляне на интересите в областта на сигурността и гражданските свободи в полицейската работа настъпва независимо от националния контекст. Проучването на историята на нацистка Германия може да повиши осведомеността на хората за значението на основните права на човека днес и за начина, по който институциите се променят при различните политически системи.

МОДУЛ 3: АНАЛИЗ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА – ЗАДЪЛЖЕНИЕТО ЗА ЗАЧИТАНЕ И ЗАЩИТАВАНЕ

Въведение.....77

Дейност: Анализ на правата на човека – задължението за зачитане и защитаване 78

Материал за участниците 1 – Анализ на правата на човека – задължението за зачитане..... 81

Материал за участниците 2 – Анализ на правата на човека – задължението за защитаване 84

Кратки бележки 87

1. Ключови понятия87

а. Какво означава нарушаване на правата на човека?87

б. Какво имаме предвид под необходимост и пропорционалност на правата на човека? 88

2. Ръководство за дейността: анализ на правата на човека 89

а. Материал за участниците 1 – задължението за зачитане93

б. Материал за участниците 2 – задължението за защитаване 101

Допълнителни материали..... 106

Разширени дейности..... 115

Разширена дейност 1: Обучение чрез сценарии в полицейските академии в Австрия 115

Разширена дейност 2: Обучение чрез сценарии в държавната полиция на Северен Рейн Вестфалия, Германия..... 118

Анализ на правата на човека – задължението за зачитане и защитаване

Въведение

Този модул осигурява рамка за анализ – от гледната точка на правата на човека – на конкретни ситуации, свързани с полицейската работа.

Този структуриран стъпка по стъпка подход опростява анализа на потенциалните нарушения на правата на човека, като идентифицира неизпълнение на задълженията за зачитане и защитаване.

Извършването на такъв анализ на правата на човека е крайъгълен камък на основаната на правата на човека полицейска дейност. По същество това е опростен вариант на анализа, извършван от съдилищата. За да помогне за изясняването на значението на правата на човека в практиката, модулът превежда участниците през казуси, извлечени от работата на международни организации за правата на човека, по-специално на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ).

Тези инструменти за анализ са мощни. Те запознават полицейските служители със съответния правен анализ, като им помагат да изпълнят задълженията си като носители на задължения и да търсят правата си като носители на права. Те превръщат „високите“ принципи в практика, като функционират като „лента за предаване“ с цел да раздробят общите цели на полицейската дейност (зачитане и защита на правата на човека) в конкретни насоки, които улесняват тази работа. Анализването на правата на човека в конкретни ситуации също така помага за привеждането на нагласите в унисон с правата на човека и изковава основани на правата на човека полицейски умения, които, на свой ред, дават възможност на полицейските служители да помогнат за превръщането на правата на човека във вътрешно убеждение.

На първо място модулът разглежда понятието „нарушение на правата на човека“, преди да представи двете схеми за анализ, които се основават съответно на задължението за зачитане и задължението за защитаване. Всяка от тези схеми е разглеждана поотделно, като са включени четири казуса и анализите им. Общата цел е систематично интегриране на перспективата на правата на човека в работата на полицията и полицейското мислене. Разделът с допълнителни материали предоставя допълнителна информация за ключовите понятия, обхванати в модула. За да помогне за задълбочаване на разбирането, ръководството за полицията включва и допълнителни констатации на съда по четирите разгледани казуса.

Дейност: Анализ на правата на човека – задължението за зачитане и защитаване

Основна цел:

В тази дейност на лекторите често се задава въпросът: „Нарушаване на правата на човека ли е, ако [...]?” След това участникът разказва случка, в която е участвал лично, и иска тя да бъде оценена от гледната точка на правата на човека. Често отговорът съвсем не е ясен; зависи.

Представените тук схеми за анализ не предлагат готови отговори, а вместо това помагат на полицейските служители да задават правилните въпроси. Те дават списък с „правилни въпроси“ за идентифициране на най-важните аспекти на ситуациите, след което претеглят и преценяват интересите преди да се вземе решение. Това дава на полицейските служители възможност да разнищят често трънливи въпроси, свързани с възможни нарушения на правата на човека, и да определят за всеки отделен случай дали конкретно действие или бездействие представлява нарушение или не.

Цели:

Знания

- развиване на по-задълбочено разбиране на ролята на полицията по отношение на правата на човека

Нагласи

- приемане на общата важност на принципите на необходимост и пропорционалност
- осъзнаване на важността на превръщането на принципите на правата на човека във вътрешно убеждение

Умения

- способност за прилагане на нормите на правата на човека чрез използване на инструменти за анализ в конкретни ситуации в полицейската дейност
- способност за идентифициране на аспектите, които отличават оправданата намеса в право на човека от нарушението на право на човека
- способност за идентифициране на действия, които полицията трябва да предприеме, за да защити правата на човека

Изисквания:

- време: 90 – 120 минути
- материали:
 - Материали за участниците 1 и 2 с казуси и инструмент за анализ на правата на човека във връзка със задължението за зачитане и защитаване (според случая)
 - флипчарт
 - незадължително: презентация в Power Point и прожекционен апарат
- пространство: пленарна зала плюс две стаи за работни групи
- големина на групата: максимум 20 – 25 души

Описание на дейността: Анализ на правата на човека – задължението за зачитане и защитаване

- ❶ Представете основната цел и целите на дейността.
- ❷ Раздайте и представете накратко схемите за анализ (Материали за участниците 1 и 2), като използвате споделени от участниците ситуации от реалния живот или ситуации, подготвени от модератора. (около 15 – 20 минути)
- ❸ Разделете участниците на групи от по 4 до 6 души и раздайте материалите с казусите, като възложите по един казус на всяка група. (около 25 – 35 минути)
- ❹ Уверете се, че групите:
 - са разбрали добре задачата си;
 - ще определят докладчици, които да представят резултатите в пленарната зала.
- ❺ Отговаряйте на всички въпроси, които възникнат в хода на работата на групите.
- ❻ Помолете групите да представят работата си в пленарната зала (около 30 минути на казус).
- ❼ Проведете обща дискусия на резултатите, като спрете вниманието на наученото.
- ❽ Обобщете основните моменти и, ако е необходимо, осигурете специално изготвен принос.

Материал за участниците 1 – Анализ на правата на човека – задължението за зачитане

Казус А: Арест и задържане

Г-н Л е инвалид, сляп с едното око и с тежко увредено зрение на другото око. С помощта на кучето си водач един ден той влязъл в пощенската станция, за да провери пощенските си кутии. Открил, че пощенските му кутии са отворени и празни. Г-н Л се оплакал на служителите на пощенската станция и това довело до спор. Един от служителите на пощенската станция повикал полиция, като заявил, че г-н Л е пиан и се държи оскърбително. Полицията пристигнала в пощенската станция и арестувала г-н Л.

Вярвайки, че г-н Л е под влиянието на алкохол, полицаят го отвел в „изтрезвителен център“, място, в което съгласно националното законодателство пиан човек може да бъде задържан за период, не по-дълъг от 24 часа. Лекар в центъра оценил състоянието на г-н Л като „умерено нетрезво“ и решил, че това оправдава задържането на г-н Л в центъра за шест часа. Преди, по време на или след този преглед не била взета кръв и не били проведени тестове за алкохол с дреггер. След шест часа и половина на г-н Л било позволено да напусне центъра, след като заплати такси за транспортирането му до и настаняването му в центъра. Г-н Л счита това третиране за незаконно действие от страна на държавните служители.

Въпроси за дискусия:

1. Кое право на човека (Кои права на човека) е приложимо (са приложими) към тази ситуация?
2. Намесила ли се е държавата в тези права на човека? Как?
3. Настъпило ли е нарушаване на правата на човека?
 - Съществува ли някакво национално правно основание за действията на държавата?
 - Преследва ли действието законна цел?
 - Намесата на държавата необходима и пропорционална на целта ли е?
4. Помислете за алтернативни начини за справяне с тази ситуация. Какви други варианти е можела да обмисли полицията?

Материал за участниците 1 – Анализ на правата на човека – задължението за зачитане (продължение)

Казус Б: Използване на сила срещу лица, заподозрени в тероризъм

Държавните органи на държава А имат силно подозрение, че трима мъже планират терористично нападение срещу военните в територия Х. Правителството решава да позволи на заподозрените терористи да влязат в територия Х под полицейско наблюдение. Специални сили на държава А са изпратени да подпомогнат местната полиция на територия Х. Полицията има представа за това кога и къде ще се проведе подозираната атака. Предполага се, че заподозрените терористи ще използват кола-бомба, която може да се управлява дистанционно и да се взриви бързо.

В деня след пристигането си в територия Х заподозрените оставят кола на паркинг. Четирима офицери от специалните части под прикритие ги проследяват и проверяват колата отвън. Те силно подозират, че в колата има бомба. Офицерите решават да задържат тримата заподозрени, когато се върнат при колата. Когато заподозрените се връщат, полицаите ги извикват, но никой от тях не показва никакви признаци, че ще се предаде. Напротив, техните резки движения показват, че те биха могли наистина да детонират бомба. Тримата заподозрени са застреляни и убити.

Оказва се обаче, че заподозрените не са въоръжени и че в колата няма експлозиви. Материали за бомба с часовников механизъм обаче са открити в друга кола, която един от заподозрените е наел на друго място.

Въпроси за дискусия:

1. Кои права на човека са приложими към тази ситуация?
2. Намесила ли се е държавата в тези права? Как?
3. Как оценявате действията на офицерите от специалните части?
4. Как бихте оценили цялата операция срещу лицата, заподозрени в тероризъм?
5. Настъпило ли е нарушаване на правата на човека?
6. Помислете за алтернативни начини за справяне с тази ситуация. Какви други варианти е можела да обмисли полицията, за да избегне употребата на смъртоносна сила?

Материал за участниците 1 – Анализ на правата на човека – задължението за зачитане (продължение)

Анализ на правата на човека – задължението за зачитане

ЧАСТ 1: ПРИЛОЖИМИ ПРАВА НА ЧОВЕКА/НАМЕСА НА ДЪРЖАВАТА

1.1. Кое право на човека (Кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?

1.2. Намесила ли се е държавата в тези права на човека? Как?

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНИ ДЕЙСТВИЯ ИЛИ НАРУШЕНИЕ?

2.1. Съществува ли някакво национално правно основание за действията на държавата?

2.2. Преследва ли действието законна цел?

2.3. Намесата на държавата необходима и пропорционална на целта ли е?

- Подходящо ли е действието за постигането на законна цел?
- Необходимо ли е то („належаща обществена нужда“)?
- Представлява ли то мярката, която води до най-малка намеса? Съществуват ли други алтернативи?

Материал за участниците 2 – Анализ на правата на човека – задължението за защитаване

Казус В: Справяне с демонстрация и контрадемонстрация

В малко село сдружение на лекари провежда кампания срещу аборта. Сдружението на лекарите планира демонстрация и, както се предвижда от националното законодателство, уведомява полицията предварително за планираната демонстрация. Полицията, без възражения, дава разрешение на участниците да използват обществената магистрала за своята демонстрация. По-късно обаче полицията забранява други две планирани демонстрации на привърженици на аборта, тъй като са планирани за същото време и място като демонстрацията на лекарите срещу аборта.

Като се опасяват, че въпреки това могат да възникнат инциденти, организаторите на демонстрацията срещу аборта провеждат консултации с местните власти в опит да променят маршрута на демонстрацията. Представителите на полицията изтъкват, че полицейски служители вече са разположени по първоначалния маршрут и че предлаганият нов маршрут не е подходящ за контрол на тълпи. Полицията не отказва да осигури защита, но казва, че, независимо от маршрута, би било невъзможно да се попречи на участниците в контрадемонстрацията да хвърля яйца и да разстроят както самия поход, така и планираната религиозна служба.

Голям брой демонстранти, подкрепящи аборта, които не са уведомили полицията предварително, се събират пред църквата и използват високоговорители, хвърлят яйца и снопчета трева, за да нарушат похода на лекарите. Полицията не разпръсква участниците в контрадемонстрацията.

Когато възниква заплахата от физическо насилие, специални части за контрол на бунтове (които са стояли настрана, без да се намесват) образуват кордон между спорещите групи, като дават възможност на шествието да се върне в църквата.

Въпроси за дискусия:

1. Кои права на човека са приложими в тази ситуация?
2. Какви са съответстващите задължения на държавата?
3. Как бихте оценили полицейската операция?
4. Намесила ли се е държавата в правата на човека, приложими в тази ситуация? Как?
5. Настъпило ли е нарушаване на правата на човека?
6. Помислете за алтернативни начини за справяне с тази ситуация. Какви други варианти е могла да обмисли полицията?

Материал за участниците 2 – Анализ на правата на човека – задължението за защитаване (продължение)

Казус Г: Насилие срещу жени

Г-н О многократно подлага жена си и майка си на насилствени нападения. След няколко години властите узнават за това насилствено и застрашително поведение на г-н О вследствие на няколко побоя, бой, по време на който г-н О намушква г-жа О с нож седем пъти, и инцидент, при който г-н О прегазва двете жени с колата си. След всяко нападение лекарите преглеждат жените и докладват различни наранявания, включително кръвоизливи, кръвонасядания, натъртвания, охлузвания и драскотини. И двете жени имат медицински удостоверения за животозастрашаващи наранявания: г-жа О – в резултат на особено жесток побой и нападения с нож; майка ѝ – за нападението с колата.

Срещу г-н О на три пъти са повдигани наказателни обвинения за смъртна заплаха, действителни сериозни и тежки телесни повреди и опит за убийство. На два пъти г-н О е задържан под стража и освобождаван в очакване на съдебен процес.

В отговор на постоянния натиск и смъртни заплахи от страна на г-н О, г-жа О и майка ѝ оттеглят жалбите си по време на всяко от тези производства. Националните съдилища впоследствие прекратяват някои случаи, но продължават производството по инцидента с колата. Г-н О е признат за виновен и е осъден на три месеца затвор, който по-късно е заменен с глоба. Наложена му е умерена глоба за нападение с нож.

На два пъти г-жа О и майка ѝ подават жалби до органите на прокуратурата за заплахи и тормоз от страна на г-н О. Те твърдят, че животът им е в непосредствена опасност, и искат от властите да предприемат спешни действия, като например да задържат г-н О. В отговор на тези искания за защита г-н О е разпитван и се вземат показанията му, но след това той е освобождаван.

Най-накрая г-жа О и майка ѝ решават да се преместят в друг град, но докато пътуват в движещ се микробус, г-н О пристига и принуждава микробуса да отбие. Г-н О отваря вратата от страната на пътника и застрелва майката на г-жа О. Тя умира на място.

Материал за участниците 2 – Анализ на правата на човека – задължението за защитаване (продължение)

Въпроси за дискусия:

1. Кои права на човека са приложими в тази ситуация?
2. Какви са съответстващите задължения на държавата?
3. Как бихте оценили реакцията на властите на тези случаи на насилие?
4. Намесила ли се е държавата в правата на човека, приложими в тази ситуация? Как?
5. Настъпило ли е нарушаване на правата на човека?
6. Помислете за алтернативни начини за справяне с тази ситуация. Какви други варианти е могла да обмисли полицията?

Анализ на правата на човека – задължението за защитаване

ЧАСТ 1: ПРИЛОЖИМИ ПРАВА НА ЧОВЕКА/КАКВИ ДЕЙСТВИЯ СА НЕОБХОДИМИ?

- 1.1. Кое право на човека (кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?
- 1.2. Задължена ли е държавата да предприеме конкретни действия, за да защити приложимото право на човека?

ЧАСТ 2: БЕЗДЕЙСТВИЕТО/ПРОПУСКЪТ НА ДЪРЖАВАТА ПРЕДСТАВЛЯВА ЛИ НАРУШЕНИЕ?

- 2.1. Националното законодателство по подходящ начин ли обхваща приложимото право на човека (приложимите права на човека)?
- 2.2. Предприела ли е държавата разумни и подходящи мерки за защита на приложимото право на човека (приложимите права на човека)?
- 2.3. Действията на държавата съответстват ли на процедурните стандарти?

Кратки бележки¹

Тези кратки бележки предоставят аналитична рамка за двата материала за участниците, включени в този модул, и са структурирани, както следва:

1. Ключови понятия

- а. Какво означава нарушаване на правата на човека?
- б. Какво имаме предвид под необходимост и пропорционалност на правата на човека?

2. Ръководство за дейността: анализ на правата на човека

- а. Материал за участниците 1 – задължението за зачитане
- б. Материал за участниците 2 – задължението за защитаване

Нарушаване на права на човека настъпва, ако задълженията на държавата по отношение на конкретни права на човека не бъдат изпълнени.

1. Ключови понятия

а. Какво означава нарушаване на правата на човека?

Задължение на държавата за зачитане на правата на човека (Материал за участниците 1):

Нарушение на права на човека настъпва, ако държавата ограничи или се намеси в дадено право на човека и тази намеса не е оправдана. Нарушението настъпва в резултат на действие на държавата.

Задължение на държавата за защитаване на правата на човека (Материал за участниците 2):

Нарушение на права на човека настъпва, ако държавата без основание не предприеме подходящи стъпки за защита на правата на човека. Нарушението настъпва в резултат на бездействие на държавата.

Съществува разлика между намеса в права на човека и нарушаване на права на човека. Не всяка намеса в дадено право на човека е едновременно с това и нарушаване на това право.

Полицията може да се намеси в човешките правата на извършители на престъпление, за да защити жертвите. Намесата се превръща в нарушаване, когато действието/бездействието няма правно основание или ако действието/бездействието е произволно и/или непропорционално*.

Повечето права на човека могат (или трябва) да бъдат накарани или ограничени при определени обстоятелства, тъй като свободата и правата на дадено лице свършват там, където започват свободата и правата на друго лице. Някои правни документи структурират правата на човека по такъв начин, че да се даде възможност за намеса или ограничаване при определени обстоятелства.

Дали дадено действие/бездействие е нарушение на правата на човека или не зависи от различни фактори, свързани с конкретната ситуация, и трябва да се разглежда за всеки отделен случай. Двата материала за участниците, представени тук, могат да бъдат използвани при определянето на това.

***Изключение:** Изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (член 3 от ЕКПЧ) са абсолютно забранени и тези права не могат да бъдат ограничавани при никакви обстоятелства (вж. модул 4).

1. Модул 3, „Кратки бележки“ и „Допълнителни материали“, включително схемите за анализ, са приспособен вариант на Suttinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Vienna, Bundesministerium für Inneres, стр. 49-76.

6. Какво имаме предвид под необходимост и пропорционалност на правата на човека?

Принципите на необходимост и пропорционалност се използват, за да се определи дали дадено действие, което представлява намеса в правата на човека, е необходимо за постигането на дадена цел, и дали приложените мерки са пропорционални на преследваната цел.

При определянето на необходимостта и пропорционалността трябва да се вземе предвид следното:

- **Необходимост от действието:** Действието не трябва да излиза извън рамките на това, което е строго необходимо с оглед на обстоятелствата и на необходимостта да се постигне целта. Трябва да се предприеме действието, което води до най-малка намеса и вреда, но все пак е ефективно. Ненужните или прекомерни мерки са непропорционални и трябва да се избягват.
- **Уместност на действието:** Избраното действие трябва да е подходящо за постигането на възнамеряваната цел. Действия, които не са подходящи, могат да се считат за неефективни и непропорционални.
- **Резултати от действието:** Предвижданият резултат от действието и намесата му в правата на човека трябва да бъдат претеглени спрямо значението на целта. Това включва също така вземане предвид на намесата или вредата, която би могло да причини бездействието. Ако вредата, причинена от действието, определено превишава ползата от него, действието трябва да се избегне.

Идеята за „належаща обществена нужда“ често се използва, за да се определи дали дадено действие е необходимо. В демократичното общество определени права могат да бъдат ограничени единствено ако е налице такавалежаща обществена нужда.

Основната идея на пропорционалността се съдържа в често използвани изрази като „да не използваме чук, за да счупим орех“ или да извършим „хирургическа операция със скалпел, а не с месарски нож“. Всичко опира до установяването на подходяща **връзка между използваните средства и преследваните цели**. Целта **не** оправдава средствата. Важно е целите да се постигат по начин, който води до най-малка намеса.

Принципите на необходимост и пропорционалност са сложни, но могат да се сведат до проста максима – златното правило, – която е относима към всички права на човека: „отнасяй се с другите така, както би искал те да се отнасят с теб“. Обвързването на принципите на необходимост и пропорционалност със златното правило може да помогне за създаване на съпричастност и чувствителност към лицата, които са обект на намеса от страна на полицията.

Да се направи това, което се изисква от принципите на необходимост и пропорционалност, е основно предизвикателство в полицейската дейност, особено в напрегнати или дори опасни ситуации. От ключово значение е полицейските служители да превърнат принципите на необходимост и пропорционалност във вътрешно убеждение. Това превръщане във вътрешно убеждение може да се постигне най-добре чрез прилагането на концепциите за правата на човека в ежедневната работа и чрез непрекъснато проверяване на знанията, ученията и нагласите към правата на човека.

Съвет за обучението: Управляване на дейностите, свързани с казусите

- **Описания на казусите:** Възможно е участниците да смятат, че в описанието на казуса има твърде малко информация, за да се направят подходящи заключения. Казусите са само кратко описание на сценарий, тъй като решаващите резултати от обучението зависят от **процеса на задаване на съответните аналитични въпроси**. Пътят, който води до заключението, е от също толкова голямо значение, колкото е и самият резултат.
- **Обсъждане на казуси:** Обсъждането трябва да е структурирано, като в същото време се дава възможност за „творчески отговори“ от страна на участниците. Сблъскването с различни гледни точки предлага добра основа за обсъждане на проблемите и интересите, засегнати в случая.

Като лектор на национално равнище е важно да избирате казуси, които са подходящи за конкретния контекст, в който преподавате. Други случаи на ЕСПЧ или национални случаи могат да са по-подходящи за потребностите на провежданото от вас обучение. Указания за това как да откривате случаи на ЕСПЧ са включени в приложение към настоящото ръководство.

Носител на задължения – трябва да изпълнява задълженията за зачитане и защитаване на човешките права на „другите“

Носител на права – трябва да е осведомен за собствените си човешки права, за да ги изисква

2. Ръководство за дейността: анализ на правата на човека

Двата материала за участниците предлагат на полицейските служители „инструмент за навигация“ стъпка по стъпка, подобен на аналитичния подход, използван от съдилищата. Те помагат за развитието на капацитета на полицейските служители за изпълнение на задълженията им (като носители на задължения) и за търсене на правата им (като носители на права).

Целта на всеки материал за участниците е:

- да осигури рамка за превръщане на принципите на основните права в практика, като раздробява общите принципи на практически насоки;
- да послужи като средство за конструктивно използване на правата на човека и да даде отговор на практически въпроси относно правата на човека;
- да научи участниците как да балансират конфликти на интереси по безпристрастен начин, като предостави пакет от „правилни въпроси“, които могат да бъдат зададени за идентифициране на най-важните аспекти на основните права на дадена ситуация и за претегляне на интересите на засегнатите лица;
- да очертае метод за подпомагане на превръщането на правата на човека във вътрешно убеждение, като развие положителна нагласа и умения, които помагат при прилагането на правата на човека;
- да предостави на полицейските служители инструмент за идентифициране и анализ на ситуации с подход, подобен на подхода на съда и/или неправителствените организации, а също така да даде на полицаите начин за определяне на това дали правата им се спазват.

Съвет за обучението: Използване на практиката на полицията при представянето на гледната точка, основана на правата на човека

Много полицейски служители анализират конкретни ситуации от гледната точка на националното законодателство, като наказателното право и правото в областта на полицейската дейност и разпоредбите на полицията. Когато наблюдават или се намесват в конкретни ситуации, те най-често си задават въпроси като:

- Кой закон е приложим в тази ситуация?
- С какви варианти разполагам въз основа на приложимите законови разпоредби?
- Поведението или, например, протестиращият достатъчно буен или агресивен ли е, за да оправдае арест съгласно конкретен закон?

Много полицейски служители вече притежават аналитичните умения, необходими за възприемането на гледната точка, основана на правата на човека. Анализ от тази гледна точка означава да се приложат нормите на правата на човека, така както са установени в конституционните и/или международни документи за правата на човека, и ситуацията да се тълкуват с езика на правата на човека. Целта е да се разбере дали определено действие или бездействие представлява нарушаване на правата на човека. Тази гледна точка се връща една стъпка назад в сравнение с правото съгласно закона и разглежда ситуацията от по-широката перспектива на законодателството в областта на правата на човека.

а. Материал за участниците 1: задължение за зачитане

Този анализ е приложим към казусите в Материал за участниците 1.

Материал за участниците 1 осигурява рамка за анализ на задължението за зачитане и се състои от две части:

Част 1 – Намеса: Оценка на това дали определена ситуация попада в обхвата на дадено право на човека и дали действието на държавата се намесва в това право.

Част 2 – Нарушаване: Оценка на това дали тази намеса е оправдана или напротив, представлява нарушаване на право на човека.

Всяка част съдържа въпроси, които са полезни за насочване на свързани с правата на човека ситуации и разбиване на сложността им на лесносмилаеми порции.

ЧАСТ 1: ПРИЛОЖИМИ ПРАВА НА ЧОВЕКА/НАМЕСА НА ДЪРЖАВАТА

1.1. Кое право на човека (кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?

За да се определи кое право на човека (кои права на човека) се съдържа(т) и е приложимо (са приложими) към дадена ситуация, са необходими определени знания, които могат да се открият като се отговори на следните въпроси:

- Кои права на човека са гарантирани в националните и международните документи?
- Какъв е обхватът на приложение на нормата на правото на човека? Тъй като правата на човека са формулирани общо, съдебната практика определя обхвата на приложение на нормите за правата на човека.

1.2. Намесва ли се някое действие на държавата в приложимите права на човека?

Това изисква да се разгледа интензивността и/или качеството на действието на държавата. Като общо правило, следните действия на държавата представляват намеса:

- наказания въз основа на забрани за конкретно поведение чрез наказателно или административно право, като глоби и задържане/лишаване от свобода;
- действия на полицията, основани на наказателното право или правото в областта на полицейската дейност, като арест, обиск на лице, обиск на жилище, проверка на самоличността;
- всяко действие или употреба на необходима и физическа сила от страна на полицията.

Полицейските действия, поради характера си на потенциална намеса, най-общо са близо до намеса в права на човека.

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНИ ДЕЙСТВИЯ ИЛИ НАРУШЕНИЕ?

В Част 2 ключовият въпрос е: съществуват ли някакви основателни причини за намеса в право на човека? Аналитичните въпроси в Част 2 се опитват да определят мотивите за дадено действие, по-конкретно по отношение на принципите на необходимост и пропорционалност. От отговорите е възможно да се определи дали намесата в дадено право на човека е оправдана. Намесата:

- **е оправдана**, ако отговорът на всички въпроси е „**ДА**“;
- **не е оправдана** и се счита за нарушаване на права на човека, ако отговорът на един или повече въпроси е „**НЕ**“.

Част 2 е приложима само към определени права на човека. Не съществува оправдание за намеса в абсолютните права на човека, като забраната на изтезания (член 3 от ЕКПЧ). Всяка намеса в абсолютно право на човека е едновременно с това и нарушаване на това право.

2.1. Съществува ли някакво национално правно основание за действията на държавата?

За да се отговори на този въпрос, трябва да се помисли за съответните закони, свързани с действието на държавата и нейната намеса в съответното право на човека (съответните права на човека).

Това е така, защото всяка намеса в право на човека трябва да се основава на законова разпоредба. Това произтича от основните принципи на върховенство на закона и законосъобразност.

2.2. Преследва ли действието законна цел/интерес?

Всяка намеса в право на човека трябва да служи на законна цел и интерес. Те могат да включват, но не се ограничават до:

- националната сигурност;
- териториалната цялост или обществената сигурност;
- предотвратяване на безредици или престъпления;
- защита на здравето и морала;
- защита на репутацията на другите.

Вземането предвид на закона (законите) и правото (правата) на човека от значение за дадена ситуация ще ви помогне да идентифицирате дали съществува законна цел или интерес. Отговорите на въпросите в Част 1 и първия раздел на Част 2 ще ви помогнат да идентифицирате тази информация.

2.3. Намесата на държавата необходима и пропорционална ли е на преследваната цел?

За да бъде оправдана намесата на държавата, действието, представляващо намеса, трябва да е необходимо и пропорционално на причината за него и на преследваната законна цел. Намесата не трябва да излиза извън рамките на това, което е строго необходимо за постигането на желания резултат.

За да определите необходимостта и пропорционалността, задайте следните въпроси:

- Подходящо ли е действието за постигането на законната цел?

При отговора на този въпрос проверете дали мярката е подходяща и ефективна. Неэффективните мерки не са пропорционални.

- Необходимо ли е действието („належаща обществена нужда“)? Представлява ли то мярката, която води до най-малка намеса? Съществуват ли алтернативи?

Прекомерните мерки не са пропорционални.

Материал за участниците 1 – задължението за зачитане

Казус А: Арест и задържане – правото на свобода и сигурност

Този анализ се основава на решението на ЕСПЧ по дело *Witold Litwa срещу Полша*, № 26629/95 от 4 април 2000 г.

ЧАСТ 1: ПРИЛОЖИМИ ПРАВА НА ЧОВЕКА/НАМЕСА НА ДЪРЖАВАТА

1.1. Кое право на човека (кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?

Европейска конвенция за защита на правата на човека Член 5: Право на свобода и сигурност

1. Всеки има право на свобода и лична сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода, освен в следните случаи и по реда, предвиден от закона: [...]
 - е) законосъобразно лишаване от свобода, с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, алкохолици, наркомани или скитници; [...]

1.2. Намесва ли се някое действие на държавата в приложимите права на човека?

Всеки арест от страна на полицията се счита за намеса в правото на свобода и сигурност.

Следователно, задържането на г-н Л против волята му в изтрезвителен център е равносилно на „лишаване от свобода“ по смисъла на член 5, параграф 1 от ЕКПЧ, заявява ЕСПЧ в решението си по делото *Witold Litwa срещу Полша* (параграф 46).

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНИ ДЕЙСТВИЯ ИЛИ НАРУШЕНИЕ?

2.1. Съществува ли правно основание за действията на държавата?

Същественият въпрос е дали има подходящо правно основание за арест на лице, чието поведение под влиянието на алкохол представлява заплаха за обществото или за самото него.

Съгласно националните разпоредби на Полша: „лица в нетрезво състояние, които се държат обидно на публично място или на работно място, и са в състояние да застрашат живота или здравето си или самите те застрашават живота или здравето на други лица, могат да бъдат отведени в изтрезвителен център или в заведение за общественото здравеопазване, или на местожителството им“⁶. В този случай полицията е следвала предвидената от националното законодателство процедура, като е арестувала жалбоподателя и го е отвела в изтрезвителен център.

Националното законодателство трябва също така да е в съответствие с изискванията на член 5, параграф 1, букви а) – е) от ЕКПЧ. Приложимото национално законодателство попада в обхвата на параграф 1, буква д):

2. Полски закон от 26 октомври 1982 г. относно обучение по въпросите на трезвеността и противодействието на алкохолизма, член 40.

Полски закон от 26 октомври 1982 г. относно обучение по въпросите на трезвеността и противодействието на алкохолизма

Параграф 1, буква д): Законсъобразното задържане на лица с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, **алкохолици**, наркомани или скитници.

Въз основа на това ЕСПЧ заключава, че задържането на жалбоподателя попада в приложното поле на член 5, параграф 1, буква д) от ЕКПЧ (*Witold Litwa срещу Полша*, бележка 3 по-горе, параграф 64). За задържането на жалбоподателя е имало и правно основание в националното законодателство (параграф 74).

2.2. Преследва ли действието законна цел/интерес?

При извършване на арест законни цели са защитата на обществото или на здравето и личната безопасност на съответното лице.

2.3. Намесата на държавата необходима и пропорционална на целта ли е?

Въпреки че целта може да е законна, все пак е важно да се провери дали средствата, използвани за постигането на тази цел, са необходими и пропорционални.

- Подходящо ли е действието за постигането на законна цел?
- Необходимо ли е действието („належаща обществена нужда“)? Представлява ли то мярката, която води до най-малка намеса? Съществуват ли алтернативи?

На двата въпроса, използвани за да помогнат да се определи необходимостта и пропорционалността, може да се отговори заедно в този случай.

„Съдът подчертава, че необходим елемент на „законността“ на задържането по смисъла на член 5, параграф 1, буква д) е липсата на произвол. Задържането на дадено лице е толкова сериозна мярка, че е оправдано само когато са били обмислени други, по-леки мерки и е било установено, че те са недостатъчни, за да се защити лицето или обществения интерес, които могат да изискват съответното лице да бъде задържано. Това означава, че не е достатъчно лишаването от свобода да е извършено в съответствие с националното законодателство, а че то трябва също така да е било необходимо в конкретните обстоятелства.“(параграф 78)

Арестът на г-н Л е счетен за произволен и в нарушение на член 5, параграф 1, буква д) от ЕКПЧ, тъй като:

- са налице сериозни съмнения дали г-н Л всъщност е представлявал такава заплаха за личната си сигурност или за обществената сигурност, че да е оправдано ограничаване на свободата му; и
- полицията не е обмислила мерки за осигуряване на обществения ред, които водят до по-малка намеса, въпреки че националното право съдържа алтернативни подходи, които водят до по-малка намеса.

Обобщение

Анализът показва, че арестът и задържането на г-н Л са представлявали намеса в човешките му права по член 5 от ЕКПЧ, при положение, че всеки арест се счита за намеса в правата на човека. Когато оценява необходимостта и пропорционалността на ареста, анализът показва, че той е счетен за произволен и следователно представлява нарушение на правата на г-н Л съгласно член 5, параграф 1, буква д) от ЕКПЧ.

Казус Б: Употреба на смъртоносна сила срещу лица, подозирани в тероризъм – правото на живот

Този анализ се основава на решението на ЕСПЧ по дело *Ms Сapp и други срещу Обединеното кралство*, № 18984/91 от 27 септември 1995 г.

„Той е длъжен да подложи лишаването от живот на най-внимателна проверка, ако умишлено се употребява смъртоносна сила, като се вземат предвид не само действията на представителите на държавата, но и обстоятелствата по случая, включително планирането и контрола на проверяваните действия. [курсивът е добавен]“
ЕСПЧ, *Ms Сapp и други срещу Обединеното кралство*, № 18984/91, 27 септември 1995 г.

ЧАСТ 1: Приложими права на човека/намеса на държавата

1.1. Кое право на човека (Кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?

Важно е да се подчертае, че член 2 от ЕКПЧ, подобно на много права на човека, включва разпоредби, които позволяват намеса в правото в зависимост от обстоятелствата.

Европейска конвенция за защита на правата на човека

Член 2: Право на живот

2. Лишаването от живот не се разглежда като противоречащо на разпоредбите на този член, когато то е резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима:

- a) при защитата на което и да е лице от незаконно насилие;
- b) при осъществяването на правомерен арест или при предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода;
- c) при действия, предприети в съответствие със закона за потушаване на бунт или метеж.

1.2. Намесила ли се е държавата в тези права на човека? Как?

Загубата на живота е необратима вреда за съответното лице и за роднините му. Следователно намесата в правото на живот трябва да бъде от голямо значение и да е абсолютно необходима. Всяка намеса в правото на живот трябва да бъде внимателно оценена, за да се определи дали е абсолютно необходима. Въпросите в част 2 могат да помогнат при определянето на тази необходимост.

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНИ ДЕЙСТВИЯ ИЛИ НАРУШЕНИЕ?

2.1. Съществува ли правно основание за действията на държавата?

Може да се предположи, че действията на полицията се основават на законови разпоредби, съдържащи се в националната конституция и националното законодателство, свързано с полицейските правомощия и употребата на сила. Може също така да се предположи, че тези национални документи и, следователно, действията на полицията са в съответствие с общите и конкретните цели на ЕКПЧ.

2.2. Преследва ли действието законна цел?

Решението за употреба на смъртоносна сила се е основавало на предположението, че е било необходимо, за да се защитят цивилното население и полицейските служители от предполагаема бомба. При анализа на фактите по делото властите взеха предвид няколко фактора, като терористичните нападения на територията Х в миналото, данните за съдимост на заподозрените в тероризъм лица и информацията, събрана от разузнавателните звена. Те стигнаха до заключението, че е съществувал висок риск предполагаемата бомба да убие или нарани сериозно значителен брой цивилни лица в територия Х.

Съгласно член 2, параграф 2, буква д) от ЕКПЧ, намесата в правото на живот при „защитата на което и да е лице от незаконно насилие“ е приемлива, когато е абсолютно необходима.

Следователно, полицейската защита в този случай е законна цел.

2.3. Намесата на държавата необходима и пропорционална на целта ли е?

За разлика от казус А, на въпросите относно необходимостта и пропорционалността в този случай трябва се отговори поотделно.

- Подходящо ли е действието за постигането на законната цел?

Употребата на смъртоносна сила е била навременна и е преустановила очаквания непосредствен риск от експлодираща бомба.

- Необходимо ли е действието („належаща обществена нужда“)? Представлява ли то мярката, която води до най-малка намеса? Съществуват ли алтернативи?

Заподозрените в тероризъм лица са застреляни от упор, след като, както се е сторило на Войници А и Б, са извършили заплашителни движения на ръцете, които са предполагали, че ще детонират бомба (*Ms Сapp*, параграф 196). Впоследствие обаче е било установено, че заподозрените не са били въоръжени. Те не са имали детонатор, нито пък в колата е имало бомба.

В *Ms Сapp* и други срещу Обединеното кралство ЕСПЧ приема, че „войниците искрено са вярвали, в светлината на информацията, която им е била дадена, [...] че е било необходимо да застрелят заподозрените, за да им попречат да детонират бомба и да причинят сериозна загуба на живот. [...] Като вземе предвид дилемата, пред която са изправени властите в обстоятелствата по случая, реакциите на войниците сами по себе си не са довели до нарушение на член 2.“ (параграф 200)

Както беше посочено в Част 1 на този примерен анализ, ЕСПЧ „е длъжен да подложи лишаването от живот на най-внимателна проверка, ако умишлено се употребява смъртоносна сила“, което означава, че трябва да се вземат предвид не само действията на участвалите войници, но и действията на съответната организация преди и по време на операцията. Ето защо, той си е поставил въпроса „дали операцията за борба с тероризма като цяло е била контролирана и организирана по начин, който зачита изискванията на член 2, и дали информацията и указанията, дадени на войниците, които по същество са направили неизбежна употребата на смъртоносна сила, са взели по задоволителен начин предвид правото на живот на тримата заподозрени.“ (параграф 201)

„В заключение, като взе предвид решението да не се пречи на заподозрените да пътуват в [територия X], провала на властите да отчетат в достатъчна степен възможността разузнавателните им оценки, поне в някои отношения, да са грешни, и автоматичното прибегване до смъртоносна сила, когато войниците откриват огън, ЕСПЧ не е убеден, че убийството на тримата терористи представлява употреба на сила, която не е била нищо повече от абсолютно необходима за защита на хората от незаконно насилие по смисъла на член 2, параграф 2, буква а) от ЕКПЧ [променени].“ (параграф 213)

Постановено е, че е налице нарушение на член 2 от ЕКПЧ. Нарушение представлява не действителната стрелба от страна на войниците, а по-скоро цялостното планиране и провеждане на операцията, тъй като е било възможно да се предприемат мерки, които водят до по-малка намеса.

Обобщение

Анализът показва, че употребата на смъртоносна сила срещу заподозрените е представлявала намеса в правото им на живот съгласно член 2 от ЕКПЧ. Счетено е, че войниците са се намесили в правото на живот, но не са го нарушили, тъй като са предполагали, че е налице непосредствена опасност и потенциал за загуба на живот. Постановено е обаче, че цялостното планиране и провеждане на операцията са нарушили член 2, защото е можело първо да бъдат предприети алтернативни мерки, които водят до по-малка намеса.

6. Материал за участниците 2: задължение за защитаване

Този анализ е приложим към казусите в материал за участниците 2.

Материал за участниците 2 осигурява рамка за анализ на задължението за защитаване и се състои от две части:

Част 1 – Необходими действия на държавата: Оценка на това дали определена ситуация попада в обхвата на дадено право на човека и дали държавата е задължена да предприеме действия за защита на това право.

Част 2 – Нарушаване: Оценка на това дали бездействие/липса на защита от страна на държавата е оправдано или представлява нарушаване на правата на човека.

Както и материал за участниците 1, материал за участниците 2 е разделен на две части. Всяка от тях съдържа въпроси, които са полезни за насочване на свързани с правата на човека ситуации и разбиване на сложността им на лесносмилаеми порции.

ЧАСТ 1: ПРИЛОЖИМИ ПРАВА НА ЧОВЕКА/КАКВИ ДЕЙСТВИЯ СА НЕОБХОДИМИ?

Ключовият въпрос на част 1 е: трябва ли държавата да предприеме действие, за да защити приложимо право на човека?

Ако отговорът на всички въпроси в част 1 е „**ДА**“, то:

- едно или повече права на човека са приложими към ситуацията;
- налице е бездействие/пропуск на държавата да защити приложимото право на човека (приложимите права на човека), въпреки че съществува задължение на държавата (**Забележка:** това не означава задължително, че е налице нарушение; част 2 помага да се установят нарушенията).

1.1. Кое право на човека (кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?

Както и в материал за участниците 1, задължение за зачитане, трябва да се определи кое право на човека (кои права на човека) се съдържа(т) и е приложимо (са приложими) към дадена ситуация. Тези права могат да бъдат открити, като се отговори на следните въпроси:

- Кои права на човека са гарантирани в международните документи?
- Какъв е точният обхват на приложение на нормата на правото на човека? Тъй като правата на човека са формулирани общо, съдебната практика определя обхвата на приложение на нормите за правата на човека.

Определянето на обхвата на правото на човека е от основно значение, тъй като помага да се изясни задължението на държавата.

1.2. Задължена ли е държавата да предприеме конкретни действия, за да защити приложимото право на човека?

Този въпрос е свързан пряко със задълженията на държавата при защитата на правата на човека в конкретна ситуация. Примери за задължения, свързани с правата на човека:

- гласуване на закони за водене на съдебни процеси за домашно насилие (забрана на нечовешко или унизително отнасяне или наказание);
- защита на демонстранти от нападения от страна на участници в контрадемонстрации (право на свобода на сдружаването);
- оказване на полицейска закрила в случаи на сериозна заплаха (право на живот).

Лицата имат право да бъдат защитени от злоупотреби от страна на държавата и да бъдат защитени от нарушение от страна на други лица. Държавата има задължение да взема активно участие в осигуряването на защита и може да направи това чрез законодателни, административни, съдебни и практически мерки. По отношение на полицейската дейност, един от елементите от най-голямо значение за това задължение е да се защитават правата на човека от нападения от страна на други лица.

ЧАСТ 2: БЕЗДЕЙСТВИЕТО/ПРОПУСКЪТ НА ДЪРЖАВАТА ПРЕДСТАВЛЯВА ЛИ НАРУШЕНИЕ?

Анализът в Част 2 помага да се определи дали пропускът/бездействието на държавата представлява нарушаване на правата на човека. Основният въпрос е: съществуват ли някакви причини, които в достатъчна степен оправдават бездействието/пропуска на държавата по отношение на дадено основно право?

Пропускът/бездействието на държавата се счита за нарушаване на права на човека, ако отговорът на един или повече въпроси в част 2 е „НЕ“.

2.1. Националното законодателство по подходящ начин ли обхваща приложимото право на човека (приложимите права на човека)?

Както и при материал за участниците 1, за да се даде отговор на този въпрос, трябва да се вземат предвид съответните закони и национални правни разпоредби, както и това дали законът осигурява подходяща защита на правата на човека.

2.2. Предприела ли е държавата разумни и подходящи мерки за защита на приложимото право на човека (приложимите права на човека)?

На този етап равновесие между интересите трябва да се постигне в съответствие с принципа на пропорционалност.

От една страна, трябва да се отчете интересът на засегнатото лице:

- Какво е в опасност за засегнатото лице?
- До каква степен е застрашено лицето?
- Кое право е застрашено (кои права са застрашени)?

От друга страна, трябва да се вземат предвид възможностите на държавата да осигури защита:

- С каква информация разполага/трябва да разполага държавата във връзка с конкретния риск/заплахи за засегнатото лице?
- Какви възможности за защита има/трябва да има държавата, за да реагира на тези заплахи?
- Какви са подходящите средства за предоставяне на защита?
- Предприела ли е държавата всички разумни и подходящи мерки?

Държавата е длъжна да предприеме всички разумни мерки, които биха могли да предотвратят настъпването на събитието.

2.3. Действията на държавата съответстват ли на процедурните стандарти?

Процедурите за разследване трябва да удовлетворяват стандартите за бързина, безпристрастност и независимост. Наказанието на нарушителя трябва да е подходящо и трябва да бъде предоставена подходяща компенсация. Ако стандартите не са удовлетворени, приложимото право на човека, заедно с правото на ефективна защита, е нарушено. (За повече информация вж. модул 4 относно забраната на изтезанията).

Материал за участниците 2 – задължението за защитаване

Казус В: Справяне с демонстрация и контрадемонстрация – правото на свобода на събранията

Този анализ се основава на решението на ЕСПЧ по дело *Plattform Ärzte für das Leben срещу Австрия*, № 10126/82 от 21 юни 1988 г.

ЧАСТ 1: ПРИЛОЖИМИ ПРАВА НА ЧОВЕКА/КАКВИ ДЕЙСТВИЯ СА НЕОБХОДИМИ?

1.1. Кое право на човека (кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?

Европейска конвенция за защита на правата на човека Член 11, параграф 1: Право на свобода на събранията

Всеки има право на свобода на мирните събрания и на свободно сдружаване, включително правото да образува и членува в професионални съюзи за защита на своите интереси.

1.2. Задължена ли е държавата да предприеме конкретни действия, за да защити приложимото право на човека?

Във връзка с правото на свобода на събранията ЕСПЧ изисква от държавата да защитава демонстрантите от тези, които желаят да се намесят или да им попречат.

В този случай е налице задължение на държавата по член 11 от ЕКПЧ да защити демонстрантите от нападения от други лица.

Въпросът е дали полицията е направила достатъчно, за да защити правото на свобода на събранията. Неуспехът да се разпръсне големия брой участници в контрадемонстрация, които са се събрали без предварително уведомление пред църквата и нарушават похода, се счита за такъв пропуск.

Част 2 ще помогне да се оцени дали този пропуск представлява и нарушаване на правата на човека.

ЧАСТ 2: БЕЗДЕЙСТВИЕТО/ПРОПУСКЪТ ПРЕДСТАВЛЯВА ЛИ НАРУШЕНИЕ?

2.1. Националното законодателство по подходящ начин ли обхваща приложимото право на човека (приложимите права на човека)?

Да; В делото *Plattform Ärzte für das Leben срещу Австрия* ЕСПЧ постановява, че „Членове 284 и 285 от Наказателния кодекс определят като нарушение това което и да е лице да разпръсне, предотврати или попречи на среща, която не е била забранена, а раздели 6, 13 и 14(2) от Закона за събранията, които дават право на властите в определени случаи да забранят, прекратят или разпръснат със сила събрания, се прилагат и по отношение на контрадемонстрации.“ (параграф 33)

2.2. Предприела ли е държавата разумни и подходящи мерки за защита на приложимото право на човека (приложимите права на човека)?

Държавата е длъжна да прилага разумни и подходящи мерки за защита на правото на свобода на събранията, но задължението не може да се тълкува като гаранция, че няма да се случат никакви смущения. Оставено е на държавата да определи каква тактика следва да се използва.

„Съдът не е длъжен да оцени целесъобразността или ефективността на тактиката, възприета от полицията в тези случаи, а само да определи дали има защитимо оплакване, че съответните органи не са предприели необходимите мерки.“ (параграф 36)

Съдът постанови, че са били предприети разумни и подходящи мерки за защита на участниците в демонстрацията. Следователно полицията е предприела разумни и подходящи мерки по отношение на задължението си за защита по член 11.

Обобщение

Анализът на този казус показва, че държавата има задължение по член 11 от ЕКПЧ да защити демонстрантите от нападения от други лица. Като не успява да разпръсне голямата, неочаквана тълпа от контрадемонстранти, полицията е допуснала пропуск; този пропуск обаче не представлява нарушение на член 11 от ЕКПЧ, тъй като полицията е предприела разумни и подходящи мерки, за да изпълни задълженията си по този член.

Казус Г: Насилие срещу жени – право на живот и забрана на изтезанията и дискриминацията

Този анализ се основава на решението на ЕСПЧ по дело *Oruz срещу Турция*, № 33401/02 от 9 юни 2009 г. Обяснения за мотивите на съда са взети предимно от резюмето на решението, публикувано в съобщение за пресата.

ЧАСТ 1: ПРИЛОЖИМИ ПРАВА НА ЧОВЕКА/КАКВИ ДЕЙСТВИЯ СА НЕОБХОДИМИ?

1.1. Кое право на човека (кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?

Относно липсата на защита на майката на г-жа О, довела до нейната смърт:

Европейска конвенция за защита на правата на човека Член 2: Право на живот

1. Правото на живот на всеки се защитава от закона.

Относно липсата на защита на г-жа О и майка ѝ срещу нападенията и заплахите на г-н О:

Европейска конвенция за защита на правата на човека Член 3: Забрана на изтезанията

Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.

Относно общата липса на защита от страна на властите, които засягат предимно жените и следователно се разглеждат по силата на принципа на недопускане на дискриминация:

Европейска конвенция за защита на правата на човека Член 14: Забрана на дискриминацията

Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.

1.2. Задължена ли е държавата да предприеме конкретни действия, за да защити приложимото право на човека?

По отношение на член 2 относно правото на живот, държавата има задължението да разглежда всички реални и непосредствени заплахи за правото на дадено лице на живот, независимо от пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход. Освен това държавата е длъжна да прави всичко, което би могло разумно да се очаква, за да се предотврати смърт.

По отношение на член 3, държавата трябва да осигури защита, под формата на ефективно възпиране, от такива форми на малтретиране, описани в дело *Oruz срещу Турция* (параграф 161). Задължението за защита от малтретиране се отнася също така до най-уязвимите членове на обществото, които имат право на същата защита от закона, полицията и съдебната система.

ЧАСТ 2: БЕЗДЕЙСТВИЕТО ПРЕДСТАВЛЯВА ЛИ НАРУШЕНИЕ?

2.1. Националното законодателство по подходящ начин ли обхваща приложимото право на човека (приложимите права на човека)?

До 1998 г. националното законодателство, относимо към този случай, все още не е предвиждало конкретни административни и полицейски мерки за защита на уязвимите лица срещу домашното насилие. През януари 1998 г. влиза в сила национален закон, който създава основа за защита на лица, застрашени от домашно насилие.

В *Oruz срещу Турция* нападенията са били извършени между 1995 г. и 2002 г. Преди закона от 1998 г. държавата не е изпълнила задължението си по отношение на подходящо законодателство в областта на домашното насилие. Тъй като национално законодателство за защита срещу домашното насилие не съществува между 1995 г. и 1998 г., нападенията срещу г-жа О и майка ѝ през този период са били допустими за разглеждане съгласно ЕКПЧ и следователно е било налице нарушение на член 3 от ЕКПЧ.

След януари 1998 г., въпреки влизането в сила на съответния закон, властите все още не прилагат ефективно мерки и санкции, за да защитят г-жа О от домашно насилие. Останалата част от този анализ ще помогне при оценката на нападенията, извършени между 1998 г. и 2002 г.

2.2. Предприела ли е държавата разумни и подходящи мерки за защита на приложимото право на човека (приложимите права на човека)?

Европейска конвенция за защита на правата на човека, член 2 и член 3:

Г-н О има предходни случаи агресивно поведение и криминално досие за действията си срещу съпругата си и майка ѝ. Той постоянно застрашава тяхната безопасност и здраве. Като се има предвид този контекст, не само е възможно, но дори е и предвидимо, че агресивното поведение на г-н О най-вероятно ще продължи и ще ескалира.

Поради това съдът е решил, че националните власти не са демонстрирали дължимата грижа за предотвратяване на насилието срещу г-жа О и майка ѝ, по-конкретно като не са преследвали криминални действия и не са предприели други подходящи превантивни мерки срещу г-н О. (параграф 199)

Националните власти са нарушили член 2 относно правото на живот, като не са попречили на г-н О да убие майката на г-жа О. В светлината на заплахите срещу майката на г-жа О, властите са могли да предприемат подходящи и разумни мерки за защита, за да избегнат този изход.

В допълнение към това ЕСПЧ е решил, че е нарушен член 3, тъй като властите не са предприели ефективни мерки за възпиране с цел да защитят г-жа О от физическите нападения на г-н О.

Европейска конвенция за защита на правата на човека, член 14:

Случаят с г-жа О и майка ѝ повдига едно по-общо безпокойство. Толерирането на домашното насилие и неуспехът за ефективно справяне с него нарушава правото на жените на равна защита от закона.

ЕСПЧ постанови, че е налице и нарушение на член 14 от ЕКПЧ: *„Като има предвид заключенията си по-горе, че общата и дискриминационна съдебна пасивност в [държавата на казуса], макар и неумишлено, засяга най-вече жени, Съдът счита, че насилието, претърпяно от ищеца и майка ѝ, може да се разглежда като насилие, основано на пола, което е форма на дискриминация по отношение на жените.“* (параграф 200)

Обобщение

Този анализ на казус показва, че държавата има задължение да защитава лицето от домашно насилие едновременно: за да защити правото на живот (член 2 от ЕКПЧ) и за да възпре ефективно малтретирането (член 3 от ЕКПЧ). Държавата също така е задължена да създаде и прилага система, която в достатъчна степен опазва жертвите и наказва домашното насилие, дори в ситуации, в които жертвите оттеглят жалбите си. Анализът също така показва, че това, което представлява пасивност на властите в държавата на казуса, засяга главно жени и това беше изтъкувано като допринасящо за основано на пола насилие, форма на дискриминация по отношение на жените (член 14 от ЕКПЧ).

2.3. Действията на държавата съответстват ли на процедурните стандарти?

Въпреки оттеглянето на жалбите на жертвите, законодателната рамка би трябвало да дава възможност на прокуратурата да заведе наказателно производство срещу г-н О, защото неговото жестоко поведение непрекъснато застрашава физическата неприкосновеност на жените и е било достатъчно сериозно, за да наложи преследване. Колкото по-сериозно е престъплението или по-голям е рискът от бъдещи престъпления, толкова по-вероятно трябва да бъде прокуратурата за продължи разследванията си в интерес на обществото, дори ако жертвите оттеглят жалбите си.

В този случай държавата не е създала и приложила ефективно система за наказване на всички форми на домашно насилие и за опазване на жертвите в достатъчна степен. (параграф 169).

Допълнителни материали

Този раздел предоставя задълбочена информация за ключовите аналитични понятия, представени в този модул. След това по-подробно разглеждане са разгледани допълнителни констатации на съда за четирите анализирани казуса, за да се обогатят дискусиите в курса за обучение.

Намеса в относителни основни права

Някои права на човека са **абсолютни** и не могат да се ограничават или нарушават по никакви причини, като забраната на изтезанията. Други са структурирани така, че да позволяват намеса или ограничаване при определени условия. Тези права са **относителни права на човека**, които могат (трябва) да бъдат ограничени при определени обстоятелства, като се следва максимата, че свобода/правата на дадено лице свършват там, където започват свободата/правата на друго лице.

Причината за намеса в относителните права трябва да се основава на закона и на принципите на необходимост и пропорционалност. Хартата на основните права на Европейския съюз формулира тази обосновка по следния начин:

Харта на основните права на ЕС

Член 52, параграф 1: Обхват на гарантираните права

Всяко ограничаване на упражняването на правата и свободите, признати от настоящата Харта, трябва да бъде предвидено в закон и да зачита основното съдържание на същите права и свободи. При спазване на принципа на пропорционалност, ограничения могат да бъдат налагани само ако са необходими и ако действително отговарят на признати от Съюза цели от общ интерес или на необходимостта да се защитят правата и свободите на други хора.

Член 8 от ЕКПЧ относно правото на личен и семеен живот предлага конкретен пример:

Европейска конвенция за защита на правата на човека

Член 8: Право на зачитане на личния и семейния живот

1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.
2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

Намеса от страна на полицията и права на човека

Когато разглеждат смущаването и намесата в правата на човека от страна на полицията, Кратките бележки посочват, че „полицейските действия, поради характера си на потенциална намеса, най-общо са „близо“ до намеса в права на човека“. Следва списък с примери за свързани с полицейската дейност намеси в различни права на човека. Той може да бъде полезна отправна точка за идентифицирането на това кои права са застрашени в различни сценарии.

Таблица 3.1: Свързани с полицейската дейност примери на намеса в конкретни права на човека

Основни права	Намеса от страна на полицията
Право на живот (член 2 от ЕКПЧ; член 2 от Хартата на ЕС)	<ul style="list-style-type: none"> Всяка употреба на смъртоносна сила от полицията (вж. казус Б)
Забрана на изтезанията (член 3 от ЕКПЧ; член 4 от Хартата на ЕС)	<ul style="list-style-type: none"> Изтезания (вж. модул 4)
Право на свобода и лична сигурност (член 5 от ЕКПЧ; член 6 от Хартата на ЕС)	<ul style="list-style-type: none"> Всеки официален арест Ограничаване на физическото движение за определен период от време (вж. казус А)
Право на справедлив съдебен процес (член 6 от ЕКПЧ; член 47 и член 48 от Хартата на ЕС)	<ul style="list-style-type: none"> Всяко наказание, основаващо се на наказателното или административното право Полицейски разследвания
Право на неприкосновеност на личния и семейния живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията, включително защита на данните (член 8 от ЕКПЧ; член 7 и член 8 от Хартата на ЕС)	<ul style="list-style-type: none"> Проверка на самоличността Отнемане на лична карта Спиране за обиск Обиск на частни помещения Забрана извършителят на домашно насилие да доближава жертвата или да влиза в общото жилище Видеонаблюдение или наблюдение на комуникациите Обработка на лични данни, извличане на данни
Право на свобода на събранията и сдружаването (член 11 от ЕКПЧ; член 12 от Хартата на ЕС)	<ul style="list-style-type: none"> Забрана на демонстрации от органите на полицията Разпръскване на демонстрация Забрана на политически партии или сдружения

Върховенство на закона и законосъобразност

Намесата в правата на човека трябва да се основава на закона. Това произтича от основния принцип на върховенство на закона и законосъобразност. Върховенството на закона означава, че държавата/полицията трябва да действа в съответствие със закона и че съществуват механизми за оспорване на законността на действията или бездействията на държавата. Принципът на законност е основно средство за защита срещу произволни действия на държавата. Върховенството на закона и законосъобразността са основен стълб на системата на правата на човека и на правната система като цяло.

Намесата в правата на човека трябва да удовлетворява определени изисквания. Обхватът и подробностите, в които наместите са законово определени, зависят от съответното конкретно право. Някои права могат да бъдат законно ограничени при определени обстоятелства (например, член 8 от ЕКПЧ относно правото на личен и семеен живот или член 11 относно свободата на събранията), докато други права могат да бъдат ограничавани в много ограничени случаи (член 5 от ЕКПЧ относно правото на свобода и лична сигурност) или, в някои случаи, изобщо не могат да бъдат ограничавани (член 3 от ЕКПЧ относно забраната на изтезанията).

За да илюстрираме – ограничаване на правото на лична свобода е приемливо единствено при ограничените условия, изброени в член 5 от ЕКПЧ:

Европейска конвенция за защита на правата на човека Член 5: Право на свобода и сигурност

[...] (а) законосъобразно лишаване от свобода по силата на постановена от компетентен съд присъда;

b) законосъобразен арест или лишаване от свобода за неизпълнение на законосъобразно съдебно решение или с цел осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона;

c) законосъобразен арест или лишаване от свобода, с цел да се осигури явяване пред компетентния съгласно закона орган, по обосновано подозрение за извършено престъпление, или когато задържането обосновано може да се смята за необходимо, за да се попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление;

d) лишаване от свобода на непълнолетно лице въз основа на законосъобразно решение, за да се осигури надзор с възпитателна цел или законосъобразно лишаване от свобода на такова лице, с цел да се осигури неговото явяване пред предвидената в закона институция;

e) законосъобразно лишаване от свобода, с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, алкохолици, наркомани или скитници;

f) законосъобразен арест или лишаване от свобода на дадено лице, с цел да се предотврати незаконното му влизане в страната, или на лице, против което се предприемат действия за неговото експулсиране или екстрадиране.

Необходимост и пропорционалност

Принципите на необходимост и пропорционалност често са основни елементи на анализа на правата на човека. Те също така са и основни принципи на професионалната полицейска дейност и се съдържат (като се използва различна терминология) в националните закони в областта на полицейската дейност, които (отчасти) са по-стари от законите в областта на правата на човека.

Разбирането на принципите на необходимост и пропорционалност е особено важно за полицията, тъй като полицейските служители трябва да използват ефективно и по подходящ начин правилните мерки за справяне с опасности и заплахи за други лица и за самите себе си. В случай на употреба на сила от полицията, особено употреба на смъртоносна сила, е особено важно задълбочено да се разгледат основните моменти на съображенията за необходимост и пропорционалност. Придържането към принципа на пропорционалност е едно от основните предизвикателства в полицейската дейност: мислене за различни варианти, постигане на равновесие между различните засегнати интереси, идентифициране на мерките, които водят до най-малка намеса, и определяне на правилната мярка, която следва да се предприеме. Това е особено трудно в напрегнати или опасни ситуации, когато събитията се случват бързо.

Принципът на пропорционалност трябва да се превърне във вътрешно убеждение; той трябва да стане „втора природа“. Това превръщане във вътрешно убеждение изисква прилагане на теориите за правата на човека на практика и учене във всичките три измерения: знания, умения и нагласи.

Гледни точки във връзка с необходимостта и пропорционалността

Предварително: Този елемент на анализа на правата на човека разглежда момента, в който се предприема действието от полицията. Това означава, че когато се прави анализ на правата на човека, трябва да се попита дали дадено действие е било разумно и пропорционално в момента, в който е било предприето, дори ако по-късно стане ясно, че предположенията или информацията на полицията по отношение например на някои опасности, са били погрешни.

Организационна небрежност: Оценката на пропорционалността включва много повече от последния етап на полицейската операция, в който полицейските служители трябва да действат/реagirат на действителна или възприемана заплаха. Взема се предвид и това доколко цялата операция – планирането и провеждането ѝ – е била подходяща.

Материал за участниците 1: Задължение за зачитане

Казус А: Арест и задържане – правото на лична свобода

Член 5 от ЕКПЧ относно правото на свобода и сигурност е основното застрашено право на човека в Казус А, основан на дело *Witold Litwa* срещу Полша.

При определяне на правното основание за действията на държавата ...

„Съдът припомня, че член 5, параграф 1 от Конвенцията съдържа списък на допустимите основания за лишаване от свобода, списък, който е изчерпателен. Следователно нито едно лишаване от свобода няма да е законно, освен ако не попада в някое от основанията, посочени в букви а) – е) от член 5.“ (*Witold Litwa* срещу Полша, бележка 3 по-горе, параграф 49)

„Съдът отбелязва, че думата „алкохолици“ в общо употребявания случай означава лица, които са пристрастени към алкохола. От друга страна, в член 5, параграф 1 от Конвенцията този термин е включен в контекст, който включва позоваване на няколко други категории лица, т.е. лица, разпространяващи инфекциозни заболявания, душевноболни лица, наркомани и скитници. Съществува връзка между всички тези лица и тя е в това, че те могат да бъдат лишени от свобода или с цел да им се даде медицинско лечение, или поради съображения, продиктувани от социалната политика, или едновременно по медицински и социални причини. Поради това е оправдано да се заключи в този контекст, че преобладаващата причина, поради която Конвенцията позволява посочените в параграф 1, буква д) от член 5 лица да бъдат лишени от свобода, е не само, че те са опасни за обществената безопасност, но също така и че техните собствени интереси могат да наложат тяхното задържане.“ (Пак там, параграф 60)

„[...] Съдът счита, че по силата на член 5, параграф 1, буква д) от Конвенцията лица, които не са медицински диагностицирани като „алкохолици“, но чието държане и поведение под влиянието на алкохол представлява заплаха за обществения ред или за самите тях, могат да бъдат задържани, за да се защитят обществените или собствените им интереси, като тяхното здраве или лична безопасност.“ (Пак там, параграф 61)

„Това не означава, че член 5, параграф 1, буква д) от Конвенцията може да се тълкува като позволяваща задържането на лице просто заради това, че то консумира алкохол. Въпреки това Съдът счита, че в текста на член 5 нищо не подсказва, че тази разпоредба не позволява тази мярка да се прилага от държавата към лица, които злоупотребяват с алкохол, за да се ограничат вредите, причинени от алкохола на лицето и на обществото или за да се предотврати опасно поведение след пиене. По този въпрос Съдът отбелязва, че не може да има никакво съмнение, че вредната употреба на алкохол представлява опасност за обществото и че лице, който е в състояние на опиянение, може да представлява опасност за себе си и за другите, независимо от това дали е пристрастено към алкохола или не.“ (Пак там, параграф 62)

„Съдът подчертава, че съгласно член 5 от Конвенцията всяко лишаване от свобода трябва да е „законно“, което включва изискване то да бъде извършено „в съответствие с процедура, предписана от закона“. В това отношение Конвенцията по същество препраща към националното право и установява задължение за спазване на неговите материални и процесуални разпоредби.“ (Пак там, параграф 72)

В този случай е било изяснено, че като арестува г-н Л и го завежда в изтрезвителен център, полицията следва процедурата, предвидена от националното законодателство, което предвижда:

„Лица в нетрезво състояние, които се държат обидно на публично място или на работно място, са в състояние да застрашат живота или здравето си или самите те застрашават живота или здравето на други лица, могат да бъдат отведени в изтрезвителен център или заведение за общественото здравеопазване, или на местожителството им.“

Полски закон от 26 октомври 1982 г. относно обучение по въпросите на трезвеността и противодействие на алкохолизма, член 40

При определянето на това дали намесата на държавата е необходима и пропорционална на целта ...

„[...] Съдът има сериозни съмнения дали може да се каже, че жалбоподателят се е държал по такъв начин, повлиян от алкохола, че да представлява заплаха за обществото или себе си, или че неговото собствено здраве, благополучие или лична безопасност са били застрашени. Съмненията на Съда са подсилени от доста тривиалното фактическото основание за задържането и от факта, че жалбоподателят е почти спял.“

Witold Litwa срещу Полша, бележка 3 по-горе, параграф 77

Приложимото в този случай национално законодателство „предвижда няколко различни мерки, които могат да бъдат приложени към лица в нетрезво състояние, сред които задържането в изтрезвителен център е най-екстремната. Действително, съгласно този раздел, пиян човек не е задължително да бъде лишен от свобода, тъй като той може да бъде заведен от полицията в заведение за общественото здравеопазване или на местожителството му.“ (Пак там, параграф 79)

Както се казва в Кратките бележки, тъй като тези мерки не са били взети под внимание, съществува нарушение на член 5, параграф 1, буква д) от ЕКПЧ.

Казус Б: Употреба на смъртоносна сила срещу лица, подозирани в тероризъм – правото на живот

Анализът на Казус Б установи, че член 2 от ЕКПЧ относно правото на живот е основното засегнато право на човека.

При определянето на това дали намесата е преследвала законна цел ...

„Според информацията, получена от властите, това ги е поставило пред основна дилема: От една страна, те са били длъжни да вземат предвид задължението си да защитават живота на хората в Гибралтар, включително собствения си

военен персонал, а, от друга страна, да прибегват в минимална степен до употребата на смъртоносна сила срещу заподозрените в светлината на задълженията, произтичащи от националното и международното право.“

Ms Салп и други срещу Обединеното кралство, бележка 8 по-горе, параграф 192

При определянето на това дали намесата на държавата е била необходима и пропорционална на целта ...

„Властите са били изправени пред действаща военна единица на ИРА [Ирландската републиканска армия, допълнено], състояща се от лица, които са били осъдени за бомбени престъпления, както и известен експерт по експлозиви. Като се съди по действията ѝ в миналото, ИРА демонстрира незачитане на човешкия живот, включително и този на своите членове.“ (Ms Салп, параграф 193)

„Войниците, които извършват стрелбата (А, Б, В и Г), са били информирани от своите началници, че има кола-бомба, която би могла да бъде взривена от всеки един от тримата заподозрени посредством радиоуправляемо устройство, което би могло да бъде скрито в лицата; че устройството може да се активира с натискане на един бутон; че съществува вероятност те да взривят бомбата, ако бъдат заплашени, като по този начин причинят тежка загуба на живот и сериозни наранявания, и че също така е вероятно да са въоръжени и да се противопоставят на арест.“ (Пак там, параграф 195)

„Поради това действията, които те са предприели в подчинение на заповедите на висшестоящите, са били възприети като абсолютно необходими, за да се запази живота на невинни хора. Съдът смята, че употребата на сила от страна на служители на държавата в преследване на една от целите, очертани в параграф 2 от член 2, могат да бъдат оправдани по тази разпоредба, когато се основават на искрено убеждение, което по основателни причини се счита за валидно към момента, но което впоследствие се оказва погрешно. Да се твърди обратното би означавало да се наложи нереалистична тежест върху държавата и нейните правоприлагащи служители при изпълнение на дълга им, може би за сметка на техния живот и на живота на други лица.“

„Властите са били обвързани от задължението си да зачитат правото на живот на заподозрените да упражняват най-голямо внимание при оценката на информацията, с която разполагат, преди да я предадат на войниците, използването на огнестрелно оръжие от които автоматично включва стреляне на месо.“ (Пак там, параграф 211)

„На инстинктивното действие на войниците в това жизненоважно отношение липсва степен на внимание при употребата на огнестрелно оръжие, която може да се очаква от правоприлагащите органи в едно демократично общество, дори когато става дума за опасни заподозрени в тероризъм лица. Този провал от страна на властите предполага липса на подходящи грижи при контрола и организацията на операцията по ареста.“ (Пак там, параграф 212)

Материал за участниците 2: Задължение за защитаване³

Казус В: Справяне с демонстрация и контрадемонстрация – правото на свобода на събранията

Анализът на Казус В установи, че член 11 от ЕКПЧ относно правото на свобода на сдружаването е основното засегнато право на човека.

„Демонстрация може да подразни или обиди лица, противопоставящи се на идеите или исканията, които тя се стреми да насърчава. Участниците трябва, обаче, да са в състояние да проведат демонстрацията, без да се страхуват, че ще бъдат подложени на физическо насилие от страна на опонентите си; такъв страх би могъл да възпре сдруженията или други групи, подкрепящи общи идеи или интереси, от открито изразяване на техните становища по много спорни въпроси, засягащи общността. В едно демократично общество правото на контрадемонстрация не може да се разшири до възпрепятстване на упражняването на правото на демонстрация.

Следователно истинската, ефективна свобода на мирните събрания не може да се сведе до едно просто задължение от страна на държавата да не се намесва: една чисто отрицателна концепция не би била съвместима с предмета и целите на член 11.“

Plattform Ärzte für das Leben срещу Австрия, бележка 14 по-горе, параграф 32

При определянето на това дали държавата е предприела разумни и подходящи мерки за защита на приложимото право на човека (приложимите права на човека) ...

„Макар и да е задължение на договарящите държави да предприемат разумни и подходящи мерки, за да дадат възможност на законни демонстрации да се провеждат спокойно, те не могат да гарантират това абсолютно и имат широко право на преценка при избора на средствата, които да се използват.“ (Пак там, параграф 34)

Вижте няколко причини, поради които ЕСПЧ е счел, че полицията е предприела разумни и подходящи мерки за защита на демонстрантите

„Трябва да се отбележи, че демонстрацията, планирана от поддръжниците на аборта, която е трябвало да се проведе по същото време и на същото място като демонстрацията на Платформата, е била забранена. Освен това, голям брой униформени и цивилни полицаи са били разположени по протежение на първоначално планираното трасе и представители на полицията не са отказали защита на сдружението жалбоподател, дори и след като то е решило да промени маршрута въпреки нейните възражения. На последно място, не са били нанесени вреди, нито е имало никакви сериозни сблъсъци; участниците в контрадемонстрацията са скандирали лозунги, развявали знамена и хвърляли яйца или снопчета трева, което не е попречило на завършването на шествието и на религиозната служба; специални части за контрол на бунтове са се разположили между спорещите групи, когато раздрознителността е достигнала до точката, при която е възможно да избухне насилие.“ (Пак там, параграф 37)

³ De Schutter, O. (2010 г.), *Международно право за правата на човека*, Кеймбридж и др. (International Human Rights Law, Cambridge et al.), Cambridge University Press, стр. 365.

Казус Г: Насилие срещу жени – правото на живот

Анализът на Казус Г, *Ориз срещу Турция*, установи, че член 2 от ЕКПЧ относно правото на живот е основното засегнато право на човека.

„Съдът подчертава, че първото изречение на член 2, параграф 1 повелява държавите не само да се въздържат от умишлено и незаконно отнемане на живот, но също така и да предприемат подходящи мерки за опазване на живота на лицата в техните юрисдикции. Това включва основно задължение на държавата да осигури правото на живот чрез въвеждане на ефективни наказателноправни разпоредби с цел възпиране извършването на престъпления срещу личността, подкрепени от инструменти в областта на правоприлагането за предотвратяване, противодействие и наказване на нарушенията на тези разпоредби. Това също така се простира при подходящи обстоятелства до положително задължение на органите да предприемат превантивни оперативни мерки за защита на лице, чийто живот е в опасност от престъпните действия на друго лице.“

Ориз срещу Турция, бележка 19 по-горе, параграф 128

„Когато многократно решават да прекратят наказателното производство срещу г-н О, органите се позовават изключително на необходимостта да се въздържат от намеса в това, което те възприемат като „семеен въпрос“. Властите очевидно не са разгледали мотивите за оттеглянето на жалбите, въпреки изявленията на г-жа О и майка ѝ до органите на прокуратурата, че са се чувствали задължени да го направят заради смъртните заплахи и упражняването на натиск от г-н О. Също така е учудващо, че жертвите са оттегляли жалбите си, когато г-н О е бил на свобода или след освобождаването му от ареста.“ (Пак там, параграф 143)

При определянето на това дали държавата е предприела разумни и подходящи мерки за защита на приложимото право на човека (приложимите права на човека) ...

„Като се имат предвид трудностите при полицейската дейност в модерните общества, непредвидимостта на човешкото поведение и възможностите за оперативен избор, които трябва да бъдат приложени с оглед на приоритетите и ресурсите, обхватът на положителното задължение трябва да се тълкува по начин, който не налага невъзможна или непропорционална тежест за властите. Следователно не всяко твърдение за риск за живота може да наложи на властите изискване съгласно Конвенцията за предприемане на оперативни мерки за предотвратяване на настъпването на този риск. За да възникне положително задължение, трябва да се установи, че властите са знаели или е трябвало да знаят в момента на съществуването на реална и непосредствена опасност за живота на идентифицирано лице от престъпните действия на трето лице, и че те не са предприели мерки в обхвата на правомощията им, които, разумно погледнато, е можело да се очаква да доведат до избягването на този риск.“ (Пак там, параграф 129)

Наистина местните власти са могли да разпоредят защитни мерки или да издадат разпореждане за забрана на г-н О да контактува, общува с или доближава до майката на г-жа О или да влиза в определени места. Обратно, в отговор на многократните искания на майката на г-жа О за защита, органите, освен че са снемали показания на г-н О и след това са го освобождавали, са останали пасивни. Освен това, системата на наказателното правораздаване не е оказала възпиращо действие в този случай.

Разширени дейности

Разширена дейност 1: Обучение чрез сценарии в полицейските академии в Австрия

Основна цел:

Полицейските академии в Австрия използват обучение чрез сценарии, за да помогнат на участниците да възприемат принципа на пропорционалността като вътрешно убеждение. В кратки последователни ролеви игри (спиране на автомобил, домашно насилие, спиране и обискиране и т.н.) участниците разиграват ситуация и след това размишляват върху способността си да прилагат стандартите за правата на човека на практика, особено принципа на пропорционалност, в съответствие с ролята на полицейските служители на защитници на правата на човека и доставчици на услуги.

Цели:

Знания

- разбиране на принципа на пропорционалност в рамките на анализа на правата на човека и познаване на свързаните с него въпроси от значение
- разбиране на това какво означава да се възприеме гледната точка на правата на човека и да се съпостави с ролята на полицията в демократичното общество

Нагласи

- размисъл върху собствените възприятия и поведение в отговор на предизвикателни ситуации, водещ до по-съзнателно и осъзнато мислене за собствените мотиви за действие и реакция
- изпитване на ситуация от друга гледна точка (като извършител, като жертва)
- съпричастен анализ на другата страна, за да може да се справи със ситуацията
- оценяване на използването на обратна връзка и лични размисли като постоянно средство за обучение в професионална среда

Умения

- оформяне на комуникационни умения в трудни ситуации
- прилагане на анализ на правата на човека при действие в конкретна ситуация
- обучаване в употребата на сила по пропорционален начин, независимо от предизвикателствата от страна на другото лице

Изисквания:

Време: за целия курс са необходими няколко дни

- около 2 дни за въведението
- около 1 ден за обсъждане на материалите за четене, използвани като кратки бележки
- 1 ден на сценарий (включително разсъжденията) – в зависимост от големината на групата

Материали:

- техническо оборудване за видеозапис на ролевите игри и възпроизвеждането им в пленарната зала
- набор от ръководни принципи, описващи ролята на полицията;
- Кратки бележки/материали за четене
- големина на групата: 20 – 25 души

Описание на разширена
дейност 1:
Обучение чрез сценарии
в полицейските
академии в Австрия

- ❶ **Въведение:** Помислете върху ролята на полицията, целите на полицейската дейност и принципите на работа на полицията по отношение на обучението чрез сценарии.
- ❷ **Сценарии:** Създайте сценариите. Запознати с мисията практикуващи полицаи играят основните роли на другите страни и насочват действието в предварително определената посока, участниците ги подкрепят, като също поемат ролите на участващи лица. Участниците, които играят полицейски служители, трябва да се справят със ситуацията и да постигнат подходящо разрешаване. След всеки сценарий под надзора на запознатите с мисията практикуващи полицаи се провежда разбор на място.
- ❸ **Видео обратна връзка и размисъл:** След като участниците са изиграли сценария, те се събират в пленарната зала. Всеки сценарий се записва и се показва в пленарната зала. От участниците отново се иска обратна връзка и те имат възможност да се учат от подробния анализ на действията си. Сценариите се „превеждат“ в относими към правата на човека аспекти.

Съвет за обучението: Използване на обучение чрез сценарии

Обучението чрез сценарии има за цел да съчетае теорията и практиката (в областта на правата на човека). Само по този начин обучаваните ще вземат под внимание своите отговорности за избягване на евентуални бъдещи злоупотреби с власт и нарушаване на правата на човека. Едва когато участниците се сблъскат със сценарии, в които трябва да се справят с неотзивчиви и агресивни опоненти, те започват да разбират наистина положението и връзките с правата на човека.

*Разширена дейност 2:
Обучение чрез сценарии
в държавната полиция
на Северен Рейн
Вестфалия, Германия*

Основна цел:

Обучението на полицаи в Германия е сходно с това в Австрия. Обучението за правата на човека, основано на сценарии и ролеви игри, има за цел да отрази реалния контекст на полицейската дейност. За разлика от Австрия обаче в Германия външни професионални актьори приемат ролите на жертвите и/или извършителите, докато участниците играят само роли на полицейски служители.

Това е реакция на опасения, че първите роли (на жертви/извършители) могат да доведат до заклеймяване на тези участници, които са ги играли, и извън курса на обучение. Подготвени сценарии за действащите лица определят хода на действието, който след това се анализира от участниците ретроспективно.

Изисквания:

- време: около 2 часа за всяка ролева игра с двама участници (включително инструкциите и обратната връзка)
- в рамките на седмици преди началото на ролевите игри се предлага теоретична подготовка.

Материали:

- организиране на ролеви игри (колкото е възможно по-реалистично), помещения, реквизит и т.н.
- големина на групата: 12 души (насочена към новобранци).

Описание на разширена
дейност 2:
Обучение чрез сценарии
в държавната полиция
на Северен Рейн
Вестфалия, Германия

- ❶ **Теоретични основи:** В рамките на няколко седмици участниците получават теоретични основи за съответните проблеми, за които ги тренират ролевите игри.
- ❷ **Ролеви игри:** Сценариите са създадени като ситуации от реалния живот на подходящи за целта места. Външни професионални актьори играят ролите на другите страни, като следват готови сценарии, които включват различни степени на напрежение. Двама участници играят ролите на полицейски служители, които трябва да се справят със ситуацията.
- ❸ **Обратна връзка:** Непосредствено след ролевата игра, двамата полицейски служители осигуряват обратна връзка за постигнатите резултати и за това как са се чувствали в ситуацията. След това действащите лица дават обратна връзка от своята гледна точка. След това всички участници, които са гледали ролевата игра, добавят коментарите си. Накрая лекторите представят своите заключения. След това започва нова ролева игра.

Съвет за обучението: Отразявайте възможни ситуации от реалния живот!

Изключително важно е сценариите и ролевите игри да отразяват възможни ситуации от реалния живот колкото е възможно по-реалистично. Сътрудничеството с външните професионални актьори, които участниците не познават, действително стимулира взаимодействието на полицията с обществото. Подготовката за ролевите игри и размислите след тях са еднакво важни.

МОДУЛ 4: ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ ИЛИ НАКАЗАНИЕ

Въведение	123
Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране;	
Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране	124
Материал за участниците – Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране	127
Материал за участниците – Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране А и Б.....	129
Кратки бележки	131
1. Ключови понятия	131
2. Какво е нехуманно или унизително отношение или наказание?	132
3. Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране.....	133
а. Експеримент на Милграм.....	134
б. Станфордски експеримент	134
4. Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране А и Б.....	135
Допълнителни материали	137

Забрана на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание

Въведение

Този модул разглежда забраната на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание и връзката ѝ с правата на човека и полицейската дейност. Правото на свобода от изтезания и малтретиране е абсолютно. Това означава, че то не може нито да бъде засягано, нито нарушавано. Това е от особено значение за работата на полицията, тъй като, за разлика от други лица, на полицията е разрешено да употребява сила или да ограничава определени права, когато е необходимо, например по време на арести или когато разпитва заподозрени. Такива ситуации могат да доведат до въпроси, свързани със забраната на изтезанията и малтретирането.

Модулът се стреми да разнищи сложните правни, етични и системни равнища на темата, за да помогне на полицейските служители да разберат как и защо изтезанията и малтретирането възникват в различни ситуации. Това знание може да направи по-лесно за тях ефективно да предотвратяват и осигуряват защита срещу нарушения на забраната, които собственото им поведение и/или поведението на други лица може потенциално да причини.

За да се избегнат евентуално напрежение, свързано с емоционално заредени въпроси, и концентрирането върху въпроси за личната вина и морализирането, модулът първо разглежда системни или ситуационни фактори, които насърчават или възпират неправомерно поведение от страна на полицията. Анализът на тези външни сили допринася за диференцирана представа за нарушенията от страна на полицията.

Този модул също така има за цел да предостави знания за определението за изтезание, абсолютната забрана на изтезанията и разграничението между легитимно отношение и нечовешко или унизително отнасяне. Освен това той разглежда връзката между забраната на изтезанията, нечовешкото и унизително отнасяне и принципите за необходимост и пропорционалност, нарушенията от страна на полицията и техните последствия.

Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране;

Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране

Основна цел:

Правото на свобода от изтезания и други форми на малтретиране е едно от най-основните права на човека и голяма част от свързаните с полицията дискусии за нарушаване на правата на човека е по някакъв начин свързано с него. Този въпрос е „класическа“ тема в обучението на полицията и трябва да бъде разгледан задълбочено. Това поставя важни и преплетени правни, етични и социологически аспекти.

Цели:

Знания

- разбиране на законовото понятие за изтезание и друго жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание
- познаване на конкретните задължения на полицията за зачитане, защитаване и прилагане на това право на човека
- познаване на системните условия/ситуационните сили, които обикновено
 - улесняват малтретирането
 - предотвратяват малтретирането

Нагласи

- изграждане на обоснована позиция, която отхвърля изтезанията и други форми на малтретиране като легитимни средства на полицията

Умения

- способност за обсъждане на етични дилеми в тази чувствителна област с други полицейски служители

Изисквания:

- време: 70 – 100 минути
- материали:
 - материали за участниците 1 и 2 с въпроси за дискусия, ролева игра и казуси
 - незадължително: презентация в Power Point и прожекционен апарат
- пространство: пленарна зала плюс две стаи за работни групи;
- големина на групата:
 - Версия 1 – максимум 20 – 25 души: средно и висше управленско ниво
 - Версия 2 – максимум 15 – 30 души: сменяйте гледните точки в зависимост от големината на групата

Описание на дейност – версия 1

Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране

- 1 Представете основната цел и целите на дейността.
- 2 Обяснете и обсъдете накратко определението на изтезание и други форми на малтретиране и неговите правни, етични и социологически аспекти. (около 15 – 20 минути)
- 3 Раздайте материала за участниците за модул 4 – дейност – версия 1
- 4 Разделете участниците на групи от 4 до 5 души и обсъдете твърденията. (около 30 минути)
- 5 Отговаряйте на всички въпроси, които възникнат в хода на работата на групите.
- 6 Помолете групите да представят работата си в пленарната зала.
- 7 Обобщете основните моменти и осигурете специално изготвен принос въз основа на данните от кратките бележки, според нуждите.

Описание на Дейност – версия 2¹

Ролева игра и казуси на малтретиране

- ❶ Представете ролевата игра и раздайте материала за участниците. (5 минути)
- ❷ Разделете участниците на шест работни групи (всяка група възприема една гледна точка: родители на жертвата; родители на заподозрения; адвокат на заподозрения; началник на полицията; представител на съюза на полицаите, представляващ служителя, който е отказал да изпълни заповедта на началника на полицията; НПО в областта на правата на човека) и определете един представител от всяка група. Представителят играе съответния герой в телевизионна дискусия. Работната група помага на представителя да подготви аргументи, съответстващи на ролята му в дискусията. Каква е неговата/нейната гледна точка? Подкрепя ли реакцията на полицията или не? (около 20 минути)
- ❸ Разискване на кръгла маса. Участниците в разискването са:
 - родители на жертвата, родители на заподозрения, адвокат на заподозрения, началник на полицията, представител на съюза на полицаите (представляващ служителя, който е отказал да изпълни заповедта на началника на полицията), НПО в областта на правата на човека.
 - Ако е необходимо, могат да се добавят допълнителни/други гледни точки. Лекторът е модератор на телевизионната дискусия. (около 20 минути)
- ❹ Направете разбор на ролевата игра, като се спрете на поставените в материала за участниците въпроси. (около 20 минути)
- ❺ Помолете участниците да прегледат индивидуално Казуси А и Б. (около 5 – 10 минути)
- ❻ Обсъдете ролевата игра и двата казуса, като помолите участниците да ги сравнят и съпоставят, с акцент върху разбирането на начините, по които може да се стигне до изтезания/малтретиране в различни обстоятелства.
- ❼ Обсъдете ролевата игра и двата казуса и мотивите за абсолютния характер на забраната на изтезанията.
- ❽ Обобщете основните моменти и, ако е необходимо, осигурете специално изготвен принос въз основа на данните от кратките бележки, според нуждите. (около 25 минути)

1. Günther Berghofer, командващ австрийската полиция, и Gudrun Rabussay-Schwald, които участваха в изготвянето на настоящото ръководство, разработиха това упражнение.

Материал за участниците – Дейност – версия 1²: **Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране**

Проучвания в областта на социалните науки във връзка с полицейското насилие са идентифицирали редица структурни условия, които са от значение за възникването на неправомерно поведение от страна на полицията. Следващият списък представя част от основните условия:

Условия, които обикновено улесняват неправомерното поведение:

- относителна изолация на дадена организация от други организации и обществото;
- наличие на затворени организационни звена;
- преобладаване на участниците – мъже, често от по-ниски социално-икономически сектори;
- работна среда, характеризираща се с негъвкава нагласа, която се фокусира върху проблемните аспекти на социалния живот;
- несъответствие между това, което е законно, и това, което изглежда легитимно и справедливо („те така или иначе няма да бъдат наказани“);
- сравнително фиксирани образи на това кой е „другият“ в работата на полицията (стереотипи на групи и вярване във фиксирани модели на действие);
- реакцията на „другите“ има склонност да потвърждава тези образи (самоизпълняващо се пророчество);
- смята се, че силата на „другите“ и опасността от сполучливи оплаквания от тези „други“ е слаба;
- добро познаване на (суб)културата, което е различно от „официалното“ мнение;
- слабо развити комуникационни умения от страна на полицията и/или от страна на „другите“.

Условия, които обикновено предотвратяват неправомерното поведение:

- смесени функционални и организационни групи (от различни звена на полицията);
- добре развити структури за комуникация между ръководството и полицейските служители;
- разнообразна работна среда;
- ръководството признава и изразява похвала за добрата работа на полицията;
- ясно осъзнаване на човешкото достойнство като принцип на правата на човека и действията на полицията;
- прозрачност и многообразие на социалните отношения с полицията;
- многобройни и разнообразни контакти с различни обществени групи, включително малцинствените групи;
- висока степен на идентифициране с местната среда;
- малък акцент върху собствената група (приятели, дейности и т.н.);
- разнородност/разнообразие на състава (по възраст, пол, етническа принадлежност, сексуална ориентация);
- наличие на лесно достъпни структури за получаване на съвет;
- психологическа и социална подкрепа/размисъл след трудни свързани с работата събития, дългосрочни операции.

2. Елементи от материала за участниците се основават на Behr, R. (2006 г.), *Polizeikultur. Routinen – Rituale – Reflexionen. Bausteine zu einer Theorie der Praxis der Polizei*, Висбаден, стр. 88 и следв.

Материал за участниците – Дейност – версия 1: **Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране** *(продължение)*

Въпроси за дискусия:

1. Въз основа на конкретния ви професионален опит, кои от тези фактори са от значение според вас?
2. Въз основа на опита ви, кои от тези фактори не изглеждат от значение?
3. Ако бъдете помолени да започнете да работите по един от тези фактори, с какво ще започнете?

Материал за участниците – Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране А и Б

Ролева игра: казус на отвличане

Неизвестен извършител(и) отвлича(т) шестгодишно момче и иска(т) голям откуп. Полицията незабавно започва разследване, което е широко отразено в медиите, тъй като момчето страда от астма и скоро ще има нужда от лекарството си, без което е възможно да се задуши. Заместник-началникът на градската полицията и неговият екип арестуват мъж, който е видян с момчето малко преди изчезването му. Други доказателства също сочат убедително за намесата на заподозрения. По време на разпита обаче той отрича всякаква връзка с отвличането. Предвид опасенията за сигурността на момчето и убедителните доказателства, както и ограниченото време заместник-началникът на полицията издава заповед заподозреният да бъде заплашен с изтезания, ако продължава да отказва да разкрие къде е скрил детето. Той твърди, че с оглед на обстоятелствата този метод е обоснован. Полицейски служител отказва да изпълни заповедта му по законни и етически съображения.

Подготвяне на въпроси за телевизионната дискусия:

Какво смятате за тази ситуация в ролята си на персонаж XYZ?

Какво е мнението ви за действията на въпросните полицейски служители (заместник-началника на полицията и отказващия да изпълни заповедта полицай) в тази ситуация?

Оправдано ли е да се заплаши заподозрения с изтезания в тази ситуация? Защо да или защо не?

Как бихте действали в тази ситуация (като полицейски служител/като роднина на жертвата)?

Как очаквате полицията да действа в тази ситуация?

Материал за участниците – Дейност – версия 2: Казуси на малтретиране А и Б – Медицински грижи и случаи на трафик на наркотици (продължение)

Казус А: Задържане

Шест полицейски служители арестуват г-н Н на 5 октомври 1989 г.³ Те хвърлят зашеметяваща граната, влизат в апартамента на г-н Н и го принуждават да легне на земята. Слагат му белезници и качулка и след това го отвеждат в полицейското управление за разпит. Едва след пристигането му в затвора на следващия ден той успява да смени дрехите си. На третия ден той моли да види лекар. Г-н Н не е прегледан до осмия ден след ареста му, когато рентген установява, че има счупено ребро.

Казус Б: Разпит

Полицията арестува г-н R за трафик на наркотици⁴. Г-н R твърди, че полицейските служители, които са го разпитвали, са го обиждали грубо и след това са го нападнали многократно, за да извлекат признание от него. Те са го ударили по главата, в бъбреците и дясната ръка и са го ритнали в бедрото и бъбреците. Дърпали са го за косата към земята и са ударили главата му в пода.

В доклада си полицейските служители твърдят обаче, че докато е слизал от колата окован в белезници, г-н R се е подхлъзнал и дясната му ръка се е ударила в задната врата. Нараняванията са настъпили преди провеждането на разпита.

След освобождаването си г-н R отива в болница за преглед и лекарите забелязват натъртвания от вътрешната и от външната страна на дясната му ръка.

Безспорно е, че нараняванията на г-н R са понесени по време на задържането му в ареста. По време на задържането му той е бил изцяло под контрола на полицейски служители. Поради липсата на доказателства, нито един полицейски служител не е признат за виновен. Обаче това не освобождава Държава X от задълженията ѝ по ЕКПЧ да даде приемливо обяснение на причината за нараняванията на жалбоподателя.

3. ЕСПЧ, *Hurtado срещу Швейцария*, № 17549/90, 28 януари 1994 г.

4. ЕСПЧ, *Ribitsch срещу Австрия*, № 18896/91, 4 декември 1995 г.

Кратки бележки

Настоящите кратки бележки дават указания за дейностите и материалите за участниците в модула, покриващи темата за изтезанията или нечовешкото или унизително отнасяне или наказание. Те са структурирани, както следва:

1. **Ключови понятия**
2. **Какво е нехуманно или унизително отношение?**
3. **Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране**
 - а. Експеримент на Милграм
 - б. Станфордски експеримент
4. **Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране А и Б**

1. Ключови понятия

**Европейска конвенция за защита на правата на човека, член 3;
Харта на основните права на ЕС, член 4**

Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унизително отношение или наказание.

Забраната на изтезанията или нечовешкото или унизително отнасяне или наказание се съдържа в член 3 от Европейската конвенция за защита на правата на човека (ЕКПЧ) и в член 4 от Хартата на основните права на Европейския съюз. За разлика от повечето други права, забраната на изтезанията или нечовешкото или унизително отнасяне или наказание е абсолютна. Това означава, че няма оправдание за отнасяне към лица по начин, който представлява изтезание или нечовешко или унизително отнасяне или наказание.

По-подробно определение на понятието изтезание може да се намери в член 1 от CAT. Това определение е използвано от Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) в съдебната практика, свързана с член 3 от ЕКПЧ.

Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание

Член 1

„Изтезание“ означава всяко действие, с което умишлено се причинява силно физическо или психическо страдание или болка на дадено лице, за да се получат от него или от трето лице сведения или признания, за да бъде то наказано за действие, което то или трето лице е извършило или в извършването на което е заподозряно, или за да бъде то или трето лице сплашвано или принуждавано, или по каквато и да е причина, основаваща се на каквато и да е дискриминация, когато такава болка или страдание се причинява от длъжностно лице или друго официално действащо лице или по негово подстрекателство или с негово явно или мълчаливо съгласие. В това определение не се включват болката и страданието, които произтичат единствено от законни санкции и които са присъщи на тези санкции или настъпват случайно при тях.

2. Какво е нехуманно или унизително отношение или наказание?

Като се използва съдебната практика на ЕСПЧ като отправна точка, за да се счете дадено отнасяне за „нечовешко или унизително“:

- страданието и унижението на лицето трябва да надхвърлят неизбежния елемент на страдание или унижение, свързано с определена форма на законосъобразно отнасяне или наказание⁵.
- малтретирането на лицето трябва да достигне минимално ниво на жестокост⁶, което зависи от конкретните обстоятелства по случая и е свързано, наред с други неща, със:
 - . продължителността на отношението;
 - . физическото и/или психическото въздействие върху лицето;
 - . пола, възрастта и здравословното състояние на лицето⁷.

За лицата, лишени от свобода, всяко прибегване до физическа сила, което собственото им поведение не е направило абсолютно необходимо, уронва човешкото достойнство и представлява по принцип нарушение на член 3 от ЕКПЧ.⁸

Когато определя дали дадено наказание или отношение е „унизително“ съгласно член 3 от ЕКПЧ, ЕСПЧ взема предвид:

- дали целта на отношението е да унижи лицето⁹ и, алтернативно,
- дали, що се отнася до последиците, то влияе отрицателно върху неговата личност по начин, несъвместим с член 3¹⁰.
- Унизителното отношение се разглежда също така като включващо отношение, целящо да предизвика чувство на страх, страдание и малоценност, способно да унижи жертвата, и евентуално да пречупи нейната физическа или морална устойчивост.¹¹ Счетено е например, че слагането на белезници на лекар пред семейството и съседите му без каквото и да е доказателство, че той представлява опасност, предизвиква такива чувства и следователно представлява унизително отнасяне¹².

Тълкувано от съдилищата в съответствие с определението в САТ, „изтезанието“:

- причинява силно физическо или психическо страдание или болка;
- е причинено умишлено;
- с определена цел: получаване на информация, признание, наказание, сплашване или по дискриминативни причини;
- от длъжностно лице или поне с негово мълчаливо съгласие (трябва да има някакво участие на длъжностно лице, или чрез пряко действие, или чрез непредприемане на подходящо действие за предотвратяване на изтезание от страна на други лица).

Как се прави разлика между изтезания и нечовешко или унизително отношение?

Когато се определя дали дадено действие представлява изтезание или нечовешко/унизително отнасяне, трябва да се вземат предвид три основни условия:

1. **Умишлен характер:** Трябва да се вземат предвид намеренията зад действията на лицето. Изтезанието не може да се случи „случайно“. Обратно, нечовешкото или унизителното отнасяне може да бъде причинено от небрежност или от непреднамерени последиствия от действия, като неволно причиняване на болка или страдание на задържано лице.

5. ЕСПЧ, *Kudla срещу Полша*, № 30210/96, 26 октомври 2000 г., параграф 92.

6. ЕСПЧ, *Tyler срещу Обединеното кралство*, № 5856/72, 25 април 1978 г., параграф 30.

7. ЕСПЧ, *Keenan срещу Обединеното кралство*, № 27229/95, 3 април 2001 г., параграф 108; *Campbell и Cosans срещу Обединеното кралство*, № 7511/76; № 7743/76, 25 февруари 1982 г., параграф 30.

8. ЕСПЧ, *Ribitsch срещу Австрия*, № 18896/91, декември 1995 г. 38.

9. ЕСПЧ, *Campbell и Cosans срещу Обединеното кралство*, № 7511/76; № 7743/76, 25 февруари 1982 г., параграф 30.

10. Пак там.

11. ЕСПЧ, *Keenan срещу Обединеното кралство*, № 27229/95, 3 април 2001 г., параграф 109.

12. ЕСПЧ, *Erdogan Yagiz срещу Турция*, № 27473/02, 6 март 2007 г.

2. **Сила на болката:** Малтретирането трябва да достигне минимално ниво на жестокост, за да попадне в обхвата на член 3 от ЕКПЧ¹³. Оценката на това минимално ниво е относителна: тя зависи от продължителността на отношението, физическите и/или психическото му въздействие и, в някои случаи, от пола, възрастта и здравословното състояние на жертвата.¹⁴ Следователно, за да се определи дали определено отношение достига минималното ниво по член 3 от ЕКПЧ, трябва да се разгледат всички обстоятелства по дадения случай. Особено трудно е да се определи точната граница между нивата на жестокост, приложими към изтезанието и към нечовешкото отношение. В допълнение към това, тъй като правата на човека са „живи инструменти“, промяната в нагласите и отношението на обществеността оказва влияние върху това къде се поставя тази граница. Поради това не е изненадващо, че съществува силен дебат относно целесъобразността и необходимата степен на жестокост. В европейски контекст, съдебната практика на ЕСПЧ е от най-голямо значение.

- През 70-те години на XX век ЕСПЧ установява висока степен на жестокост в добре известното и много критикувано дело Ирландия срещу Великобритания, като класифицира техниките на лишаване от сензорни възприятия, използвани при разпити на заподозрени терористи (поставяне на качулка, подаване на постоянен и монотонен шум, лишаване от сън, лишаване от храна и вода, поставяне пред стената) като нечовешко отношение, но не като изтезание.¹⁵
- Този висок праг вече не е приложим; действащият в момента стандарт е постановен в делото *Selmouni*. Полицията е била, заплашвала и унижавала г-н Selmouni при физическо насилие, продължило няколко дни, като се е опитвала да го накара да признае, че е извършил престъпление. Това физическо и психическо насилие е било достатъчно жестоко, за да бъде класифицирано като изтезание¹⁶.
- В светлината на решението по делото *Selmouni* е ясно, че току що описаните техники за лишаване от сензорни възприятия, които са практикувани от няколко държави в борбата срещу тероризма, особено след атаките от септември 2001 г. в САЩ, представляват изтезание¹⁷.
- Не се прави разграничение между физическо или психическо изтезание. Следователно причиняването на сериозно психологическо страдание, като в същото време „просто“ се отправят заплахи за изтезание, също се счита за изтезание¹⁸.

3. **Основна цел:** За разлика от нечовешкото отношение, изтезанието е действие, предприето с определена цел: получаване на информация, като например признание; наказание; сплашване; и дискриминиране. Както беше посочено по-горе, прекомерната употреба на сила, обаче, може да доведе до малтретиране, дори и без да има такава цел.

3. Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране

Дейност – версия 1 подчертава, че структурните условия, както и действията на отделните лица са фактори, допринасящи за възникването на неправомерно поведение, включително и забранено поведение като изтезания и/или малтретиране на други лица.

13. ЕСПЧ, *Tyler срещу Обединеното кралство*, № 5856/72, 25 април 1978 г., параграф 30.

14. ЕСПЧ, *Keenan срещу Обединеното кралство*, № 27229/95, 3 април 2001 г., параграф 108; *Campbell и Cosans срещу Обединеното кралство* № 7511/76 и № 7743/76, 25 февруари 1982 г., параграф 30.

15. ЕСПЧ, *Ирландия срещу Обединеното кралство*, № 5310/71, 18 януари 1978 г., параграф 96.

16. ЕСПЧ, *Selmouni срещу Франция*, № 25803/94, 28 юли 1999, вж. още Reid (2007 г.), стр. 574 и стр. 575.

17. Вж. CAT (1997 г.), параграф 257; *McArthur and Nowak* (2008 г.), Конвенция на ООН против изтезанията. Коментар (The United Nations Convention against Torture. A Commentary), Оксфорд юнивърсити прес, Ню Йорк.

18. ЕСПЧ, *Akkos срещу Турция*, № 22947 и № 22948/93, 10 октомври 2000 г., параграф 116, и *Gäfgen срещу Германия*, № 22978/05, 1 юни 2010 г.

Социалните психолози са се опитвали да хвърлят известна светлина върху тази тема чрез изучаване на неправомерното поведение във връзка с поведението на човека и организационните структури, като йерархии с авторитетни фигури. Те разглеждат трите основни анализирани характеристики: „какво внасят отделните лица в някоя среда, какво ситуационните сили изваждат на преден план от действащите лица и как системните сили създават и поддържат ситуации“¹⁹. Това означава, че действията на дадено лице не са задължително единствената причина за неправомерното поведение, като изтезание или малтретиране. Възможно е ситуационните сили да са толкова силни, че да превърнат обикновени хора в извършители. Резултатите от два известни социални експеримента илюстрират как структурата може да повлияе върху поведението.

а. Експеримент на Милграм

Експериментът на Милграм е всъщност поредица от експерименти на социалната психология, проведена през 1960 г. с цел да се измери готовността на участниците да се подчиняват на заповеди от авторитетни фигури, въпреки че заповедите вероятно са в конфликт с личните ценности на участниците.

Експеримент: Участниците са инструктирани да прилагат болезнени токови удари до 450 волта на друго лице, ако то отговори на въпрос неправилно²⁰. С минимален натиск от страна на авторитетни фигури много от участниците следват заповедите и прилагат токови удари, въпреки че разбират, че тези удари нанасят вреда на другия човек. 65 % от участниците прилагат най-високата степен на токов удар, предвидена в експеримента – 450 волта. Въпреки че се чувстват неудобно, участниците обикновено отричат личната отговорност и оправдават действията си с думите, че просто са си вършили работата или че просто са изпълнявали заповеди.

Резултати: Авторитетните фигури в експеримента стигат до заключението, че въпреки ясните доказателства, че „действията на участниците [са] несъвместими с основните стандарти на морала, сравнително малко хора разполагат с необходимите ресурси, за да се противопоставят на авторитета“²¹.

б. Станфордски експеримент

Експериментът в затвора в Станфорд е проведен през 1971 г. от екип изследователи, които се опитват да разберат как личностните черти влияят на поведението в затворническа среда. Те също така изследват психологическите въздействия, свързани с поставянето на хората в ролите на затворник и надзирател.

Експеримент: Група участници са разделени и разпределени на случаен принцип в роли на затворници или надзиратели в симулирана затворническа среда. Участниците се приспособили към ролите си далеч над очакванията на изследователите. „Надзирателите“ прегърнали своите роли като авторитарни фигури, като контролирали „затворниците“ като лесно наказвали неподчинението с различни психологически и физически тактики. „Затворниците“ се включили по подобен начин, като първо се опитали да се вдигнат на бунт срещу тактиката на надзирателите, а след това възприели ролите си на пасивни затворници и понасяли малтретирането. Пет „затворника“ се разстроили толкова силно, че напуснали експеримента

19. Zimbardo, P. (2007), *Ефектът на Луцифер: Да разберем как добри хора стават лоши* (The Lucifer effect: Understanding how good people turn evil), Ню Йорк, стр. 9.

20. Milgram, S. (1974), *Подчинение на авторитета: Експериментална гледна точка* (Obedience to authority: An experimental view), Ню Йорк, Harper & Row.

21. Пак там.

преждевременно. В крайна сметка, моралната стойност на целия експеримент била поставена под въпрос и той бил внезапно спрян само на шестия ден от планираните две седмици²¹.

Резултати: Изследователите установили, че участниците са възприемчиви и покорни, когато бъдат хвърлени в една социална и институционална среда, която узаконява прилагането на специфична идеология. Учените стигнали до заключението, че по-скоро ситуацията, отколкото личността на отделните лица е станала причина за поведението на участниците. Експериментът показва силата на авторитета.

Съвет за обучението: Използване на социално-психологически експерименти в курсове за обучение

Изтезанията и/или малтретирането не са често срещано явление в живота на повечето хора. Ето защо описването на единия или и на двата експеримента пред участниците може да им помогне да разберат по-добре как обикновените хора могат да бъдат повлияни от структурите и авторитетните фигури около тях. Оценяването на неправомерното отношение от тази гледна точка може да помогне на участниците да:

- признаят, че изтезанията и/или малтретирането не е задължително просто въпрос на това, че дадено лице или лица са „зли“ или „лоши“, но че контекстът също оказва влияние;
- почувстват, че съществуват начини за предотвратяване на неправомерно поведение, защото отговорността не е задължително на лицето; няколко определени фактора могат потенциално да влияят върху неговото поведение.

4. Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране А и Б

Сценарият и двата казуса в Материала за участниците по дейност версия 2 са примери за полицейска дейност в ситуации, свързани с изтезания и/или нечовешко или унизително отнасяне. Полицията трябва да бъде много внимателна, когато прави избор между зачитането и защитата на правата на човека и употребата на сила. Поради това тя трябва да разбира и прилага принципите на необходимост и пропорционалност, за да гарантира, че законната употреба на сила няма да се превърне в прекомерна употреба на сила, като изтезание или нечовешко/унизително отнасяне. Както целите, така и средствата при употребата на сила трябва също така да са в съответствие с националното законодателство, полицейските разпоредби и международното право в областта на правата на човека²³.

Следователно за полицията е полезно да помни, че е важно да:

- гарантира, че условията за лицата, които са задържани, съответстват на стандартите за правата на човека;
- провежда бързи, обективни и ефективни разследвания във връзка с твърдения за изтезания и малтретиране;
- осигурява защита срещу изтезания и малтретиране от страна на други лица.

Също така, Конвенцията на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание (CAT) също очертава насоки за това как властите, като полиция, трябва да се справят със ситуации, свързани с изтезания или нечовешко/унизително отнасяне.

22. За представяне на експеримента в затвора в Станфорд, вж.: www.prisonexp.org/

23. Кодекс на ООН за поведението на правоприлагащите органи, член 3: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx>; и Основни принципи на ООН за употреба на сила и огнестрелно оръжие (1990 г.), Принципи 9–11: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx>

Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание

Член 12

Всяка държава – страна по конвенцията, осигурява бързо и безпристрастно разследване от страна на компетентните си органи на всички случаи, когато има достатъчно основания да се предполага, че на територия под нейна юрисдикция е било извършено изтезание.

Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание

Член 13

Всяка държава – страна по конвенцията, осигурява на всяко лице, което твърди, че е било подложено на изтезания на територия под нейна юрисдикция, правото да подаде жалба пред нейните компетентни власти и жалбата да бъде бързо и безпристрастно разгледана от тези власти. Тя взема мерки за осигуряване защита на жалбоподателя и свидетелите срещу всякакво малтретиране или заплашване вследствие на неговата жалба или на свидетелски показания.

„Следователно ограничаването на и ефективната защита на лицата от използването на методи на разследване, които нарушават член 3, могат да изискват също така, като правило, изключването от използване по време на съдебния процес на реални доказателства, получени в резултат на всякакви нарушения на член 3, макар че това доказателство е по-отдалечено от нарушение на член 3 отколкото доказателствата, извлечени непосредствено вследствие на нарушение на този член. В противен случай съдебният процес като цяло става несправедлив. Въпреки това Съдът счита, че както справедливостта на наказателния процес, така и ефективната защита на абсолютната забрана по силата на член 3 в този контекст са застрашени единствено ако е доказано, че нарушението на член 3 е било от значение за изхода на производството срещу ответника, т.е. че е оказало влияние върху неговото осъждане или наказание.“

ЕСПЧ, *Gäfgen срещу Германия*,
№ 22978/05, 1 юни 2010 г.
параграф 178

В ролевата игра се използват заплахи за изтезания, за да се измъкне информация от заподозрения. В опит да се забранят изтезанията и/или нечовешкото или унижително отнасяне, като същевременно се защити правото на справедлив процес, доказателства, получени чрез изтезания или малтретиране, се считат за опетнени и недопустими в съда.

Следователно избягването на неправомерно поведение от страна на полицията при разследванията е важно не само защото отразява най-основните ценности на демократичните общества, основани на върховенството на закона, но и защото това е необходимо за ефективната полицейска дейност, тъй като доказателства, получени чрез изтезания или малтретиране, не могат да се използват в наказателни производства.

Член 3 и член 6 от ЕКПЧ относно забраната на изтезанията и правото на справедлив съдебен процес и член 15 от САТ предвиждат такива условия по отношение на доказателствата.

Съдебната практика на ЕСПЧ очертава как съдът подхожда към този въпрос и може да се обобщи, както следва:

- всяко изявление, получено в резултат на изтезания или малтретиране, е недопустимо;
- всяко реално доказателство, получено в резултат на изтезания, е недопустимо;
- всяко реално доказателство, получено в резултат на малтретиране, е недопустимо, ако е оказало влияние върху осъждането или наказанието.

Допълнителни материали

Дейност – версия 1: Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране

Структурните фактори, изброени в Дейност – версия 1 и изготвени от социолог, и социално-психологическите експерименти на Милграм и в затвора в Станфорд идентифицират дехуманизацията и липсата на лична отговорност като фактори, които повишават риска от изтезания и малтретиране:

- Жертвите на изтезания и жестоки мъчения се разглеждат като обекти, дехуманизирани посредством специфичен език в пропаганда и идеология, която ги третира като по-малощни човешки същества.
- Лицата, които извършват изтезанията, често не се чувстват лично отговорни за своите действия. Те може да се опитат да прехвърлят своята морална отговорност на по-висша инстанция. Този манталитет на „просто изпълнявам дълга си“ или „просто следвам заповеди“ деактивира моралния компас на човека и го кара да бъде съучастник в действия, които обикновено не би извършил.

Допълнителна литература

За повече информация вж. Zimbardo, P. (2008 г.), *Ефектът Луцифер: Да разберем как добри хора стават лоши* (The Lucifer effect – Understanding how good people turn evil), Ню Йорк, достъпна на адрес: www.lucifereffect.com/

За повече информация за експеримента на Милграм вж. Milgram, S. (1974), *Подчинение на авторитета: Експериментална гледна точка* (Obedience to authority: An experimental view), Ню Йорк, Harper & Row; и също така полезната публикация на адрес https://en.wikipedia.org/wiki/Milgram_experiment, която показва физическата обстановка на експеримента. Това може да е полезно за илюстриране на експеримента.

За повече информация на експеримента в затвора в Станфорд вж.: www.prisonexp.org/

Дейност – версия 2: Ролева игра и казуси на малтретиране А и Б

Забраната на изтезанията и другите форми на малтретиране е абсолютна и без изключения. При всички положения, изтезанието никога не е оправдано или приемливо, дори и в най-трудни обстоятелства, като например когато сме изправени пред терористични актове или организирана престъпност²⁴.

Въпреки това, абсолютната природа на тази забрана е била поставяна под въпрос, включително в държавите – членки на ЕС. Дебатът се разгоря силно в случая на отвличането през 2002 г. от Magnus Gäfgen в Германия на 11-годишния Jakob von Metzler, случая, на който се основава ролевата игра в този модул. Някои видни юристи настояха за прилагането на изтезания при много ограничени условия.

Участниците също могат да повдигнат въпроси, свързани с абсолютната забрана, като се аргументират, че заплашването с изтезание нанася далеч по-малко вреди от действителните изтезания.

Участниците могат например да сметнат, че е приемливо да се подложи заподозрения на силен натиск, без да му се нанасят телесни повреди, особено когато правата на отвлечено дете също висят на косъм. Обаче текстът в CAT е ясен и определя изтезанието като: „[...] всяко действие, с което умишлено се причинява силно физическо или психическо страдание или болка на дадено лице [...]“.

И физическото изтезание не е единственият, нито най-силният източник на вреда, както този пример помага да се илюстрира. Представете си, че по време на разпит полицейски служител подлага заподозрян на натиск: „Ние знаем къде работи жена ти и в кое училище учат децата ти. Ако не говориш, ще изпратим някой след тях. Ние имаме отряд за мръсни поръчки, който се използва за ефективно справяне с подобни ситуации. Сигурен съм, че съпругата ти е красива жена, която би искала да се позабавлява с тях. А може би и децата ти?“ Въпреки че не се нанася физическо увреждане, е лесно да си представим жестокото психическо напрежение, до което водят тези заплахи, и начина, по който те биха могли да пречупят волята на лицето.

Жертвите на изтезания често докладват, че най-травматизиращата част от преживяването им е бил психологическият ефект от това да бъдат предадени на мъчителя и неговия произвол, чувството на безсилие и сплашването. Свеждането на изтезанията единствено до физическа вреда ще се окаже недостатъчно за разбирането на природата на изтезанията и гледната точка на жертвата.

Друг въпрос, който би могъл да възникне у участниците, е аспектът на постигането на равновесие между правата. С други думи:

„Не е ли правилно да се прилагат изтезания, за да се спаси животът на невинни хора? Дори основното право на живот може да бъде ограничавано при определени обстоятелства. Защо това да не е приложимо и по отношение на изтезанието?“

Следва списък с аргументи, които са се оказали полезни за поддържането на абсолютната забрана на изтезанията.

Кутията на Пандора

Историята показва, че използването на изтезания бързо може да излезе извън контрол. Въпреки че изтезанието може да започне като метод, използван само в изключителни случаи, съществува

24. ЕСПЧ, *Chahal срещу Обединеното кралство*, № 70/1995/576/662, 15 ноември 1996 г..

риск то да се разшири и да се превърне в обща практика. След като веднъж отворите „кутията на Пандора“, нещата могат бързо да излязат извън контрол. Институционализирането на изтезанията, независимо под какво име, например „умерен физически натиск“, се е оказвало наклонена плоскост, която подкопава най-основните правни принципи, на които се основава демократичната държава, основана на върховенството на закона.

Травматизиращи последствия за жертвите

Последиците от изтезанията често са травматизиращи и далеч надхвърлят непосредствената болка. Много от жертвите страдат от посттравматично стресово разстройство, със симптоми като повторно преживяване на момента, сериозна тревожност, безсъние, кошмари, депресия и пропуски в паметта. Жертвите на изтезания често изпитват вина и срам, предизвикани от преживяното от тях унижение. Много от тях чувстват, че са предали себе си или приятелите и семейството си. Всички тези симптоми са нормални човешки реакции на ненормално и нечовешко отношение²⁵.

Неефективен инструмент

Разглеждайки както по-стари, така и по-нови случаи, информацията, събрана чрез изтезания, обикновено не допринася за ефективни разследвания. Първо, когато е подложен на изтезания човек е склонен да признае каквото следователят иска да каже, независимо от това дали това е истината или не, само за да спре страданието. Принуждаването на грешния човек да признае неща, които не е извършил, означава, че истинският извършител не е изправен пред съда. Второ, изявления или реални доказателства, получени посредством изтезания, не могат да бъдат използвани в наказателни производства. Трето, като разчитат на изтезания, полицейските служители не успяват да усъвършенстват своите професионални умения, посредством които те биха могли да съберат по-надеждни доказателства.

Къде да се тегли чертата?

Дори и да смятате изтезанието за необходим краен случай за спасяване на човешки живот, както в ролевата игра с отвличането на младия Jakob von Metzler, все пак трябва да се определят обстоятелствата, при които може да се прилагат изтезания. Какво става, ако заплашването с изтезания не постигне желан резултат? Какво става, ако заподозреният – след като сте му причинили силно страдание – продължава да не предоставя необходимата информация? В кой момент ще спрете? Какво става с прилагането на принципа на пропорционалност на практиката? Какво считаме за „подходящо“ изтезание?

Изтезаването като длъжностна характеристика?

Прилагането на изтезания като подходящ метод на разпит и разследване – дори ако това е по-скоро изключение, отколкото правило – означава, че то ще трябва да бъде част от работата на полицаите, поне на някои специални части. Тогава задълженията на полицаите ще трябва да включват прилагане на изтезания при конкретни обстоятелства. Проучванията показват, че хора, които на практика прилагат изтезания, са изложени на риск от психологически увреждания. Макар че може да се разбере защо родителите на Jakob von Metzler призовават полицията да прибегне до всякакви средства, за да получи необходимата информация, за

25. Вж. Международен съвет за рехабилитация на жертвите на изтезания, достъпен на адрес: <http://www.ircct.org/what-is-torture/effects-of-torture.aspx>

да го намери, системата на наказателното правосъдие не функционира на базата на такива емоционални призови. Вместо това професионалистите работят по делата в съответствие с обективни стандарти, като запазват професионална дистанция, а не се поддават на емоциите на непосредствено засегнатите.

Защо забраната на изтезанията е абсолютно право, докато човешкият живот не е

Полицията има право да се намеси в правото на живот на извършителя, за да защити живота на други лица (вж. член 2 от ЕКПЧ). Да кажем например че банков обирджия взема заложници и заплашва да ги убие. В опита да спаси заложниците, на полицията е позволено – в краен случай – да застреля крадеца. Защо тогава не може да се използва изтезание в ролевата игра, основана на случая Metzler? Тъй като в случая Metzler не съществува пряка осезаема/сетивна връзка между извършителя и жертвата. Никога не можем да сме сигурни, че заподозреният е действително извършителят, докато обирацията на банката явно и пряко застрашава живота на други лица.

Европейска конвенция за защита на правата на човека

Член 2 – Право на живот

1. Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот, освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона.
2. Лишаването от живот не се разглежда като противоречащо на разпоредбите на този член, когато то е резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима:
 - a. при защитата на което и да е лице от незаконно насилие;
 - b. при осъществяването на правомерен арест или при предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода;
 - c. при действия, предприети в съответствие със закона за потушаване на бунт или метеж.

Човешко достойнство

Изтезанието е пряко нарушаване на човешкото достойнство. То възплъщава лице, благополучието на което е предадено в абсолютната власт на друго лице. В допълнение към физическите травми, след изтезанията човек е унижен, безпомощен и повреден от крайната злоупотреба с власт. Като се има предвид златното правило като опростен принцип на правата на човека, става много ясно, че изтезанията никога не могат да бъдат в съответствие със стандартите за правата на човека. Или, като вземем класическата формулировка на втория категоричен императив на Имануел Кант: „Постъпвай така, че да използваш човечеството, както в свое лице, така и в лицето на всеки друг винаги като цел, никога само като средство!“

Полицията употребява сила при строго зачитане на необходимостта и пропорционалността

Ако се упражнява прекомерно, употребата на сила от полицейски служители може да доведе до нарушение на член 3 от ЕКПЧ. Ситуациите, в които може да настъпи малтретиране, включват: слагане на белезници на заподозрени по време на или след ареста, използване на физическа сила за преодоляване на съпротива или използване на оръжие. Въпреки че по-голямата част от

„Като отправна точка, винаги трябва да има правно основание за полицейските операции, включително за употребата на сила. Произволната употреба на сила никога не може да бъде приемана. Освен това, в този член се посочва, че употребата на сила от страна на полицията трябва винаги да се разглежда като извънредна мярка и, когато има нужда от нея, може да се използва не повече сила, отколкото е абсолютно необходимо. Това означава, че използваната сила трябва да бъде пропорционална на законната цел, която трябва да бъде постигната чрез мярката на сила. Следователно трябва да има подходящ баланс между употребата на сила и ситуацията, в която се използва силата. От практическа гледна точка, това означава, че изобщо не трябва да се употребява физическа сила, освен ако не е абсолютно необходимо, не трябва да се използва оръжие, освен ако не е абсолютно необходимо, и, ако бъдат сметени за необходими смъртоносни оръжия, те не трябва да се използват повече от това, което се счита за абсолютно необходимо. Обикновено националното законодателство и правила трябва да съдържат разпоредби за употребата на сила, основаващи се на принципите за необходимост и пропорционалност.“

Съвет на Европа, Комитет на министрите (2001), Explanatory memorandum – Recommendation Rec(2001)10 – of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics, Член 37

работата на полицията не включва употреба на сила, употребата на сила е изключително важен елемент от полицейската дейност с потенциално сериозни последици за обществото, както и за самите полицаи.

Употребата на сила е оправдана единствено когато е абсолютно необходимо и до степента, необходима за изпълняване на задълженията на полицията. Полицията първо трябва да се стреми да разреши всеки конфликт по мирен начин, като използва комуникационни умения като преговори, посредничество или убеждаване. Едва когато тези мирни средства се окажат неефективни или не обещават да доведат до постигане на желания резултат, могат да се използват мерки, които водят до по-голяма намеса, включително и физическа сила. Смъртоносните оръжия трябва да се използват само в краен случай, ако на опасност е изложен живот.

В допълнение към член 3 от ЕКПЧ, други международни документи в областта на поведението на полицията също разглеждат употребата на сила. Един от тези документи е Европейският кодекс за полицейска етика, приет през 2001 г. от Съвета на Европа. Въпреки че не е правно обвързващ, член 37 предвижда: „Полицията може да използва сила единствено когато това е абсолютно необходимо и до степента, необходима за постигането на законна цел.“

Съвет за обучението: Употреба на подходяща сила

Подходящата употреба на сила в предизвикателни ситуации, когато личната безопасност на полицейските служители може да бъде застрашена, е един от най-важните и чувствителни въпроси на практическото прилагане на правата на човека. Подготвянето на подходящи примери и казуси относно употребата на сила е полезно. Важно е да се повиши информираността на участниците за строго ограничаване на употребата на сила и на отчетността на полицията, когато прекрачи тази тясна линия.

При обсъждането на принципите на необходимост и пропорционалност на употребата на сила, участниците могат да са загрижени, че нещата могат лесно да се объркат с тежки последици за отделния полицейски служител. Въпреки че е важно да се повиши информираността за отговорностите на полицейския служител, също толкова важно е да се предаде посланието, че правата на човека не определят нереално високи стандарти – те са равностойни на спазването на професионалните полицейски стандарти. За да стане това ясно, съпоставете националното законодателство относно употребата на сила и огнестрелно оръжие с международните стандарти за правата на човека и/или дайте практически примери за употребата на сила и ги разгледайте от гледна точка на правата на човека, като например ареста на лице или управлението на обществения ред.

Задължението за защита срещу изтезания и малтретиране

Отделно от задължението на полицията да спазва забраната на изтезанията и да употребява сила само ако е необходимо и във връзка с принципа на пропорционалност, съществуват и положителни задължения по отношение на забраната на изтезанията и малтретирането. Както Казус А относно задържането, така и Казус Б относно разпита разглеждат различни аспекти на защитата.

Казус А разглежда липсата на внимание към ранен човек в ареста. В този случай ЕСПЧ стига до заключението, че член 3 от ЕКПЧ е бил нарушен, тъй като г-н Н не е бил прегледан от

лекар до осмия ден след арестуването му. Неподходящото медицинското лечение на лица, които са задържани, може да представлява нарушение на член 3 от ЕКПЧ. Държавата трябва да защитава личната неприкосновеност на лица, чието право на лична свобода е ограничено.

„Съдът счита, че при тези обстоятелства, когато лице повдигне защитим иск, че е било сериозно малтретирано от полицията или други подобни представители на държавата незаконосъобразно и в нарушение на член 3 [...], се изисква по подразбиране да се проведе ефективно официално разследване. Това разследване, както и разследването по силата на член 2, трябва да бъде в състояние да доведе до установяване и наказване на отговорните лица [...]. Ако това не беше така, общата правна забрана на изтезанията и нечовешкото и унижително отнасяне и наказание, независимо от своето фундаментално значение [...], би била неефективна на практика и би било възможно в някои случаи представители на държавата да злоупотребяват с правата на контролираните от тях лица фактически безнаказано.“

ЕСПЧ, Асенов и други срещу България, № 24760/94, 28 октомври 1998 г., параграф 102

Задължение за защитаване

Защита на деца от домашно насилие

Властите са научили, че пастрокът на момче го удря с пръчка. Жалбоподателят е прегледан от лекар, който установил редица натъртени места, показващи, че той е бил бит с градинска тръстика със значителна сила, повече от един път. Пастрокът е обвинен в нападение с причиняване на телесна повреда и е изправен пред съд със съдебни заседатели. Защитата не оспорва, че пастрокът е бил момчето, но твърди, че това е било разумно наказание, възможна защита съгласно английското право по обвинение във физическо насилие на дете от родител. Жалбоподателят се оплаква, че английското право не е успяло да го предпази в достатъчна степен от малтретиране от страна на пастрока му.

ЕСПЧ постановява, че отношението на пастрока към жалбоподателя е било достатъчно тежко, за да достигне нивото, забранено от член 3. Нещо повече, той постановява, че държавата трябва да бъде държана отговорна съгласно ЕКПЧ, тъй като особено децата и други уязвими лица имат право на защита, под формата на ефективно възпиращо действие, от такива форми на малтретиране. Английското законодателство, което предвижда, че прокуратурата трябва да докаже, че физическото насилие срещу дете е преминало границите на разумно наказание, не е предоставило на жалбоподателя адекватна защита. Следователно е било налице нарушение на член 3.

Източник: ЕСПЧ, *А срещу Обединеното кралство*, № 25599/94, 23 септември 1998 г.

По отношение на Казус Б, отнасящ се до травми с оспорвана причина, причинени по време на задържането, ЕСПЧ последователно поддържа становището, че положителните задължения по член 2 относно правото на живот и член 3 относно забраната на изтезанията на ЕКПЧ означават, че държавата трябва да разследва правилно всички твърдения за малтретиране.

Допълнителна литература

За повече информация относно случая *Jakob von Metzler* вж. Jessberger, F. (2005 г.), *Добро изтезание – лошо изтезание? (Bad Torture – Good Torture?)*, Списание за международно наказателно правосъдие (Journal of International Criminal Justice), том 3, брой 5, стр. 1059–1073, достъпно на адрес: <http://jicj.oxfordjournals.org/content/3/5/1059.full.pdf+html>

ЕСПЧ, *Gäfgen срещу Германия*, № 22978/05, 1 юни 2010 г.

Асоциация за превенция на изтезанията (2007 г.), *Обезвреждане на сценария – бомба с часовников механизъм: Защо трябва да казваме не на изтезанията, винаги (Defusing the ticking bomb scenario - Why we must say no to torture, always)*, Женева

МОДУЛ 5: МНОГООБРАЗИЕ, РАВЕНСТВО И НЕДОПУСКАНЕ НА ДИСКРИМИНАЦИЯ

Въведение	145
Дейност 1 – версия 1: лява ръка/дясна ръка	146
Дейност 1 – версия 2: Множество идентичности	150
Материал за участниците – Дейност 1 – версия 2: Множество идентичности	153
Дейност 2: Ролева игра – кандидатстване за работа	154
Материал за участниците – Дейност 2: Ролева игра – кандидатстване за работа	157
Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация	158
Материал за участниците – Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация.....	160
Кратки бележки	163
1. Ключови понятия	163
а. Многообразие и идентичност	163
б. Равенство и недопускане на дискриминация: основни понятия.....	166
в. Дискриминация и профилиране.....	170
2. Схема за анализ – Недопускане на дискриминация.....	172
Материал за участниците – Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация.....	174
Допълнителни материали	179

Многообразие, равенство и недопускане на дискриминация

Въведение

Този модул започва с акцент върху разнообразието в съвременните общества на Европейския съюз (ЕС), като по този начин представлява трамплин за изключително важните въпроси за равенството и недопускането на дискриминация – понятия, които са в основата на съвременните основи на правата на човека общества и основана на правата на човека полицейска дейност.

Този модул представя аналитична схема за недопускането на дискриминация, която осигурява помощ за анализиране на полицейските практики, включително използването на полицейски правомощия, от гледна точка на недопускането на дискриминация. Подобно на схемите за анализ в модул 3 във връзка със зачитането и защитаването на правата на човека, аналитичната схема за недопускане на дискриминация помага на участниците да задават правилните въпроси, вместо да се опитва да им даде готови отговори. Схемата ще помогне на участниците да разберат дали е налице дискриминация или не.

Модулът представя два казуса и анализира стъпка по стъпка аспектите от значение за всеки казус, за да помогне за развиването на важни полицейски умения.

За да се допълнят казусите, модулът очертава ролева игра, която не само помага на участниците да разберат по-добре тънкостите на въпросите на дискриминацията, под формата на дискриминация на полово и възрастова основа, но също така има предимството да показва въпроса за дискриминацията в полицейските структури. Самите полицейски служители могат да бъдат жертви на дискриминация, и подхождането към въпроса от тази гледна точка предлага мощен начин да се разбере как се чувства човек, когато е дискриминиран.

За да може тази тема да бъде разгледана по професионален начин, е изключително важно да се разбира правилно какво представлява дискриминацията и как работи процесът на анализ. Такова разбиране е представено в Кратките бележки за лекторите. Модулът също така обръща специално внимание на „дискриминационното етническо профилиране“, като се има предвид чувствителният му характер и значимостта му в контекста на полицейската дейност.

Дейност 1 – версия 1: Лява ръка/дясна ръка¹

Съвет за обучението: Акцент върху многообразието

Това упражнение се препоръчва особено ако не сте опитен лектор в областта на многообразието. То представя многообразието и последиците от него по интерактивен начин. Ако бъде умело моделирано, основните въпроси, свързани с многообразните общества, включително и техните измерения, свързани с правата на човека, могат да бъдат разгледани ефективно.

Основна цел:

Обществата с многообразна структура са действителност в ЕС днес. Като следствие от увеличените глобални контакти и взаимодействия във всички области, и по-специално миграцията, все по-разнообразни начини на живот и културни практики съжителстват в рамките на всяка държава – членка на ЕС. В това упражнение участниците ще изследват в безопасна учебна среда въпросите, свързани със съзнателните и несъзнателните предразсъдъци и тяхното въздействие.

Цели:

Знания

- увеличаване на познанията на реалността на обществата с разнообразна структура
- увеличаване на разбирането на причините за промяна в обществото и как тази промяна се случва (например миграция, потребности на пазара на труда, като например в сектора на здравеопазването)
- разбиране на това как са свързани нововъзникващите обществени промени, като например миграцията (например права на незаконните мигранти, наети незаконно в сектора на труда) или демографските промени (например правата на възрастните хора), и правата на човека
- получаване на разбиране за културното въздействие, като например език и достъп до информация на съответните езици в контекста на производствата и справедливите съдебни процеси
- основно разбиране на значимостта на правата на човека за справяне с предизвикателствата на полицейската дейност в многообразни/мултикултурни общества

Нагласи

- увеличаване на съпричастността към другите, по-специално към малцинствените групи; разбиране на многообразието като реалност в днешните общества и приемане на необходимостта за справяне с нея по конструктивен начин

1. Gamal Turawa, консултант в областта на насърчаването на различието и лектор в Столичната полиция на Лондон, разработи това упражнение.

Умения

- обръщане на внимание на собствените съзнателни и несъзнателни предразсъдъци
- обсъждане на въпросите на многообразието, идентичността и полицейската дейност в полицейска среда

Изисквания:

- време: 35 – 40 минути
- материали:
 - флипчарт
 - незадължително: презентации в Power Point и проекционен апарат
- пространство: пленарна зала плюс две стаи за работни групи
- големина на групата: максимум 20 – 25 души

Описание на дейност 1 – версия 1: Лява ръка/дясна ръка

- ❶ Напишете твърдение с дължина от около 10 думи на флипчарта. Помолете участниците да го препишат.
- ❷ След това ги помолете да го препишат отново, като точно преди да започнат им кажете да използват другата си ръка (винаги казвайте „другата ръка“, за да зачетете лицата, които използват дясната, и лицата, които използват лявата ръка). Отбележете мълчаливо реакцията на участниците към задачата, които могат да включват смях, саркастични коментари и в някои случаи пълно прекратяване на работата.
- ❸ Когато участниците приключат, изследвайте задачата от следните четири гледни точки и запишете отговорите на флипчарта. (около 5 минути)
 - Как се чувствате, когато преписахте твърдението за пръв път?
 - Какво си помислихте, когато бяхте помолени да използвате другата си ръка?
 - Какво беше усещането, когато написахте твърдението втория път?
 - Какво трябва да се случи, за да използвате другата си ръка?
- ❹ Разбор на упражнението: предлагани въпроси/области за обсъждане:
 - Помолете групата да си представи едно общество, в което преобладават използващите дясната си ръка хора, в което всички закони, норми, политики и култура отразяват единствено техните нужди. Здравословно ли ще бъде това?
 - Ако в това общество има малка група хора, използващи лявата си ръка, как ще се чувстват те?
 - А ако те плащат данъци и допринасят за обществото, а не чувстват, че са на място или са ценени, какви чувства ще буди това?
 - Какво би могло да се направи, за да се почувстват използващите лявата си ръка хора включени в обществото на използващите дясната си ръка?
 - Коя е групата (кои са групите) на използващите лявата си ръка хора във вашето общество/държава и защо?
 - Какво ще кажете за правата на хората, използващи лявата си ръка? Кои права са от особено значение? Тези права винаги ли се зачитат или разбират?
 - Какво би трябвало да се случи, за да се гарантира, че групата на използващите дясната ръка ще вземе предвид нуждите и правата на групата на използващите лявата ръка?
 - Как би могло да се подходи към равновесието между двете групи?
 - Някога били ли сте „левичар“ в дадена група или общество?
 - Откъде идват образите, които вие имате за левичарите?
 - Групата хора, използващи дясната ръка, има ли някаква полза от групата хора, използващи лявата ръка? (като култура, музика, храна или мода)

- 5 Някои основни послания, които трябва да предадете:
 - Разяснете нагласите и бариерите, които трябва да се променят; използвайте, по-специално, отговорите от първата част на упражнението.
 - Подчертайте, че необходимостта от промяна може да е трудна за разбиране, по-конкретно ако хората се опасяват от отрицателни последствия от нея.
 - Предразсъдъците не винаги са съзнателни или злонамерени. Понякога може да е трудно да се променят обусловеното поведение и мисли.
 - За да се постигне промяна, разполагаме със закони, включително право в областта на правата на човека, съдебни дела, лобистки групи, ангажирани граждани и, в крайни случаи, въстания, бунтове и смъртни случаи.
- 6 Включете в дискусиата някои от по-общите теми, споменати в кратките бележки:
 - Последници от многообразието за полицейската дейност и полицейските организации
 - Правата на човека като приложими стандарти в този контекст

Дейност 1 – версия 2: Множество идентичности²

Съвет за обучението: Съсредоточаване върху идентичността

Тази дейност се препоръчва за опитни лектори в областта на многообразието. Тя се съсредоточава върху идентичността и изграждането ѝ, приканва участниците да разкрият доста лични проблеми и да говорят за емоциите си. Поради това за нея е необходимо усещане за сигурност и комфорт в групата. Ако проработи добре, тя може да служи като много мощен инструмент за самоанализ и насърчаване на самосъзнание.

Основна цел:

Това упражнение повдига важни въпроси по отношение на представите (включително за самите себе си) и идентичността на лица и групи в обществото, както и на основните правила за съвместно съществуване в общества с разнообразна структура. Дискриминацията може да произтича от праволинейно съсредоточаване върху един единствен аспект на идентичността на дадено лице; това упражнение показва ясно, че всички ние имаме множество аспекти на нашите идентичности.

Цели:

Знания

- обогатяване на знанията за реалността на обществата с разнообразна структура и значимостта на идентичностите
- научаване как идентичностите са свързани с потребностите и правата на човека
- получаване на основно разбиране на значимостта на правата на човека за справяне с предизвикателствата на полицейската дейност в многообразни/мултикултурни общества

Нагласи

- повишаване на самосъзнанието за собствената идентичност и на начина, по който тя влияе на начина, по който виждаме света
- увеличаване на съпричастността към другите, по-специално към хората от малцинствените групи
- разбиране на многообразието като реалност в днешните общества и приемане на необходимостта за справяне с нея по конструктивен начин

². Адаптирана от Лигата срещу клеветата, *Свят на различия, обучение в областта на многообразието* (A World of Difference, Diversity Training).

Умения

- обръщане на внимание на собствените връзки/идентичности и емоционалната им значимост
- обсъждане на въпросите на многообразието, идентичността и полицейската дейност в полицейска среда

Изисквания:

- време: 40 – 60 минути
- материали:
 - Материал за участниците 1 с диаграма
 - незадължително: презентация в Power Point и проекционен апарат
- пространство: пленарна зала плюс две стаи за работни групи
- големина на групата: максимум 15 – 20 души

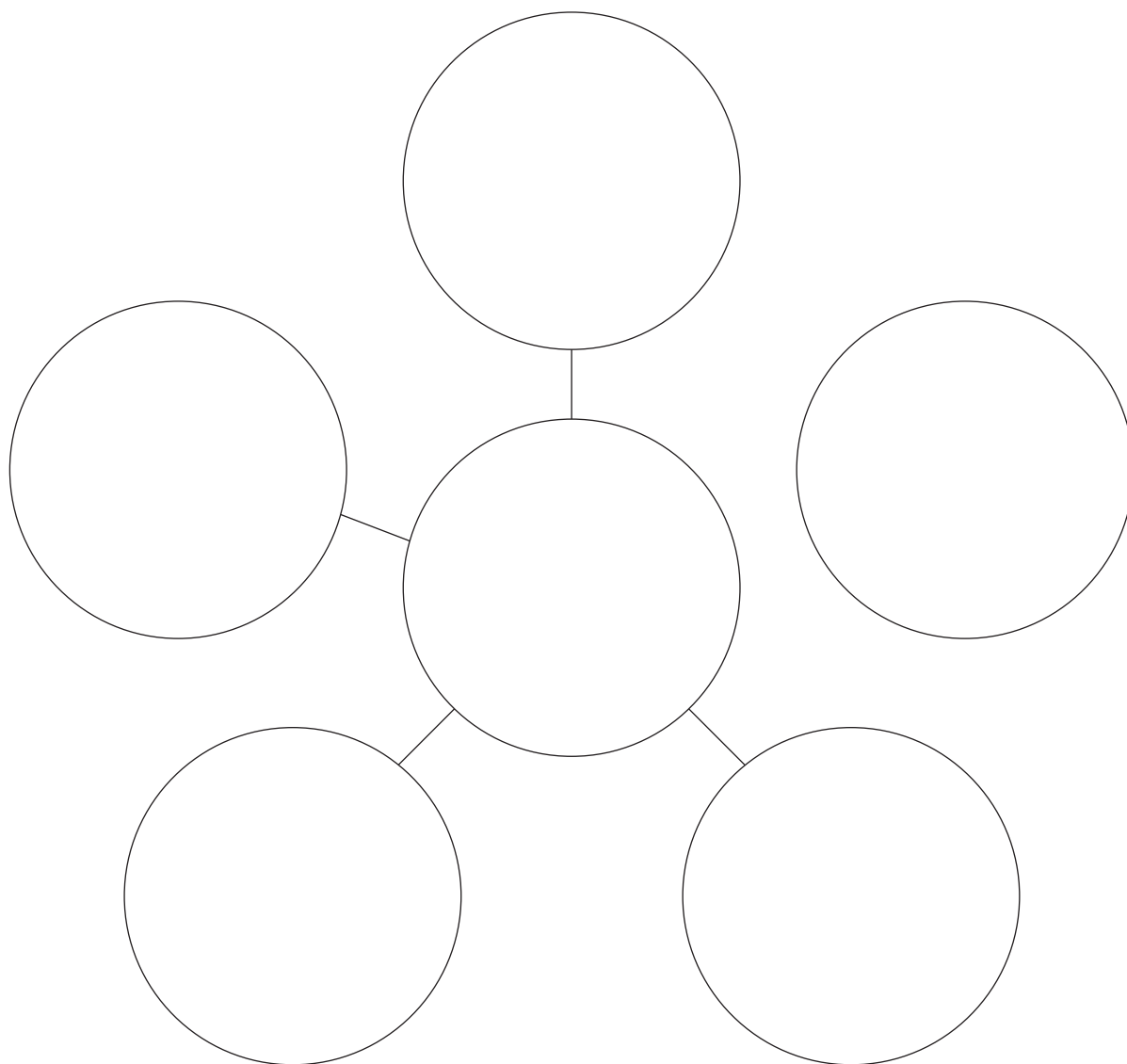
Описание на дейност 1 – версия 2: Множество идентичности

- ❶ Раздайте материала за участниците. Споменете, че отговорите трябва да са бързи и спонтанни. (около 5 минути)
- ❷ Помолете ги да подчертаят основната група, с която се идентифицират в момента.
- ❸ 3 – 4 участника образуват група и обсъждат резултатите:
 - Трудно или лесно беше да идентифицирате петте групи?
 - Какво е усещането да сте член на група? Успокояващо? Изпълнено с предизвикателства?
- ❹ Прочетете на глас различните категории идентичности и помолете участниците да стават, ако са отбелязали прочетената категория:

семейство	физически особености/способности
професия	политически убеждения/ принадлежност
пол	работа като доброволец (НПО)
сексуална ориентация	език
националност/национален произход	групи приятели
етнически произход	хоби/дейности през свободното време/ спорт
религия	социален статут/имущество
възраст	Друга група, която не е посочена? Коя?

- ❺ Попитайте станалите дали посочената група е основната им категория. Тези лица трябва да останат прави, докато другите трябва да седнат.
- ❻ Направете разбор на дейността със ставането. Ето някои подходящи въпроси:
 - Как се чувствахте, когато станяхте? Лесно ли беше? Изпълнено с предизвикателства?
 - А по отношение на това да сте станал като част от голяма група срещу това да стоите прав сам?
 - Забелязахте ли нещо, което искате да споделите с групата?
- ❼ Направете общ разбор. Ето някои подходящи въпроси:
 - Как се чувствахте по време на упражнението?
 - Трудно или изпълнено с предизвикателства беше да идентифицирате петте групи?
 - Получихте ли някакви нови прозрения, докато извършвахте тази дейност? Какви?
 - Каква роля играят идентичностите в полицейската дейност?
 - Какво е значението на идентичностите във вътрешните структури на полицията?
 - Какви други проблеми бихте желали да споменете?
- ❽ Включете в дискусиата някои от по-общите теми, споменати в Кратките бележки:
 - Последници от многообразието за полицейската дейност и полицейските организации
 - Правата на човека като приложими стандарти в този контекст

Материал за участниците – Дейност 1 – версия 2: Множество идентичности

Инструкции:

1. Напишете името си в централния кръг.
2. В другите кръгове напишете пет подходящи социални категории/групи (в най-широкия смисъл на думата, например група шахматисти), от които смятате, че сте част, или други лица смятат, че сте част.
3. Подчертайте групата, в която в момента считате, че попада основната категория на идентичността ви.

Дейност 2: Ролева игра – кандидатстване за работа³

Основна цел:

Като се имат предвид увеличените глобални контакти и взаимодействия и по-специално миграцията, все по-разнообразни начини на живот и културни практики съжителстват в рамките на всяка държава – членка на ЕС. В това упражнение участниците ще разгледат въпроси, свързани с дискриминацията при наемането на работа.

Цели:

Знания

- разбиране на основното значение и характеристики на принципа на равенство и недопускане на дискриминация, така както той е приложим в ежедневни ситуации
- разбиране на приложимостта на въпросите на дискриминацията към вътрешните структури
- разбиране на ползата от правата на човека и принципа на недопускане на дискриминация

Нагласи

- усещане на чувствата, които се изпитват, когато правата се отказват или не се зачитат
- достигане до по-добро приемане на човешките права на другите чрез признаване на собствените права
- повишаване на ангажираността с равенството
- развиване на по-добро разбиране на малцинствените групи

Умения

- способност за извършване на анализ за дискриминация в структурите и практиките на организацията

Изисквания:

- време: 50 – 60 минути
- материали:
 - материал за участниците – описание на ролята
 - незадължително: презентации в Power Point и прожекционен апарат
- пространство: пленарна зала плюс две стаи за работни групи
- големина на групата: максимум 15 – 25 души

3. Günther Berghofer, командващ австрийската полиция, разработи тази дейност.

Описание на дейност 2: Ролева игра – кандидатстване за работа

- 1 Преди да започне работата, изберете двама участници, които да поемат ролята на кандидати в интервю за работа. Възложете им по една роля или им дайте ролите, предвидени в материала за ролевата игра, и им дайте известно време, за да подготвят своите роли.

Съвет за обучението: Адаптиране на ролевите игри

Описанията в ролевата игра могат да бъдат променени в зависимост от предизвикателствата в съответната полицейска организация (като дискриминация поради сексуална ориентация, етническа/религиозна принадлежност или политически пристрастия)

- 2 Дватама „кандидати“ остават извън класната стая. Останалите участници се събират в класната стая. Помолете участниците да наблюдават сцената и дайте следното обяснение: В отдел на полицията има свободно място и няколко полицейски служители са кандидатствали за него. Провежда се интервю, за да бъде избран най-подходящият кандидат.
- 3 Повикайте първия „кандидат“ и проведете ролевата игра по сценария за кандидатстване за работа. Започнете интервюто по справедлив начин, а след това постепенно започнете да дискриминирате кандидата (в зависимост от раздадените роли, дискриминация на основание пол, възраст или сексуална ориентация). В края на интервюто помолете участника да заеме място в пленарната зала.
- 4 Проведете второто интервю по същия начин.
 - а. Разбор на ролевата игра: Попитайте „кандидатите“ за впечатленията им от интервюто. Как са се чувствали, когато спрямо тях е била проявена дискриминация? Какви емоции предизвика дискриминацията? Как бихте могли да реагирате в такива ситуации?
 - б. Започнете дискусия в пленарната зала: Как се е чувствала аудиторията по отношение на тези интервюта? Възможно ли е нещо такова да се случи в действителност? Защо да или защо не? В какво отношение тази ситуация е относима към правата на човека?
 - в. Използвайте това преживяване като отправна точка за по-нататъшно разглеждане на въпросите за дискриминацията въз основа на Кратките бележки.

Съвет за обучението: Провеждане на ролеви игри с чувствителност

Интервюто трябва да се проведе много внимателно: Трябва да сте достатъчно чувствителен, така че да не се отнасяте към „кандидата“ по твърде силно дискриминативен начин, така че той да не се почувства лично засегнат. От друга страна, трябва да се достатъчно ясен, за да може да се разбере кога дадено поведение е неподходящо.

Предложения за интервютата:

Дискриминация на полова основа:

- Планирате ли да имате деца?
- Когато сте в отпуск по майчинство, кой според вас ще изпълнява задълженията ви?
- След като се върнете от майчинство, на непълнен работен ден ли ще работите?
- Защо да избира полицейски служител – жена, която много скоро ще излезе в отпуск?
- Ако бяхте на мое място, нямаше ли да направите същото?
- Нямам нищо против вас лично, мисля, че служебната ви характеристика досега е добра, но честно казано не смятам, че личното ви положение е в съответствие с изискванията на длъжността.

Възрастова дискриминация:

- Смята се, че възрастните хора не са достатъчно гъвкави, за да се справят с ежедневните предизвикателства. Защо да избира вас, а не млади и вероятно по-динамични полицейски служители?
- Защо се интересувате от мястото, като вече сте на път да се пенсионира?
- Нашата полицейска служба е модерна и динамична организация. Как човек на вашата възраст би се вписал в нея?
- Защо да избира по-стар полицейски служител, който е по-малко вероятно да схване бързо съответните изисквания на длъжността?
- Нямам нищо против вас лично, мисля, че служебната ви характеристика досега е много добра, но честно казано не смятам, че възрастта, на която сте в момента, е подходяща за изискванията на длъжността.

Материал за участниците – Дейност 2: Ролева игра – кандидатстване за работа

КАНДИДАТСТВАНЕ ЗА РАБОТА 1

Вие сте млада жена полицај на 28 години. Имате отлична служебна характеристика и кандидатствате за свободна позиция на средно управленско ниво. Женена сте и планирате да имате деца в близко бъдеще.

Можете да добавите допълнителни подробности относно личния и професионалния си живот, стига да се придържате към представените по-горе факти.

КАНДИДАТСТВАНЕ ЗА РАБОТА 2

Вие сте полицај на 53 години. Имате добра служебна характеристика и кандидатствате за свободна позиция на средно управленско ниво в полицията. Имате дългогодишен опит като патрулиращ полицај. Мотивиран/а сте да се изправите пред нови предизвикателства.

Можете да добавите допълнителни подробности относно личния и професионалния си живот, стига да се придържате към представените по-горе факти.

Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация

Основна цел:

Принципът на равенството и недопускането на дискриминация заема централно място в областта на правата на човека. Той е от голямо значение в контекста на обществата с разнообразна структура в Европа днес. Доброто разбиране на начина за анализиране на ситуации от гледната точка на недопускането на дискриминация трябва да бъде част от основните умения на полицейските служители. Такова разбиране ще доведе до по-ефективна и ефикасна полицейска дейност и ще избегне лошите практики и жалбите.

Цели:

Знания

- разбиране на основното значение и характеристики на принципа на равенство и недопускане на дискриминация
- разбиране на дискриминационното етническо профилиране и неговото отрицателно влияние върху малцинствените групи и ефективната полицейска дейност

Нагласи

- приемане на необходимостта за справяне с въпросите на многообразието и недопускането на дискриминация по конструктивен начин
- развиване на по-голяма отговорност по отношение на чувствителната към равенството полицейска дейност
- задълбочено разбиране на малцинствата

Умения

- способност за аналитична оценка на това кога различното третиране е забранено и кога е оправдано (има се предвид цялостното отношение)
- способност за разграничаване между дискриминационно етническо профилиране и законни полицейски методи (има се предвид по-специално профилирането)

Изисквания:

- време: 60 – 90 минути
- материали:
 - материали за участниците
 - незадължително: презентация в Power Point и проекционен апарат
- пространство: пленарна зала плюс две стаи за работни групи
- големина на групата: максимум 20 – 25 души

Описание на дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация

- ❶ Представете основната цел и целите на дейността.
- ❷ Раздайте и представете накратко схемата за анализ (Материал за участниците: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация), и използвайте реални ситуации от живота на участниците или принос от модератора, свързан със ситуации от реалния живот (около 15 минути).
- ❸ Разделете участниците на групи и раздайте материалите с казусите (около 25 до 35 минути). Уверете се, че групите:
 - са разбрали добре задачата си;
 - ще определят докладчици, които да представят резултатите в пленарната зала.
- ❹ Отговаряйте на всички въпроси, които възникнат в хода на работата на групите.
- ❺ Помолете групите да представят работата си в пленарната зала.
- ❻ Проведете обща дискусия, като спрете вниманието на наученото.
- ❼ Обобщете основните моменти и, ако е необходимо, осигурете специално изготвен принос въз основа на Кратките бележки, по-конкретно във връзка с дискриминационното етническо профилиране.

Материал за участниците – Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация

Казус А: Върнат на контролно-пропускателен пункт

Г-н Т, гражданин на държава В с малцинствен етнически произход, пътувал с шофьора си с кола от една област на държава В към друга. На полицейски контролно-пропускателен пункт на границата на областта полицията спряла колата и върнала г-н Т обратно, докато другите коли преминавали през контролно-пропускателния пункт без никакви проблеми. Съществуват две различни версии за последвалите събития.

Според разказа на г-н Т: Служителите на Инспекцията за пътна безопасност са отказали да го пуснат да влезе, позовавайки се на устно указание от областните власти да не допускат никого от неговия етнически произход.

Според разказа на властите: Г-н Т опитал да изпревари опашката от автомобили, чакащи да преминат през ГКПП, и, след като му било отказано приоритетно отношение, се върнал назад.

Въпроси за дискусия:

1. Съществува ли разлика в начина, по който полицията се отнася към г-н Т и към другите шофьори? Ако да, в какво се състои тя?
2. Ако съществува разлика, свързана ли е тя също така с някое защитено основание? С кое?
 - а. според разказа на г-н Т
 - б. във версията на държавата
3. Ако е налице различно третиране, свързано със защитено основание, може ли то да бъде оправдано или е дискриминационно?

Материал за участниците – Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация

(продължение)

Казус Б: Проверка на самоличността на гарата

Г-жа W пристигнала на железопътна гара в държава E със съпруга и сина си. След като слезла от влака, полицейски служител се приближил към нея и поискал да види националната ѝ лична карта. Полицейският служител не поискал да провери личната карта на никой друг, намиращ се на перона в момента, включително на съпруга и сина ѝ. Г-жа W помолила полицейския служител да обясни причините за проверката на самоличността; служителят отговорил, че е длъжен да проверява самоличността на „цветнокожите хора“ като нея, тъй като голяма част от тях са незаконни имигранти. Съпругът на г-жа W отбелязал, че това е расова дискриминация, което полицаят отрекъл, като заявил, че трябва да извършва проверки на самоличността поради големия брой нелегални имигранти, живеещи в държава E. Те помолили полицая да представи собствената си национална лична карта и полицейска значка, при което той отговорил, че ако не променят отношението си, ще ги арестува. Той ги придружил до офис в гарата, където записал личните им данни и в същото време им показал значката си. Г-жа W, която е родом от държава X, е придобила гражданство в държава E две десетилетия по-рано.

Въпроси за дискусия:

1. Съществува ли различно третиране? Ако да, в какво се състои то?
2. Ако съществува разлика, свързана ли е тя също така с някое защитено основание? С кое?
3. Ако е налице различно третиране, свързано със защитено основание, може ли то да бъде оправдано или е дискриминационно?

Материал за участниците – Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация

(продължение)

Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация

ЧАСТ 1: РАВНО ТРЕТИРАНЕ ИЛИ РАЗЛИЧНО ТРЕТИРАНЕ?

1.1. Съществуват ли индикации за различно третиране?
Подобни ситуации по различен начин ли се третират?
Различни ситуации по еднакъв начин ли се третират?

1.2. Различното третиране въз основа на защитено основание ли е?

Защитени основания: пол, „раса“, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация.

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНИ ДЕЙСТВИЯ ИЛИ ДИСКРИМИНАЦИЯ

2.1. Разликата на разумно и обективно основание ли се основава?

- Преследва ли различното третиране законна цел?
- Подходящо ли е? Необходимо ли е? Представлява ли то мярката, която води до най-малка намеса? Съществуват ли алтернативи?

Кратки бележки

Тези кратки бележки предоставят полезна информация за четирите дейности, включени в този модул, и са структурирани, както следва:

1. Ключови понятия

- а. Многообразие и идентичност
- б. Равенство и недопускане на дискриминация: основни понятия
- в. Дискриминация и профилиране

2. Схема за анализ – Недопускане на дискриминация

- Дейност 3: Казуси А и Б

1. Ключови понятия

а. Многообразие и идентичност

В момента многообразието е много важен аспект на ЕС. Демографските данни показват ясна тенденция към още по-голямо многообразие. Тази реалност изправя ЕС пред конкретни предизвикателства, тъй като старите параметри на социалния живот, които са помогнали за създаването на социален мир, изчезват, като дават път на увеличено чувството за липса на контрол и несигурност. Държавите – членки на ЕС трябва да изградят интегриращо и приобщаващо общество за всички хора, живеещи в техните страни, като адаптират правителствените структури, както и обществото като цяло към тази реалност.

От особено значение в този контекст е въпросът за (социалната) идентичност и начина, по който човешките същества виждат себе си и другите. Идентичността е понятие от такова значение, защото дискриминацията на различни основания, етническото и расовото насилие, както и много други нарушения на правата на човека са неразривно свързани с въпросите за идентичността.

От гледна точка на психологията, идентичността представлява основна човешка потребност. Това „схващане за себе си“ поражда чувство на принадлежност и функционира като източник на самочувствие. „Потребността от положителна идентичност е потребността от добре развито собствено аз и положителна представа за това кои сме и кои искаме да бъдем“⁴.

Потребностите от идентичност са важно понятие в изследванията на мира и конфликтите и представляват една от четирите основни потребности, заедно с оцеляването, благосъстоянието и свободата⁵. Ако идентичността на даден човек не се цени, не се признава като легитимна или се счита за по-нисшестояща, възникват проблеми с комуникацията и социални конфликти, както в личните взаимодействия, така и в международното

„Един от основните въпроси, [по отношение на „мултикултурализма и свободата“] е свързан с това как се разглеждат човешките същества. Трябва ли те да бъдат категоризирани от гледна точка на наследените традиции, особено наследената религия, на общността, в която се е случило да се родят, като се смята, че тази неизбрана идентичност има автоматично приоритет пред други предпочитания, свързани с политика, професия, класа, пол, език, литература, социални обвързаности, както и много други връзки? Или те трябва да се разбират като хора с много предпочитания и връзки, чиито относителни приоритети те самите трябва да изберат (поемайки отговорността, която идва с мотивирания избор)?“

Amartya Sen (2006 г.), *Идентичност и насилие (Identity and Violence)*, Ню Йорк, Лондон, Norton, стр. 150

4. Staub, E. (2004 г.), *Основни човешки потребности, алтруизъм и агресия (Basic Human Needs, Altruism, and Aggression)*, в Miller, A. (ред.), *Социалната психология на доброто и злото (The Social Psychology of Good and Evil)*, Ню Йорк, Guilford Press, стр. 56.

5. Galtung, J. (2004), *Превъзходство и трансформация, Въведение във функционирането на конфликта (Transcend and Transform, An Introduction to Conflict Work)*, Боулдър, Paradigm Publisher, стр. 2.

преселване. Свързаните с идентичността социални конфликти например са широко разпространени през последните десетилетия:

- Гражданските войни в бивша Югославия през 90-те години на миналия век, в допълнение към по-широки, свързани с властта фактори, имаха силно религиозно/етническо измерение.
- Идентичността изигра основна роля и в гражданските размирици в няколко държави – членки на ЕС, например в бунтовете Брикстън в Обединеното кралство.

Множество идентичности

Проблематично да е се сведе идентичността на дадено лице само до един или два елемента, като например етнически произход или религия, и да се направят общи заключения въз основа на това характеризирани – с други думи, хората да се сложат в етническа или религиозна „кутия“. Това свеждане на идентичността на хората до една основна категория се наблюдава и в широкото категоризиране на хората от цивилизацията⁶.

По-близък поглед разкрива, че всички ние имаме няколко принадлежности или идентичности, които заедно съставляват различни части на нашата идентичност. Едно лице може например да има френско гражданство, алжирски етнически произход, да бъде полицейски служител, спортист в триатлон, неженен, религиозен и добър готвач.

При определянето на това кои принадлежности/идентичности се считат за значими и как те се подреждат по важност е решаващ както индивидуалният избор, така и социалният контекст. Външните фактори и контекстът могат да бъдат особено важни за изграждането на идентичността, по-конкретно когато тези външни елементи съставляват основа за дискриминационно третиране, което възпрепятства признаването на важна част от нечия идентичност.

Многообразието и полицейската дейност

Последиците от увеличаващото се многообразие са с голямо значение за държавните институции, както и за обществото като цяло. Ротердамската харта е първото систематично усилие за справяне с въздействието на многообразието върху полицейската дейност в ЕС. Ротердамската харта от 1996 г. за охрана на реда в мултиетническото общество, инициатива на полицията на Ротердам, Градския съвет на Ротердам и Radar, организация за борба с дискриминацията, съдържа конкретни насоки за справяне с този въпрос.

„В този свят на етническо и културно многообразие ролята на полицията е от решаващо значение. Със своята специална отговорност за поддържането на законността и реда в обществото, полицията е основният пазител на нашата социална рамка. Тя също така е най-видимата от агенциите, които имат гражданска роля. Това има две основни последици.“ „На първо място, полицията трябва винаги да действа – и да се вижда, че действа – с неоспорима справедливост към всички групи и с ясно зачитане на етническите и културните различия. Поради високата си видимост, полицията трябва да приеме, че трябва да изпълнява ролята на „ролеви модел“ за всички публични агенции в насърчаване на основните права.“

6. Sen, A. (2006), *Идентичност и насилуе (Identity and Violence)*, Ню Йорк, Лондон, Norton, стр. 40 и следващи.

„На второ място, ако малцинствата трябва да преодолеят тези заплахи [да са обект на репресивно и дискриминационно третиране] и да участват пълноценно, полицията трябва да се стреми да използва своите специални и уникални сили в подкрепа на мултиетнически идеали. Тя трябва да използва закона в пълна степен, за да се бори срещу действия, мотивирани от расизъм и ксенофобия. Полицията също така трябва да работи активно за предотвратяването на такива действия и за подпомагане на етническата и социалната интеграция.“

Robin Oakley (1997 г.), независим консултант по въпросите на расовото равенство, който помогна за разработването на Ротердамската харта, във Въведение към Ротердамската харта за охрана на реда в мултиетническото общество: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8562>

Все по-многообразното общество поставя специални изисквания към полицейските организации. За да предоставя услуги, които са еднакво приложими към и достъпни за всички граждани, полицейската организация трябва да адаптира:

- оперативната работа, качеството на услугите и по-широките отговорности към потребностите на едно непрекъснато променящо се население;
- организационните структури, включително наемането и задържането на служители, кариерното развитие и показателите за изпълнение, вътрешните пространства за разнообразие (като гей полицейски асоциации);
- началното и текущото обучение и специфичните дейности за повишаване на осведомеността като допълващи мерки (които не могат да компенсират бездействието на оперативно и организационно ниво).

Съвет за обучението: Използване на дейности 1 и 2 за представяне на ключови понятия

Дейности 1 и 2 са полезни средства за представяне пред участниците на ключовите понятия на модула, ако те не са запознати с тях или знанията им трябва да бъдат опреснени. Дейностите използват подходи, с които лесно се установява връзка, за да помогнат на участниците да разберат понятията. Полезно е тези основни идеи да се разберат добре, преди да се подходи към по-абстрактните проблеми в дейност 3.

ДЕЙНОСТ НА FRA

Подобряване на отношенията между полицията и малцинствата

В Модул 2 беше разгледана важноста на отношението на доверие между полицията и всички части на обществото, ключ към което е третирането на всички по еднакъв начин и без дискриминиране. Проведеното от FRA Проучване на Европейския съюз за малцинствата и дискриминацията (EU-MIDIS, 2010 г.) попита 23 500 членове на имигрантски и етнически малцинствени групи за техните преживявания, свързани с дискриминация и престъпления и установи спешна необходимост и достатъчно възможности за подобряване на отношенията между полицията и малцинствата. Проучването предостави доказателства по редица въпроси, включително полицейските проверки, показващи:

- необходимостта от „подобряване на възприемането на полицията от малцинствата като обществена услуга, която е в състояние да отговори на нуждите на жертвите на престъпления и в частност на нуждите на жертвите на преследване на расова основа“.
- че „трябва да се работи за разрешаване и подобряване на връзките с малцинствата“ в резултат на високия процент хора, считащи че е налице дискриминационно етническо профилиране.
- че лицата от малцинствени групи, които считат, че полицията ги е спряла поради етническия им произход, имат по-ниско доверие в полицията. Това има вредно социално въздействие, тъй като може да подкопае доверието на малцинствата в полицията и в техните предположения за справедливо отношение. В същото време то води до несъобщаване на престъпления от страна на членове на имигрантски и етнически малцинствени групи.

За повече информация вж. FRA (2010 г.), Доклад относно данните във фокуса област 4: Полицейски проверки и малцинства (EU MIDIS Data in Focus 4: Police Stops and Minorities), октомври 2010 г., стр. 14, 17, достъпен на адрес <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>

6. Равенство и недопускане на дискриминация: основни понятия

Правни източници

Принципът на равенството и недопускането на дискриминация е от особено значение в областта на правата на човека. Първите два члена на Всеобщата декларация за правата на човека подчертават значението на равенството.

Всеобща декларация за правата на човека

Член 1

Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права.

Член 2

Всеки човек има право на всички права и свободи, провъзгласени в тази Декларация, без никакви различия, основани на раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други възгледи, национален или социален произход, материално, обществено или друго положение. [...]

Основната идея на равенството е лесна за разбиране: Самият факт, че човек има специфични особености като цвят, пол или религия, не трябва да води до различно/по-малко благоприятно третиране в сравнение с другите в сходно положение. Прилагането на тази идея в конкретни случаи обаче е по-трудно. Както и при правата на човека като цяло, трябва да се вземат предвид всички обстоятелства от значение и те да се преценят едно спрямо друго.

Всички права на човека трябва да бъдат гарантирани на недискриминационна основа. В правния език тази така наречена „допълнителна“ забрана за дискриминация се съдържа във всички общи договори за правата на човека, като например член 14 от ЕКПЧ. Това означава, че намесата в правото на лична свобода и правото на зачитане на личния живот например не трябва да се извършва по дискриминативен начин, като например чрез систематично спиране и обискиране на чернокожи.

В допълнение към това, правото на равенство и недопускане на дискриминация е гарантирано като отделно и самостоятелно право, гарантиращо по-цялостна защита срещу дискриминация, като например в член 20 и член 21 от Хартата на основните права на ЕС, Допълнителен протокол 12 от ЕКПЧ и член 26 от Международния пакт на ООН за граждански и политически права.

Специфично законодателство на международно и европейско равнище осигурява подробна рамка за борба с дискриминацията чрез широк набор от мерки.

На равнище ООН:

- Международна конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация (1965 г.)
- Международна конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (1979 г.)
- Международна конвенция за правата на хората с увреждания (2006 г.)

На равнище ЕС:

- *Директива за равенството между половете в социалното осигуряване*: Директива 79/7/ЕИО на Съвета относно постепенното прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените в сферата на социалното осигуряване (19 декември 1978 г.)
- *Директива за расовото равенство*: Директива 2000/43/ЕО на Съвета относно прилагане на принципа на равно третиране на лица без разлика на расата или етническия произход (29 юни 2000 г.)
- *Директива за равенството в заетостта*: Директива 2000/78/ЕО на Съвета за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите (27 ноември 2000 г.)
- *Директива за равенството между половете в областта на стоките и услугите*: Директива 2004/113/ЕО на Съвета относно прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги (13 декември 2004 г.)

- *Директива за равенството между половете (преработена)*: Директива 2006/54/ЕО на Европейския парламент и на Съвета за прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите (преработена) (5 юли 2006 г.)
- *Рамково решение за расизма*: Рамково решение 2008/913/ПВР на Съвета относно борбата с определени форми и прояви на расизъм и ксенофобия посредством наказателното право

Защитени основания

Най-изчерпателният в момента списък на защитените основания се съдържа в член 21 от Хартата на основните права на Европейския съюз. Той съдържа следните основания: „пол, раса, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация“.

Задължения, произтичащи от принципа на недопускане на дискриминация

Съгласно законодателството в областта на недопускането на дискриминация, държавите имат следните задължения:

- да зачитат равенството (равенство пред закона): това означава, че изпълнителната и съдебната власт трябва да прилагат закона по недискриминационен начин;
- да осигуряват защита срещу дискриминация на законодателно равнище (равна защита от закона);
- да предприемат административни и политически мерки за ефективна защита срещу дискриминацията, включително:
 - защита срещу дискриминация между частни лица, като достъп до пазара на труда и на работното място и достъп до стоки и услуги и предоставяне на стоки и услуги, включително жилище. Директивата на ЕС за равното отношение например предвижда такива защити,
 - забрана със закон на всякакво публично подбуждане към насилие или омраза, насочено срещу (групи) лица на основата на тяхната „раса“, цвят на кожата, религия, произход или национална или етническа принадлежност. Рамковото решение на ЕС за расизма например предвижда такива забрани,
 - въвеждане на специални или специфични мерки за преодоляване на минали неблагоприятни условия, или компенсирани или предотвратяване на настоящи неблагоприятни условия, и ускоряване на напредъка към равенство на определени групи. Приемането и поддържането на такива „специфични мерки“ (които могат да влязат в рубриката „положителна дискриминация“, „положителни действия“ или „преференциално третиране“) е изрично позволено в законите в областта на правата на човека и само по себе си не представлява дискриминация. Пример за това е приемането на специални мерки за справяне с дългогодишни дискриминационни модели, които засягат жените. Въпреки това, те трябва да са с временен характер и не трябва да излизат извън рамките на това, което е необходимо за справяне със съответното неравенство. Принципът на пропорционалност отново е жизненоважен тук.

В контекста на полицейската дейност, принципът на равенство пред закона е от особено значение. По същия начин, свързаното с правата на човека задължение за предприемане на ефективни действия за защита от дискриминация, като предприемане на действия срещу престъпленията от омраза, все повече се разглежда като ключово в борбата срещу дискриминацията. Рамковото решение за расизма от 2008 г. отразява повишеното осъзнаване на необходимостта от предприемане на положителни действия.

„Полицията трябва да изпълнява задачите си по справедлив начин, като се ръководи, по-специално, от принципите на безпристрастност и недопускане на дискриминация.“

Европейски кодекс за полицейска етика, Съвет на Европа, Комитет на министрите Rec(2001)10

„Съдът е установил в своята практика, че за да възникне проблем по силата на член 14 [забрана на дискриминацията на определени основания] трябва да е налице разлика в третирането на лица в съответно подобни ситуации [...] Такава разлика в третирането е дискриминативна, ако не е обективно и разумно оправдана; с други думи, ако не преследва законна цел или ако няма разумна връзка на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел.“

ЕСПЧ, *Burden срещу Обединеното кралство*, № 13378/05, 29 април 2008 г. параграф 60

Определения за дискриминация⁷

Дискриминацията може да се разглежда като:

- разлика в третирането на лица, намиращи се в сходни ситуации;
- различното третиране е свързано със „защитено“ основание;
- не съществува обективно и разумно основание за това различно третиране.

Правото на ЕС прави разграничение между пряка и непряка дискриминация:

проява на пряка дискриминация: „има, когато едно лице е, било е, или би било третирано по-малко благоприятно от друго в сравнима ситуация въз основа на расов признак или етнически произход“;

проява на непряка дискриминация: „има, когато видимо неутрална разпоредба, критерий или практика биха поставили лицата от дадена раса или етнически произход в особено неблагоприятно положение в сравнение с други лица, освен ако тази разпоредба, критерий или практика са обективно оправдани от законната си цел и средствата за постигане на тази цел са подходящи и необходими“.

Източник: Директива 2000/43/ЕО на Съвета от 29 юни 2000 г. относно прилагане на принципа на равно третиране на лица без разлика на расата или етнически произход (Директива за расовото равенство), член 2, параграф 2: <http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>

Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) определя пряката дискриминация като разлика в третирането на лица в сходни ситуации, при която принципите на законната цел и пропорционалността не са надлежно спазени. Непряката дискриминация се съсредоточава върху неутрални правила, критерии и практики и след това задава въпроса дали те оказват отрицателно въздействие върху групи, дефинирани в „защитено основание“. Тази концепция за непряка дискриминация може вече да се открие също така в съдебната практика на ЕСПЧ⁸.

Обосновка/защита на по-неблагоприятното третиране – различни, но все пак подобни подходи в ЕКПЧ и правото на Европейския съюз

Следващият цитат от ЕСПЧ съдържа обща фраза за защита-ване или обосноваване на всички видове дискриминация: „ако [за различното третиране] няма обективна или разумна обосновка“. С други думи, различното третиране е дискриминационно, ако не съществува обективна или разумна обосновка за него. Обратно на това, правото на ЕС прилага този общ подход за

7. Основано на FRA и Съвет на Европа (2011 г.), *Наръчник по европейско право за недопускане на дискриминация (Handbook on European non-discrimination law)*, Люксембург, Служба за публикации на Европейския съюз, стр. 21–55: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>

8. ЕСПЧ, *D.H. и други срещу Чешка република*, № 57325/05, 13 ноември 2007 г.

ДЕЙНОСТ НА FRA

Проследяване на множествена дискриминация

Множествената дискриминация е дискриминация на основата на повече от едно защитено основание, като например лице да бъде дискриминирано за това, че е жена, и за това, че е с ромски произход. Повечето съдилища в ЕС се занимават само с дискриминация на едно основание за пряка или непряка дискриминация в едно дело. Въвеждането на понятието „множествена дискриминация“ в законодателството може да помогне за по-добро съответствие между закона и преживените от хората случаи на дискриминация, показват проучванията на FRA.

За повече информация за множествената дискриминация вж. раздел „Допълнителни материали“ на този модул и FRA (2013 г.), *Неравенство и множествена дискриминация при достъпа до и качеството на здравеопазването (Inequalities and multiple discrimination in access to and quality of healthcare)*, Люксембург, Служба за публикации: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/inequalities-discrimination-healthcare>

защита само към непряката дискриминация. По отношение на пряката дискриминация може да се взема предвид единствено специфична и ограничена защита.

Въпреки че са формулирани по различен начин, подходите са доста сходни по същество: конкретната защита в правото на ЕС може да се постави в по-широкия контекст на общите защити, така както са разработени от съдебната практика на ЕСПЧ. С други думи, специфичните защити по директивите за недопускане на дискриминация са конкретни аспекти на общите защити⁹.

Ето защо следващата аналитична схема по отношение на недопускането на дискриминация се основава на подхода на „общата защита“.

Съвет за обучението: Използване на дейност 3 за изследване на недопускането на дискриминация

Дейност 3 е полезно средство за помагане на участниците да се запознаят с идеята на недопускането на дискриминация и справедливото третиране. Това им дава възможност да видят интерактивни примери за това как може да настъпи дискриминация и как да се реагира на въпросите, свързани с тази тема.

в. Дискриминация и профилиране

Държавните институции, включително полицията, трябва да зачитат равенството при изпълнение на своите функции. Много важен въпрос във връзка с това е въпросът за полицейското профилиране по етнически признак и други критерии.

Какво представлява профилирането?

- В общ план, профилиране включва категоризирането на лицата според техните особености, независимо дали те са „постоянни“ (като пол, възраст, етническа принадлежност, височина) или „променливи“ (като навици, предпочитания и други елементи на поведението).
- Въпреки че само по себе си е ценно средство, профилирането може да доведе до грешки, когато определени особености се свързват с определени предпочитания или поведение.
- Проучвания в областта на социалната психология показват, че хората имат склонност да прилагат стереотипи по

9. За повече информация вж. FRA и Съвет на Европа (2011 г.), *Наръчник по европейско право за недопускане на дискриминация (Handbook on European non-discrimination law)*, Люксембург, Служба за публикации, стр. 43 и следващи, достъпен на адрес: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>

отношение на „другите“ и – на тяхна основа – да правят прибързани и неточни заключения¹⁰.

Профилирането в полицейската работа

Профилирането може да бъде законен инструмент за задържане на заподозрени престъпници след извършването на престъпление. Също така, профилирането може да се основава на образцови предположения, извлечени от опит и обучение, с акцент върху поведението, а не върху расови, етнически или религиозни характеристики. Така например полицейските служители могат да работят с профили, които ги инструктират да търсят хора, които многократно посещават определени места, които се срещат и си разменят чанти преди да се разделят, които се държат нестабилно или нервно или които многократно правят големи покупки, използвайки само пари в брой.

Профилирането може да се превърне в проблем, когато защитено основание като етническа принадлежност, „раса“ или религиозна принадлежност например е единствената или основната причина за това полицейския служител да е нащрек. Полицейският служител може да получи инструкции да се насочва към определени групи или взема предвид един от тези признаци, когато предприема действия, но тези видове защитени основания не следва да са основната мотивация за действията на полицията. Действията на полицията трябва да се основават на други фактори, които се определят в националното законодателство. Отправна точка обикновено се основава на определянето на „разумни основания“ за възникване на „подозрение“, като например на базата на съмнително или необичайно поведение в даден контекст. В противен случай действията, предприети чрез профилиране, основано на конкретни защитени основания, могат да са дискриминативни.

Какво представлява дискриминационното етническо профилиране?

Етническото профилиране се превърна във водеща тема след терористичните атаки в Ню Йорк, Пенсилвания, и Вашингтон, окръг Колумбия (2001 г.), Мадрид (2004 г.) и Лондон (2005 г.). Международни организации като ООН, Съветът на Европа и ЕС, както и НПО изразиха загриженост и, в резултат на това, любопитството на участниците може да е особено голямо. Следователно е полезно да се запознаят с този конкретен тип профилиране.

Публикацията на FRA *Разбиране и предотвратяване на дискриминационното етническо профилиране: Ръководство (Understanding and preventing discriminatory ethnic profiling: A guide)* разглежда тази тема и съдържа следната терминология:

„Дискриминационното етническо профилиране включва:

третиране на дадено лице по-малко благоприятно от други в сравнима ситуация (с други думи, „дискриминиране“), например чрез упражняване на правомощия на полицията като спиране и обискиране; когато решението за упражняване на правомощията на полицията се основава единствено или главно на расата, етническия произход или религията на това лице.“

Източник: FRA (2010 г.), *Разбиране и предотвратяване на дискриминационното етническо профилиране: Ръководство (Understanding and preventing discriminatory ethnic profiling: A guide)*, Служба за публикации, октомври 2010 г., стр. 15: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/towards-more-effective-policing-understanding-and-preventing-discriminatory-ethnic>

¹⁰ Hogg, M. and Vaughan, G. (2011 г.), *Социална психология (Social Psychology)*, 6-то издание, Есекс, Pearson Education Limited, стр. 356 и следващи.

2. Схема за анализ – Недопускане на дискриминация¹¹

Нека сега се обърнем към въпроса за това как се прави анализ дали конкретна ситуация представлява дискриминация.

Както и във връзка с правата на човека в модул 3, подход с две стъпки е от полза. Двете стъпки на анализа са различни от тези в модул 3 относно задълженията за зачитане и защитаване. Обаче съществуват и прилики по отношение на принципа на пропорционалност.

Част 1: Налице ли е неравно третиране във връзка с конкретна особеност на дадено лице?

Част 2: Съществуват ли обективни или разумни основания за това неравно третиране?

Този анализ е насочен към провеждането на дейност 3 и към Материал за участниците 3. Обаче информацията може да бъде полезна за всички дейности в настоящия модул.

Аналитичен процес

ЧАСТ 1: РАВНО ТРЕТИРАНЕ ИЛИ РАЗЛИЧНО ТРЕТИРАНЕ?

- 1.1. Съществуват ли индикации за различно третиране?
Подобни ситуации по различен начин ли се третират?
Различни ситуации по еднакъв начин ли се третират?**

Отговорите на тези въпроси помагат за разкриването на приликите и разликите в третирането. Виждайки как тези признаци се припокриват и се различават, става по-лесно да се съсредоточи анализа върху онези елементи, които могат да бъдат включени в дискриминационното третиране.

- 1.2. Различното третиране въз основа на защитено основание ли е?**

Защитените основания са: пол, „раса“, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация.

¹¹ Основана на Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Vienna, Bundesministerium für Inneres, стр. 84-88.

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНО РАЗЛИЧНО ТРЕТИРАНЕ ИЛИ ДИСКРИМИНАЦИЯ

Ако различно третиране, свързано със защитено основание, бъде идентифицирано в част 1 на анализа, част 2 може да се използва за определяне на мотивите в основата му и на това дали третирането е оправдано. Съгласно международното право в областта на правата на човека, разлика в третирането може да бъде оправдана единствено ако за нея има разумни и обективни причини. Отговорите на следните въпроси могат да помогнат да се определи това.

- Ако отговорът на всички въпроси е „**ДА**“: различното третиране е оправдано.
- Ако отговорът на един или повече въпроси е „**НЕ**“: различното третиране не е оправдано и се счита за дискриминация.

2.1. Разликата на разумно и обективно основание ли се основава?

- Преследва ли различното третиране законна цел?
- Подходящо ли е? Необходимо ли е? Представлява ли то мярката, която води до най-малка намеса? Съществуват ли алтернативи?

Материал за участниците – Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация

Казус А: Върнат на контролно-пропускателен пункт

Този анализ се основава на
решението на ЕСПЧ по делото
Timishev срещу Русия, № 55762/00
и № 55974/00, от 13 декември
2005 г.

Този казус е добър пример за ...

... факторите, които превръщат различното третиране в дискриминация

... това че е законно хората да бъдат третирани по различен начин въз основа на разумни и обективни основания, като поведение, но че е дискриминационно хората да бъдат третирани по различен начин въз основа на защитени основания, като етнически произход

Анализ

ЧАСТ 1: РАВНО ТРЕТИРАНЕ ИЛИ РАЗЛИЧНО ТРЕТИРАНЕ?

1.1. Съществуват ли индикации за различно третиране? Подобни ситуации по различен начин ли се третират? Различни ситуации по еднакъв начин ли се третират?

На г-н Т е било отказано да влезе в Ка-Ва, област в държава В, докато на други шофьори (лица в същата ситуация) е било позволено да прекосят административната граница с Ка-Ва.

1.2. Различното третиране въз основа на защитено основание ли е?

В този случай се разглежда въпросът дали различното третиране се е дължало на защитени основания. Г-н Т свързва отказа за влизането му в областта с етническия си произход, защитено основание, при което етническият произход съвпада с „раса“. Властите твърдят, че разликата в третирането не е била свързана с такова основание, а по-скоро поведението на г-н Т я е провокирало.

ЕСПЧ приема за вярна версия на жалбоподателя за събитията, която се потвърждава от независими разследвания, извършвани от органите на прокуратурата и полицията. (Пак там, параграф 44)

„Що се отнася до обстоятелствата по конкретния случай, Съдът отбелязва, че старшият полицейски служител [от Ка-Ва] е наредил на пътните полицаи не допускат [„Етнос Х“]. Тъй като, според изявлението на правителството, етническата принадлежност на дадено лице не е посочена никъде в документите за самоличност на [държава В], разпореждането забранява преминаването не само на лица, които всъщност са от етнос [Х], но също така и на тези, които просто са били възприемани като принадлежащи към тази етническа група. Няма твърдения, че представители на други етнически групи са били обект на подобни ограничения [...] Според Съда това представлява явно неравно третиране при упражняването на правото на свобода на движение поради нечий етнически произход.“ (Пак там, параграф 54)

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНО РАЗЛИЧНО ТРЕТИРАНЕ ИЛИ ДИСКРИМИНАЦИЯ

2.1. Разликата на разумно и обективно основание ли се основава?

Ако бъде установено, че е налице различно третиране, свързано със защитено основание, държавата е тази, която трябва да докаже, че това третиране може да бъде обосновано. С други думи, държавата трябва да докаже основателни причини, които могат да бъдат сметени за разумни и обективни.

В този случай *„правителството не предложи никаква обосновка за разликата в третирането между лица с и лица без [X] етнически произход при упражняването на тяхното право на свобода на движение. При всички случаи, Съдът счита, че нито една разлика в третирането, основаваща се изключително или в решаваща степен на етническия произход на дадено лице, не може да бъде обективно обоснована в едно съвременно демократично общество, изградено на принципите на плурализма и зачитането на различни култури.“* (Пак там, параграф 58)

Поради това е постановено, че разликата в третирането представлява дискриминация.

Анализът се основава на производството на Комисията на ООН по правата на човека по делото *Williams срещу Испания*, № 1493/2006, от 17 август 2009 г.

Казус Б: Проверка на самоличността на гарата

Този казус е добър пример за ...

... основните характеристики на забраненото етническо профилиране от страна на полицията: предприемане на действия въз основа единствено или главно на „расата“, етническия произход или религията. [...]

... етническото профилиране като нарушаване на човешкото достойнство на засегнатите лица.

Допълнителни подробности по случая

Г-жа W завежда дело срещу третирането ѝ от страна на полицията пред съдилищата на държава E, които постановяват, че избирателната проверка на самоличността от страна на полицията е законна, тъй като може да бъде обоснована от законната цел да се контролира незаконната имиграция. Г-жа W подава жалба до Комисията на ООН по правата на човека, която наблюдава изпълнението на Международния пакт за граждански и политически права. Тя твърди, че държава E е нарушила член 26 от ICCPR, който забранява дискриминацията.

Анализ

ЧАСТ 1: РАВНО ТРЕТИРАНЕ ИЛИ РАЗЛИЧНО ТРЕТИРАНЕ?

1.1. Съществуват ли индикации за различно третиране? Подобни ситуации по различен начин ли се третират? Различни ситуации по еднакъв начин ли се третират?

Не се оспорва, че г-жа W е била единственият пътник, спрял от полицейския служител, чиято самоличност полицейският служител е проверил. Следователно тя е била третирана по различен начин от другите пътници, които не са били проверени.

1.2. Различното третиране въз основа на защитено основание ли е?

Какви са били причините за различното третиране на г-жа W?

В националното производство става ясно, че полицаят я е спрял и проверил заради цвета на кожата ѝ. Полицейският служител открито признава това. Този факт не е оспорен пред националните съдилища. Не става ясно дали полицаят е действал въз основа на писмена заповед. Дори и да е така, това не би променило основния въпрос: ясната връзка между цвета на кожата и третирането на г-жа W от полицейския служител.

Комисията по правата на човека заяви:

„В конкретния случай от досието може да се заключи, че въпросната проверка за самоличност е била от общ характер. Подателката твърди, че самоличността на никой друг в непосредствената ѝ близост не е била проверена и че полицаят, който я е спрял и ѝ е задавал въпроси, е посочил физическите ѝ особености, за да обясни защо тя, и никой друг в околността, е била помолена да покаже своите документи за самоличност. Тези твърдения не бяха опровергнати от административните и съдебните органи, пред които подателката е внесла случая, или в производството пред Комисията“.

ООН, Комисия по правата на човека, № 1493/2006, *Williams срещу Испания*, 17 август 2009 г., параграф 7.4

„Международната отговорност на дадена държава за нарушаване на Международния пакт за граждански и политически права трябва да бъде оценявана обективно и може да възникне в резултат на действия или бездействия на някой от нейните органи на властта. В настоящия случай, въпреки че не изглежда да е имало писмена заповед в държава [E], изрично изискваща полицейските служители да извършват проверка на самоличността въз основа на критерия „цвят на кожата“, изглежда, че полицаят е смятал, че действия в съответствие с този критерий, критерий, оправдан от съда, разгледал делото.“ (Пак там, параграф 7.3)

„При тези обстоятелства Комисията може да заключи единствено, че подателката е била избрана за въпросната проверка на самоличността единствено на основание на нейните расови особености и че тези особености са били решаващ фактор за това тя да бъде подозирана в неправомерно поведение.“ (Пак там, параграф 7.4)

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНО РАЗЛИЧНО ТРЕТИРАНЕ ИЛИ ДИСКРИМИНАЦИЯ

Ако различно третиране действително е свързано с защитено обстоятелство, все още остава въпросът за евентуална обособка за това различно третиране. Съгласно международното право в областта на правата на човека, разлика в третирането може да бъде оправдана единствено ако за нея има разумни и обективни причини.

Комисията по правата на човека: „[...] припомня своята практика, че не всяко разграничаване на третирането ще представлява дискриминация, ако критериите за такова разграничаване са разумни и обективни и ако целта е да се постигне цел, която е законна съгласно Пакта.“

2.1. Разликата на разумно и обективно основание ли се основава?

Властите на държава E твърдят, че извършването на проверката на самоличността в този случай е било напълно законно и че е преследвало законната цел да се контролира незаконната имиграция. Ако някой приеме, че тази цел е законна, той трябва също така да приеме, според него, че *„полицейски проверки, извършени за тази цел, с необходимото уважение и необходимото чувство за мярка, могат да вземат предвид определени физически или етнически характеристики като основателни признаци за непринадлежност на дадено лице към етноса на [държава E].“* (Пак там, параграф 4.3)

Въпреки че Комисията е съгласна с правителството по законността на целта да се контролира незаконната имиграция, тя не е съгласна с действия на полицаята, предизвикани единствено от физически и етнически особености.

„В разглеждания случай Комисията счита, че критериите за разумност и обективност не са удовлетворени. Нещо повече, на подателката не е предложено никакво удовлетворение, например, под формата на извинение като средство за удовлетворение.“ (Пак там)

Тази констатация за липса на разумност и обективност бе направена на фона на известните ефекти на това третиране: *„Да се действа по друг начин [прицелване само към лица с конкретни*

особености] не само засяга негативно достойнството на засегнатите лица, но също така ще допринесе за разпространението на ксенофобски нагласи в обществото като цяло и би противоречало на ефективната политика, насочена към борбата срещу расовата дискриминация.” (Пак там, параграф 7.2)

Съвет за обучението: Вземане на опасенията на участниците насериозно

Някои участници могат да възразят, като кажат, че полицията трябва да използва външни белези, за да върши работата си. Те биха могли да се чудят дали това решение означава, че те никога не могат да използват цвета на кожата или други физически особености като подходящи полицейски критерии. Други могат да попитат къде да се тегли чертата между използването на външни особености по подходящ начин и забраненото профилиране.

Тези коментари ясно изразяват защо е толкова трудно да се разглежда етническото профилиране в обстановката на обучение на полицията, тъй като то се възприема като оспорване на някои от най-основните допускания за това какво представлява добрата полицейска дейност. Всичко това може да доведе до чувство на несигурност, на което участниците реагират, често много емоционално.

Ето защо е от решаващо значение в ситуация на обучение да можете да се поставите на мястото на участниците и да вземат техните страхове насериозно.

Допълнителни материали

Защитени основания – „класически“ и „нови“

В европейска историческа перспектива, принципът на равенството е бил насочен главно към привилегии, свързани с определени групи в обществото, като мъже, лица с по-благороден произход или лица с имущество. Разпоредбите на конституционното право в много държави – членки на ЕС отразяват тази история.

Тези основания могат да се разглеждат като „класически“. ХХ век стана свидетел на важно разширяване на списъка със забранени основания за разграничаване. Най-изчерпателният в момента списък се съдържа в член 21 от Хартата на основните права на Европейския съюз и съдържа следните основания: „пол, раса, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация“. Уврежданията, възрастта, сексуалната ориентация или генетичните характеристики не са включени изрично в член 14 от ЕКПЧ, текст, изготвен през 1950 година. Не трябва да забравяме обаче, че списъците на забранените основания в повечето документи за правата на човека не са изчерпателни, факт, който дава възможност за тяхното разширяване чрез съдебната практика.

Защо това разширяване на списъка с основания си струва да се изтъкне? То е интересно отражение на два взаимосвързани въпроса:

- социалните възприятия и ценности са в постоянно движение и това е отразено в динамичния характер на развитието на правата на човека,
- социални сили и движения са станали причина за това разширяване. Те заемат езика на правата на човека, за да подсилват своите искания: както направи движението за правата на жените, и неотдавна, движението на лесбийките, гейовете, бисексуалните и транссексуалните хора.

Съвет за обучението: Разширяване на списъка

Културата на полицията обикновено се характеризира с определени консервативни схващания, когато става въпрос за промяна на социалните възприятия. При обсъждането на тези въпроси често срещаме „инстинктивна съпротива“. Опитът показва, че обсъждането на този разширяващ се списък с основания може да бъде полезен начин за показване на по-широката картина. То помага при справянето с тази трудна тема по конструктивен начин.

Множествена дискриминация

По-вероятно е хората, принадлежащи към „видимите“ малцинства, като ромите или хората с африкански произход, да станат жертви на множествена дискриминация – т.е. дискриминация на повече от едно основание. Социално-икономическите фактори като ниският доход също могат да направят хората по-уязвими на множествена дискриминация.

Както беше посочено в Кратките бележки, повечето съдилища в ЕС разглеждат по едно основание за дискриминация на дело. Това означава, че за жертвите на множествена дискриминация е по-трудно да представят исканията си в съда и да бъдат обезщетени за всички претърпени видове дискриминация. Въвеждането на понятието „множествена дискриминация“ в законодателството може да помогне за по-добро привеждане на закона в съответствие със сложните случаи на дискриминация, пред които хората всъщност са изправени.

ДЕЙНОСТ НА FRA

Откриване на доказателства за дискриминация

Проучването на FRA „Европейския съюз за малцинствата и дискриминацията“ (EU-MIDIS, 2010 г.), което попита 23 500 членове на имигрантски и етнически малцинствени групи за техните преживявания, свързани с дискриминация и престъпления, установи че един от всеки четири анкетирани представители на етнически малцинства или имигранти в ЕС се е почувствал дискриминиран на две или повече основания през дванадесетте месеца, предхождащи проучването. Техните отговори класифицираха етническият или имигрантският произход като най-значителното основание за случаите на дискриминация. Основанията за дискриминация, включени в проучването, бяха: етнически или имигрантски произход, пол, сексуална ориентация, възраст, религия или вярвания, увреждане или друга причина от значение за анкетираните.

За повече информация вж. FRA (2011 г.), *Данни във фокусна област 5: Множествена дискриминация*, Люксембург, Служба за публикации, достъпни на адрес: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/eu-midis-data-focus-report-5-multiple-discrimination>

Профилиране: дефиниции и потенциално въздействие

Етническо профилиране

ДЕЙНОСТ НА FRA

Избягване на дискриминационното етническо профилиране

Дискриминационното етническо профилиране е практика, за която най-общо не се съобщава и която се разбира недостатъчно. Публикацията на FRA *Разбиране и предотвратяване на дискриминационното етническо профилиране: ръководство* разглежда профилирането като практика в контекста на правоприлагането и обяснява как профилиране, което използва раса, етнически произход или религия, се счита за дискриминационно и поради това незаконно.

За повече информация вж. FRA (2010 г.), *Разбиране и предотвратяване на дискриминационното етническо профилиране: ръководство* (Understanding and preventing discriminatory ethnic profiling: a guide), Люксембург, Служба за публикации, достъпно на адрес: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/understanding-and-preventing-discriminatory-ethnic-profiling-guide>

Както беше посочено в Кратките бележки, ръководството на FRA предоставя терминология за „етническото профилиране“. Тя се основава на определения и разяснения, предоставени от редица органи, като:

- Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността (ECRI) прие Обща политическа препоръка № 11 относно Борбата срещу расизма и расовата дискриминация в полицейската дейност, която определя „расовото профилиране“ като¹²:

„Използването от страна на полицията, без обективно и разумно оправдание, на основания като раса, цвят на кожата, език, религия, националност или национален или етнически произход в дейностите за контрол, наблюдение или разследване“.

- Във водещо решение ЕСПЧ направи следното изявление по този въпрос:

„[...] нито една разлика в третирането, основаваща се изключително или в решаваща степен на етническия произход на дадено лице, не може да бъде обективно обоснована в едно съвременно демократично общество, изградено на принципите на плурализма и зачитането на различни култури.“¹³

- Изявлението на Комисията на ООН по правата на човека по тази тема е, както следва:

„[...] Когато властите извършват такива проверки [на самоличността], физическите или етническите особености на лицата, подложени на тези проверки, не трябва сами по себе си да се считат за показателни за тяхното евентуално незаконно присъствие в страната. Нито пък те трябва да се провеждат по такъв начин, че да са насочени само към лица с конкретни физически или етнически особености. Да се действа по друг начин се само засяга негативно достойнството на засегнатите лица, но също така ще допринесе за разпространението на ксенофобски нагласи в обществото като цяло и би противоречало на ефективната политика, насочена към борбата срещу расовата дискриминация.“¹⁴

Три типа полицейско профилиране:

- **Профили въз основа на конкретни сведения, свързани с предполагаем нарушител:** Профилирането е най-очевидно законен инструмент за задържане на заподозрени престъпници след извършването на престъпление. Използването на профил, в който са изброени особеностите на конкретни заподозрени лица като средство, подпомагащо тяхното задържане, обикновено се счита за подход „на здравия разум“ в полицейската дейност. То се основава на доказателства, събрани във връзка с конкретно събитие или поредица от събития.
- **Профили, които не се основават на конкретни сведения:** Профилирането може също така да бъде законно и полезно средство за идентифициране на лицата, които може би извършват престъпление по „скрит“ начин, като например укриване на забранени предмети, или е вероятно да извършат престъпление в бъдеще, като например са на път да извършат обир. По-малко вероятно е профилите, които са силно основани на поведенчески типове, да дискриминират въз основа на „раса“, етнически произход и религия.
- **Профили на основата на генерализации:** Това може да се случи в резултат на организационна политика, например когато се издават изрични писмени или устни инструкции за насочване към определени групи. То може да настъпи

12. Съвет на Европа, Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността (2007 г.), *Борба срещу расизма и расовата дискриминация в полицейската дейност*, CRI(2007)39, Страсбург, Съвет на Европа, 29 юни 2007 г.

13. ЕСПЧ, *Timishev срещу Русия*, № 55762/00 и № 55974/00, 13 декември 2005, параграф 58.

14. ООН, Комисия по правата на човека, № 1493/2006, *Williams срещу Испания*, 17 август 2009 г., параграф 7.2.

и на оперативното ниво, когато е възможно отделни служители да прилагат стереотипи и генерализации на базата на „раса“, етнически произход или религия. Това може да бъде съзнателно мотивирано от лични предразсъдъци, или е възможно служителите да не осъзнават степента, в която прилагат генерализации и стереотипи.

Разликата между допустимото профилиране и дискриминационното етническо профилиране

Когато полицейски служители спрат лица и този избор се основава единствено или главно на „расата“, етническата принадлежност или религията на лицето, това представлява пряка дискриминация и е незаконно. „Главна причина“ означава, че полицейският служител не би спрял лицето, ако то беше от друга „раса“, етническа принадлежност или религия. Въпреки че е приемливо „расата“, етническата принадлежност или религията да са един от факторите, които полицейските служители вземат предвид, те не могат да бъдат единствената или основната причина за спирането¹⁵.

Пример от публикацията на FRA *Разбиране и предотвратяване на дискриминационното етническо профилиране*: Ръководство: „След серия от брутални грабежи в австрийската столица Виена, за които се твърди, че са извършени от двама тъмнокожи мъже, на служителите на правоприлагащите органи е наредено да спират всички чернокожи мъже, забелязани в групи, за проверка на самоличността. След обществен протест, заповедта е съсредоточена върху „чернокожи мъже с африкански произход, на около 25-годишна възраст и с височина 170 см, слаби, облечени с [...] леки пухени якета“. За един ден полицията спира и претърсва 136 чернокожи мъже, но за никой от тях не е установено да има някаква връзка с грабежите. Спирането на лица въз основа на първоначалното описание на заподозрените най-вероятно ще се сметне като пример за пряка дискриминация, докато използването на втория профил вероятно няма да бъде сметнато за пряка дискриминация. Очевидно, етническият произход на заподозрения е важен за идентифицирането му. Обаче той не може да бъде единственото основание за правоприлагащи мерки срещу дадено лице. От горните случаи става ясно, че „подозрението“ на полицията трябва да бъде породено от поведението на лицето или подобен фактор, който го откроява от останалите, а не от особености като „раса“, етнически произход или религия“. (Пак там, стр. 22)

Умишлена дискриминация – Влияние на дискриминацията

По време на обсъждането на етническото профилиране може да срещнете възражения, в които се твърди, че етническото профилиране не може да бъде дискриминационно, тъй като не е имало намерение да дискриминира. В отговор на това трябва да се изтъкне следното:

- Международното право за правата на човека определя ясно, че дискриминацията обхваща не само случаите, в които дадено лице се третира по-малко благоприятно нарочно, но и ситуациите, в които по-малко благоприятното третиране е просто резултат от определени действия, без никакви „лоши намерения“.
- Следователно чувствителната към равенството полиция трябва да взема предвид как другата страна възприема и преживява нейните действия.

15. <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/understanding-and-preventing-discriminatory-ethnic-profiling-guide>

Защо дискриминационното етническо профилиране е вредно и дава обратен резултат¹⁶

- **Отрицателно въздействие на индивидуално равнище:** То е вредно за човешкото достойнство и може да унижи или дори травмирира лицата. Широкото профилиране пренебрегва уникалната индивидуалност на всеки от нас. Законът изисква всеки човек да бъде третиран като отделен индивид. Макар че може да е вярно, че ислямските екстремистки терористи, свързани с въпросната заплаха, обикновено са с мюсюлмански и азиатски външен вид, това не може да доведе до предположението, че всички лица, които са мюсюлмани или имат азиатски външен вид, са терористи.
- **Отрицателно въздействие на равнище общност:** Поради подобни причини, дискриминационното етническо профилиране може да се счита и за водещо до обратен резултат. Ако се предприемат действия въз основа на незаконно профилиране, това може да увеличи расовите напрежения, като подхрани негодуванието на малцинствените групи от полицията и преобладаващата част от населението. Сумата от тези „индивидуални преживявания може да се трансформира в отрицателни ефекти на групата“. Когато се прилага профил на расова, етническа или религиозна основа, малцинствената група може да развие негативно възприемане на себе си вътрешно, и, външно, по-широката общественост може да развие негативно възприемане на тази общност. Малцинствената група може да се превърне в „заподозрян в общността“, който обществото свързва с престъпността. Това може да доведе до допълнителни отрицателни последици, като увеличаване на расовите предразсъдъци. Полицията може да вложи непропорционално количество ресурси, за да осъществява надзор върху малцинствена група, което, от своя страна, е вероятно да доведе до по-голям брой арести, създавайки самоподхранваща се връзка между интензивната полицейска дейност и по-големия брой арести.

Отрицателно въздействие върху полицейската дейност: Два проблема сочат към отрицателното въздействие на дискриминационното етническо профилиране върху ефективността на полицията:

- Етническото профилиране може да намали процента на разкриване и арести от страна на полицията. Някои данни от изследвания, предприети във връзка с куриери на наркотици, показват, че премахването на „расата“ или етническата принадлежност от общия профил на престъпника, а не конкретен профил на заподозрения, и изискването полицейските служители да търсят определени не-етнически критерии може да помогне за подобряване на ефективността или процента на разкриване и арести от страна на полицията, като в същото време избягва дискриминационно третиране. Профилите са едновременно предсказуеми и могат да бъдат избегнати. Прекомерното разчитане на стереотипни профили може в действителност да увеличи общото ниво на престъпност за това престъпление с течение на времето по две причини:
- Първо, групи, които не се свързват с определени престъпления, могат да са в състояние да извършват тези престъпления, докато вниманието на полицията остава фокусирано върху друга група. По този начин, докато правоприлагането може да постигне определен процент

16. Въз основа на цитирания по-горе документ, стр. 37 и следващи.

разкривания и арести сред малцинствата, процентът на нарушенията сред преобладаващата част от населението може да се увеличи именно защото неговите членове не представляват цел и по този начин е по-малко вероятно да бъдат хванати.

- На второ място, групи от хора, които са обект на прицел като криминално проявени, могат да започнат за живеят според този стереотип – процес, който е обяснен от социолози и криминалисти чрез теории като „лепване на етикет“.
- Етническото профилиране може да доведе до липса на сътрудничество, което може да понижи ефикасността на полицията: полицията е дълбоко зависима от сътрудничеството на широката общественост; ако увереността и доверието в полицията бъде увредено, сътрудничеството става по-малко вероятно. Правоприлагащите органи разчитат на обществеността не само като свидетел за разследването на престъпления, но и за предотвратяването и разкриването на произшествия. Без сътрудничеството на обществеността служителите на реда рядко идентифицират или задържат заподозрени или постигат присъди. Изследвания в Обединеното кралство и Съединените щати показват, че когато членовете на обществото са недоволни от сблъсъците си с полицията, това подкопава общественото доверие в и сътрудничеството с правоприлагащите органи. Това е така, защото въпросните лица могат да споделят опита си с членове на семейството, приятели и колеги.

МОДУЛ 6: ЧОВЕШКИ ПРАВА НА ПОЛИЦЕЙСКИТЕ СЛУЖИТЕЛИ

Въведение	187
Дейност 1: Случаи, свързани с правата на човека	188
Дейност 2: Казус – дискриминация на работното място	190
Материал за участниците – Дейност 2: Казус – дискриминация на работното място	192
Кратки бележки	194
1. Ключови понятия	194
а. Имат ли полицейските служители човешки права?.....	194
б. Заплахи за правата на човека на полицейските служители	196
в. Кои права на човека са от особено значение за полицейските служители?	198
2. Ръководство за дейността: анализ на правата на човека	200

Човешки права на полицейските служители

Въведение

Темата за човешките права на полицейските служители е важен елемент от обучението, който се появява в почти всеки курс на обучение по правата на човека: „Ами моите човешки права? На кой му пука за тях?“ Вземането на тези безпокойства на сериозно може да допринесе за приемането от полицейските служители на системата на правата на човека като цяло. Полицейските служители трябва да разберат ползата от правата на човека не само за другите, но и за самите тях. Полицейските служители са изправени пред много свързани с правата на човека въпроси в хода на работата си; те също така са пряко засегнати, когато става дума за собствените им права.

Лекторът би могъл да обмисли започването на курса на обучение с този модул, в опит да покаже на участниците, че техните тревоги се вземат на сериозно. Това би помогнало за намаляване на моралния „заряд“ на правата на човека и за насърчаване на позитивния подход към правата на човека по време на курса на обучение.

Безпокойствата на участниците понякога произтичат от усещането, че нито обществеността, нито полицейските власти уважават или ценят тяхната работа. По време на дискусиите може да е полезно да се помолят участниците да дадат конкретни примери и да ги разгледат от гледната точка на правата на човека. За да увеличите приноса си за дискусиата, се запознайте с националните правила и разпоредби, установени за специфичната защита на полицейските служители, като например в наказателния кодекс, вътрешните организационни разпоредби по отношение на условията на труд, оперативните мерки за защита на полицаите и дейностите на съюза на полицаите.

Дейност 1: Случаи, свързани с правата на човека

Основна цел:

Полицейските служители често поставят въпроса за техните човешки права по време на обучението в областта на правата на човека, защото не чувстват, че са защитени от тях. Следователно е добра идея да възприемете активен подход към този въпрос и да го приложите на един ранен етап на обучението.

Цели:

Знания

- разбиране на идеята за човешките права на полицаите

Нагласи

- по-голямо приемане на човешките права на другите чрез признаването на техните собствени човешки права
- повишаване на осведомеността за собствените им права и даващата възможности функция на правата на човека
- усещане като част от системата на правата на човека, а не като неин противник

Умения

- способност за извършване на анализ на правата на човека в структурите и практиките на организацията

Изисквания:

- време: 60 – 70 минути
- материали:
 - флипчарт с въпроси за дискусия
 - незадължително: презентация в Power Point и прожекционен апарат
- пространство: пленарна зала плюс две стаи за работни групи
- големина на групата: 15 – 20 души

Описание на дейност 1: **Случаи, свързани с правата на човека**

- 1 Представете основната цел и целта на дейността.
- 2 Помолете участниците да измислят самостоятелно около 2 – 3 примера, в които са участвали лично или за които са чули, където техните човешки права като полицейски служители са били зачетени или защитени, и още 2 – 3 примера, в които не са били. Запишете двете категории на флипчарта. (около 10 минути).
- 3 Примерите трябва да са колкото е възможно по-конкретни и да описват организационна практика, заповед, действителна ситуация или кратък сценарий/казус. С други думи, предпочитайте конкретен пример като: „миналата седмица началникът ми ме повика и се обърна [...]“ пред по-общото „началниците не ги е грижа за потребностите на служителите“.
- 4 Помолете участниците да се разделят на групи от по 3 – 4 души, да обсъдят преживяванията си и да изберат 2 – 3 положителни и отрицателни примера за представяне в пленарната зала. (около 25 минути).
- 5 Отговоряйте на всички въпроси, които възникнат в хода на работата на групите.
- 6 Групите представят примерите си в пленарната зала. Обсъдете ги (Какво е впечатлението на другите участници? Този пример приложим ли е и към работната среда на други участници?) Разгледайте примерите от гледната точка на правата на човека: по какъв начин примерите са от значение за правата на човека? Какви права са засегнати? Кои организационни структури обикновено благоприятстват или възпрепятстват пълното упражняване на човешките права от полицейските служители? (около 30 минути).
- 7 Обобщете основните моменти и осигурете специално изготвен принос въз основа на данните от Кратките бележки, според нуждите.

Дейност 2: Казус – дискриминация на работното място

Основна цел:

Полицейските служители често поставят въпроса за техните човешки права по време на обучението в областта на правата на човека, защото не чувстват, че са защитени от тях. Следователно е добра идея да възприемете активен подход към този въпрос и да го приложите на един ранен етап на обучението.

Цели:

Знания

- разбиране на идеята за човешките права на полицаите
- познаване на важните въпроси на анализа на правата на човека по отношение на собствените им права

Нагласи

- по-голямо приемане на човешките права на другите чрез признаването на техните собствени човешки права
- повишаване на осведомеността за собствените им права и даващата възможности функция на правата на човека
- усещане като част от системата на правата на човека, а не като неин противник

Умения

- способност за разглеждане на собствените права от гледната точка на правата на човека
- способност за поставяне на съответните въпроси, които се отнасят към анализа на правата на човека, и за използването им в рамките на организационния контекст на участниците

Изисквания:

- време: 60 – 90 минути
- материали:
 - Материал за участниците 1 с казуси и насочващи въпроси
 - незадължително: презентация в Power Point и проекционен апарат
 - флипчарт
- пространство: пленарна зала плюс две стаи за работни групи
- големина на групата: 15 – 20 души

Описание на дейност 2: Казус – дискриминация на работното място

- ❶ Представете основната цел и целите на дейността.
- ❷ Представете казуса в пленарната зала.
- ❸ Раздайте материала за участниците. (Казус плюс насочващи въпроси)
- ❹ Помолете участниците да помислят самостоятелно за собствения им подход към разрешаването на казуса.
- ❺ Помолете участниците да се разделят на групи от по 5 – 6 души и да обсъдят казуса.
- ❻ Отговаряйте на всички въпроси, които възникнат в хода на работата на групите.
- ❼ Помолете групите да представят резултатите си в пленарната зала. Обсъдете предложените решения – запишете някои ключови моменти на флипчарта.
- ❽ Обобщете основните моменти и осигурете специално изготвен принос въз основа на данните от Кратките бележки, според нуждите.

Материал за участниците – Дейност 2: Казус – дискриминация на работното място

Казус: Дискриминация на работното място

Въпреки многобройните си молби в рамките на седем години, помощник главен полицаи Alison Halford не е повишена. Тя вярва, че началникът ѝ, началникът на полицията, не я повишава, защото се противопоставя на отдадеността ѝ на равното третиране на мъжете и жените. Поради това тя завежда производство за дискриминация, основана на пола.

През следващите месеци тя има чувството, че някои членове на нейния отдел стартират „кампания“ срещу нея заради жалбата ѝ. Тя твърди, че стационарният телефон в личния ѝ кабинет се подслушва, за да се получи информация, която да бъде използвана срещу нея в производството за дискриминация. Тя представя доказателства в подкрепа на твърденията си и твърди, че човешките ѝ права са нарушени.

Въпроси за дискусия:

1. Какви права на човека са приложими?
2. Подслушването на служебен телефон представлява ли намеса в правата на човека?
3. Подслушването на служебен телефон представлява ли нарушаване на правата на човека?
4. Какви (противоположни) интереси са засегнати?
5. Какви други области на напрежение могат да възникнат по отношение на правата на човека на работното място?

Материал за участниците – Дейност 2: **Казус – дискриминация на работното място** (продължение)

ЧАСТ 1: ПРИЛОЖИМИ ПРАВА НА ЧОВЕКА/НАМЕСА НА ДЪРЖАВАТА?

1.1. Кое право на човека (кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?

1.2. Намесва ли се някое действие на държавата в приложимите права на човека?

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНИ ДЕЙСТВИЯ ИЛИ НАРУШЕНИЕ?

2.1. Съществува ли национално правно основание за действията на държавата?

Кратки бележки

Тези кратки бележки разглеждат човешките права на полицейските служители. След това те се обръщат към анализ на казуса относно зачитането на правата на човека, като използват схемата за анализ, представена в модул 3.

1. Ключови понятия

- а. Имат ли полицейските служители човешки права?
- б. Заплахи за правата на човека на полицейските служители.
- в. Кои права на човека са от особено значение за полицейските служители?

2. Ръководство за дейността: анализ на правата на човека

- Прилагане на анализа на правата на човека, особено на принципа на пропорционалността, по отношение на човешките права на полицейските служители.

1. Ключови понятия

а. Имат ли полицейските служители човешки права?

Когато се говори за правата на човека, най-важното съображение е връзката между частните лица и държавата. Когато се говори за правата на човека и полицията, първото съображение е, че полицията действа като представител на държавата и следователно е длъжна да зачита и да защитава правата на хората. Обаче, самите полицейски служители често поставят въпроса дали, докато изпълняват задълженията си, те също са носители на права. Отговорът е едно просто „да“.

- Полицейските служители имат същите права и свободи, както и другите лица, и са защитени от правата на човека при изпълнение на задълженията си. Те могат да се позоват на своите права, установени в различни международни документи за правата на човека, като например: Европейската конвенция за защита на правата на човека (ЕКПЧ) или Международния пакт за граждански и политически права (ICCPR). Към човешките права на полицейските служители са приложими същите принципи, които са приложими и към правата на човека като цяло. Правата на полицейските служители могат да бъдат ограничавани, но само ако те са относителни права и тяхното ограничаване е необходимо в едно демократично общество, за да може полицията да функционира в съответствие със закона и при зачитане на принципа на пропорционалност¹.
- Правата на човека са неделими и се отнасят за всички човешки същества поради присъщото им достойнство. Присъединяването към полицейска организация или обличането на униформа не означава, че човек трябва да жертва човешките си права в името на вътрешните правила на тази организация. Според едно тълкуване от миналото, правата на човека не се отнасят до полицейските служители², но тази ограничителна концепция е вече остаряла.

1. Съвет на Европа, Комитет на министрите (2001), Обяснителен меморандум, Препоръка Rec(2001)10 на Комитета на министрите до държавите членки относно Европейския кодекс за полицейска етика, 19 септември 2001 г.

2. Това също така е посочено например за държавните агенти, членовете на въоръжените сили, както и осъдените лица.

- Едно изключение от тази обща идея за човешките права на полицейските служители може да се открие в член 11 от ЕКПЧ³, свързан със свободата на събранията и сдружаването. Член 11, параграф 2 не забранява на държавите да въвеждат законни ограничения върху упражняването на правото на събранията и сдружаването от служещите във въоръжените сили, полицията или държавната администрация. Поради тяхното специфично положение в обществото, правото на свобода на събранията и сдружаването на представителите на държавата може да бъде обект на по-строги ограничения от тези за средния гражданин. Това отразява интереса на държавата от поставянето на жизненоважните функции на сигурността над индивидуалните интереси. Пълно отказване на правото на свобода на събиранията и сдружаването, обаче, може да не е в съответствие с член 11, параграф 2 от ЕКПЧ. Ограниченията трябва да са в съответствие с националното законодателство и не трябва да са произволни⁴. Забраната в конституцията на Унгария полицейските служители да извършват политически дейности и да членуват в политически партии не се определя като нарушение на член 10 и член 11 от ЕКПЧ, тъй като е насочена към законната цел за деполитизиране на полицията след комунистическата ера и не е била непропорционална по време на прехода от тоталитарен режим към плуралистична демокрация⁵.

Излагането на изпълнени с предизвикателства ситуации е част от работата на полицейския служител. Разбираемо е, че такова излагане може да изведе на преден план емоции като гняв или агресия. По време на курса на обучение участниците могат да използват аргументи като: „Като полицейски служител трябва да приема, че хората ми крещат, плюят по мен, не ме уважават, хвърлят камъни по мен, а аз въпреки това трябва да продължа да бъда почтителен, любезен и спокоен. Това е твърде много.“

Затова полицейската организация трябва да гарантира, че нейните полицейски служители са получили достатъчно оперативни насоки, преди да бъдат изпратени в такива ситуации. Също така след трудни полицейски операции трябва да има възможност за размисъл и коментари. Обучението предлага възможност да се повиши информираността на полицейските служители защо е важно – за самите тях, за полицията и за обществото като цяло – правата на човека да се защитават и зачитат дори в трудни ситуации.

Полицейските служители често смятат, че агресивните действия срещу полицията са нарушения на правата на човека, но не може да се говори за нарушаване на правата на човека при действия на отделни лица срещу полицейски служители. Съответната ос на правата на човека в действителност е между полицейския служител и полицейската организация. Как се подготвят полицейските служители за операция? Какви мерки ги защитават в опасни ситуации? Каква екипировка им е необходима? Какви стратегически оперативни мерки са били въведени?

3. Вж. още: ООН, Международния пакт за граждански и политически права (ICCPR), 16 декември 1966, член 22, параграф 2

4. Grabenwarter, C. (2005 г.), *Europäische Menschenrechtskonvention*, Виена, Verlag C. H. Beck, стр. 263 и 271.

5. ЕСПЧ, *Rekvényi срещу Унгария*, № 25390/94, 20 май 1999 г.

Европейски кодекс за полицейска етика, Комитет на министрите, Rec(2001)10

Членове

31. Служителите на полицията по правило се ползват със същите граждански и политически права като другите граждани. Тези права могат да се ограничават само когато това е необходимо за упражняването на функциите на полицията в едно демократично общество, в съответствие със закона, и в съответствие с Европейската конвенция за защита на правата на човека.
32. Служителите на полицията се ползват със социални и икономически права, като държавни служители, във възможно най-голяма степен. По-специално, служителите имат право да се организират или да участват в представителни организации, за да получат подходящо възнаграждение и социални осигуровки, както и да им бъдат предоставени специални мерки за здравето и сигурността, като се вземе предвид специфичния характер на работата на полицията.
33. Дисциплинарните мерки срещу полицейски служители са обект на контрол от страна на независим орган или съд.
34. Публичните власти трябва да подкрепят полицейски служители, които са обект на необосновани обвинения във връзка с техните задължения.

6. Заплахи за правата на човека на полицейските служители

- Когато условията на труд и организационните структури или мерки не успяват да гарантират, или дори подкопават/нарушават човешките права на полицейските служители. „Шефът ми просто дава заповеди. Той винаги казва – ако не ти харесва, можеш да напуснеш. Докато си тук, си под мое командване.“ Или „Поискаха от нас да дадем проби за ДНК, това е против нашите човешки права“.

Лицата на ръководни длъжности в полицията отговарят за човешките права на своите служители. Структурните фактори и културата на една полицейска служба, като условията на труд/работното време, социалните осигуровки, прозрачността и участието в комуникационните и управленските процеси, управлението на човешките ресурси, управленска отговорност или обучението и образованието, също оказват влияние върху гражданските, икономическите и социалните права на полицейските служители. По-близък поглед към организацията от гледна точка на правата на човека осигурява важна информация за това дали обстановката е благоприятна за човешките права на полицаите или не.

- Когато полицейските служители се сблъскват с агресивно, особено провокативно или насилствено поведение и са ограничени – от тяхна гледна точка – до умерени интервенции. „По време на протести трябва да стоя в редица. Протестиращите ни провокират, плюят по нас, хвърлят предмети по нас и упражняват насилие, докато на нас ни е позволено единствено да се крием зад щитовете си.“

Когато изпълнява полицейски функции, особено когато прилага полицейски правомощия, полицейският служител не действа като частно лице, а като член на орган на държавата. Следователно задължението на държавата да зачита и защитава правата на човека има пряко въздействие върху възможностите на полицейския служител да реагира на агресия. Правата на полицейските служители, които са

изложени на риск от нараняване или смърт при изпълнение на задълженията си, трябва също да бъдат зачитани и защитавани, например като им се предостави екипировка, като полицейските операции се планират внимателно или като се въвеждат превантивни мерки. Ограничаването на правата на полицейския служител може да е необходимо за изпълняването на функциите на полицията, но всяко такова ограничаване трябва да отразява принципа на пропорционалност. Като се има предвид нейната конкретна роля като държавен орган, полицията може да е изправена пред по-голямо ограничаване на права, отколкото „обикновения гражданин“. Ако се върнем на примера с демонстрация, прераснала в насилие, „обикновеният гражданин“ може да избяга или да потърси помощ, докато полицейският служител е задължен за защита на човешките права на другите и да възстанови обществения ред.

- Когато полицейски служител е обвинен в малтретиране или е държан отговорен за действия/бездействия при изпълнение на задълженията му.

Обикновено началниците на полицейския служител търсят отговорност от него чрез дисциплинарно производство в рамките на организацията. Ако в резултат на действия на полицията настъпят сериозни последици, полицейският служител трябва да носи лична отговорност за действията или бездействията си пред системата на наказателното правораздаване и да понесе санкции, включително лишаване от свобода. В такива случаи са противопоставени жизненоважни интереси: всеки има право да упражнява контрол върху действията на полицията и да получи обезщетение в случай на нарушение, докато полицейските служители имат право на справедлив съдебен процес, включително на презумпция за невинност. Между тези противопоставени интереси трябва да се постигне равновесие, като се вземе предвид функцията на полицията и принципа на пропорционалност. Стандартите, разработени от съдебната практика на международните съдилища за правата на човека, допринасят за справедлива процедура в такива случаи.

Съвет за обучението: Справяне с усещането, че „ние нямаме никакви права, никой не го е грижа за нас“

- Подчертайте, че полицейските служители имат законна претенция към правата на човека въз основа на законодателството за правата на човека;
- Разяснете индивидуалната отговорност на полицейския служител и отчетността за неговите действия и обсъдете последиците;
- Използвайте казуси, като случая *Halford*, свързани с човешките права на полицейските служители;
- Започнете деня със ситуация, в която полицейските служители трябва да се справят с този въпрос, като например изслушване;
- В обучението чрез сценарии обяснете и дайте категорично да се разбере, че човешките права на полицейските служители също са защитени;
- Споменете, че контролните органи като Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията вземат под внимание условията на труд и организационните структури, свързани с човешките права на полицейските служители;
- Обяснете вътрешните процедури за защита на правата на полицейските служители от гледната точка на правата на човека (трудови права, полицейски съюзи, правила за безопасност, въпроси на социалната сигурност, процедури за борба с дискриминацията и за борба с тормоза).

Правата на човека и демокрацията определят ролята и целите на полицейската дейност, включително задълженията на полицията и начина, по който те трябва да се изпълняват. Признаването на човешките права на полицейските служители е важен елемент на върховенството на закона и помага за вграждането на полицията в обществото, на което тя служи⁶.

Човешките права на полицейските служители имат стойност сами по себе си, и отстояването на правата на полицейските служители е свързано с резултатите им в областта на правата на човека. Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията например наблюдава местата за задържане в цяла Европа, като се съсредоточава върху условията за задържаните. За да направи това, той също така разглежда и условията на труд на полицейските служители в местата за задържане. Фактори като недостатъчно персонал, работно време и материални условия са от значение за резултатите в областта на правата на човека.

в. Кои права на човека са от особено значение за полицейските служители?

Националното законодателство и вътрешните разпоредби на организацията определят човешките права на полицейските служители. В допълнение към това, съществува гледна точка за правата на човека от по-високо равнище. В много полицейски организации за правата на полицейските служители се говори когато става въпрос за конкретни правила и разпоредби, свързани с въпроси като заплащането, извънредния труд, отпуските или условията на труд. Но този дебат все още рядко се провежда на езика на правата на човека. Случаят *Halford* е добър пример за различен подход. Той показва, че правата на човека са от значение за вътрешноорганизационните стандарти.

Ограничаването на правата на полицейските служители трябва да се основава на закона и е позволено единствено когато е налице законна цел и е спазен принципът на пропорционалност.

6. Съвет на Европа, Комитет на министрите (2001), Обяснителен меморандум, Препоръка Res(2001)10 на Комитета на министрите до държавите членки относно Европейския кодекс за полицейска етика, 19 септември 2001 г., стр. 30

Таблица 6.1: Примери за човешки права на полицейските служители

<p>Право на живот Член 2 от ЕКПЧ Член 2 от Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата на основните права на ЕС) Член 6 от ICCPR</p>	<p>Право да бъдат защитени в опасни ситуации Екипировка, обучение, професионални полицейски операции, отпускане на подходящи ресурси, ефективно разследване при смърт на полицейски служител при изпълнение на служебните задължения</p>
<p>Право на справедлив съдебен процес Член 6 от ЕКПЧ Член 47 и 48, Харта на основните права на ЕС Член 14 и 15 от ICESCR</p>	<p>Ако полицейски служител трябва да бъде изправен пред съда в наказателно производство поради действия, извършени в качеството му на длъжностно лице, са приложими всички елементи на справедливия съдебен процес (право да бъде информиран за обвинението, право на защита, включително право да запази</p>
<p>Право на защита на личната сфера, включително и на личните данни Член 8 от ЕКПЧ Член 7 и 8, Харта на основните права на ЕС Член 17 от ICCPR</p>	<p>Разумно очакване за зачитане на личния живот на работното място (Halford срещу Обединеното кралство). Чувствителни въпроси: наблюдение на работното място, наблюдение на електронната поща и телефона, тестване за наркотици, изисквания за представяне на ДНК проби, отпечатъци от пръсти, наредби относно външния вид</p>
<p>Свобода на изразяването на мнение Член 10 от ЕКПЧ Член 11, Харта на основните права на ЕС Член 19 от ICCPR</p>	<p>Политическа дейност на полицейските служители по отношение на гарантирането на политическа неутралност на полицейските услуги, поверителност на служебната информация</p>
<p>Свобода на събранията и сдружаването Член 11 от ЕКПЧ Член 12, Харта на основните права на ЕС Член 5 и 6, Европейска социална харта Член 21 и 22 от ICESCR Член 8 от ICESCR</p>	<p>Сформирани на полицейски синдикати. Имат ли право полицейските служители да стачкуват?</p>
<p>Свобода от дискриминация Член 14 от ЕКПЧ, член 20 и 21 от Хартата на основните права на ЕС Член 26 от ICCPR Член 2 и 24 от ICESCR Член 2, параграф 2 от ICESCR</p>	<p>Дискриминативни процедури за набиране на персонал, условия на труд, практики за повишаване, равно заплащане за мъжете и жените, практики при уволнение, тормоз</p>
<p>Право на справедливи и равни условия на труд Член 2, 3 и 4 от ESC Член 31, Харта на основните права на ЕС Член 7 от ICESCR</p>	<p>Разумно работно време, почивки, платен отпуск, адекватно възнаграждение, разпоредби в областта на здравето и безопасността</p>
<p>Социална сигурност Член 8, 12, 27 и 32 от Европейската социална харта Член 34, Харта на основните права на ЕС Член 9 и 10 от ICESCR</p>	<p>Пенсионна система, отпуск по болест (особено по отношение на произшествия при изпълнение на служебните задължения), застраховка за инвалидност, отпуск по майчинство, отговорности за отглеждането на деца</p>

Източник: Информацията за тази таблица е взета предимно от Съвет на Европа, *Европейска платформа за полицейска дейност и права на човека, Полицейските служители също имат права!* (European Platform for Policing and Human Rights, Police officers have rights too!), Страсбург, Съвет на Европа.

2. Ръководство за дейността: анализ на правата на човека

Казус: Дискриминация на работното място

Този казус е добър пример за ...

... това че правата на човека са приложими и по отношение на полицейските служители. Съществуват дела, разглеждани от ЕСПЧ, относно това дали човешките права на полицейските служители са били зачетени и/или защитени;

... че съществуват основателни очаквания за зачитане на личния живот в помещенията, в които се осъществява дейност/в полицейските управления. Намеса в правото по член 8 от ЕКПЧ трябва да спазва закона, да отразява законна цел и да зачита по надлежен начин принципа на пропорционалност.

Анализ

Случаят на помощник главен полицай Halford се отнася до задължението на държавата да спазва нейните човешки права. Прилагаме инструмента за анализ на правата на човека, представен в модул 3, за да установим дали е оправдана намеса или е налице нарушение на права на човека.

ЧАСТ 1: ПРИЛОЖИМИ ПРАВА НА ЧОВЕКА/НАМЕСА НА ДЪРЖАВАТА?

1.1. Кое право на човека (кои права на човека) е приложимо (са приложими) към конкретната ситуация?

Допълнителен протокол 12, Европейска конвенция за защита на правата на човека

Член 1

1. Упражняването на всяко право, предвидено в закона, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.
2. Никой не може да бъде дискриминиран от който и да е орган на властта на каквото и да е основание, включително посочените в параграф 1.

Допълнителен протокол 12 към ЕКПЧ съдържа обща забрана за дискриминация, свързана с липсата на повишение. Обаче в момента на настъпването на този случай Протокол 12 все още не е бил в сила. Националният трибунал присъжда на помощник главен полицай Halford обезщетение за дискриминация по отношение на липсата на повишение. В своето дело пред ЕСПЧ тя се съсредоточава върху подслушването на служебния ѝ телефон. Понастоящем Допълнителен протокол 12 към ЕКПЧ е обвързващ за седем държави – членки на ЕС. Еквивалентната разпоредба на член 26 от ICCPR е приложима към всички държави – членки на ЕС.

Европейска конвенция за защита на правата на човека

Член 8: Право на зачитане на личния и семейния живот

1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.
2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

По отношение на член 8 ЕСПЧ отбелязва, че „*телефонни разговори, проведени от мястото на извършване на дейност, както и от дома, могат да бъдат обхванати от представите за „личен живот“ и „кореспонденция“.*“
 ЕСПЧ, *Halford срещу Обединеното кралство*, № 20605/92, 25 юни 1997 г., параграф 44

Член 8 съдържа различни аспекти на личния живот, като самостоятелност на индивида и идентичност, дом, семейство, брак и тайна на кореспонденцията. Въпреки че кореспонденцията първоначално е била приложима към писмата, сега тя обхваща всички съвременни форми на комуникация и трансфер на данни, включително телефонни разговори и електронни съобщения.

1.2. Намесва ли се някое действие на държавата в приложимите права на човека?

Всяко задържане, цензуриране, проверка или засичане на публикуване на частна кореспонденция представлява намеса⁷.

Помощник главен полицай Halford казва, че служебният ѝ телефон е бил подслушван. Следователно възниква въпросът дали понятието личен живот се отнася и за помещенията, от които се извършва дейност, или, в този конкретен случай, за полицейски участъци.

Няма данни за каквото и да е предупреждение, дадено на г-жа Halford като потребител на вътрешната телекомуникационна система, функционираща в отдел ѝ, че разговори, проведени чрез тази система, биха могли да бъдат прихващани. (Пак там, параграф 45) „Тя би имала основателни очаквания за зачитане на личния живот“ (пак там) по отношение на такива разговори, казва ЕСПЧ.

ЕСПЧ не приема становището на ответника, че „*работодателят трябва по принцип, без предварителното знание на служителя, да може да следи разговорите, проведени от него по телефоните, предоставени от работодателя.*“ (Пак там, параграф 43)

Заклучението на ЕСПЧ е, че „*телефонните разговори, проведени от г-жа Halford по служебния ѝ телефон, попадат в обхвата на понятията „личен живот“ и „кореспонденция“ и следователно член 8 е приложим по отношение на тази част от жалбата.*“ ЕСПЧ заявява, че „*съществува разумна вероятност разговорите да са били прихващани от нейния отдел с основната цел да се съберат материали, които да помогнат в защитата по производството за дискриминация.*“

Няма съмнение, че това представлява „*намеса от страна на публичен орган.*“ (Пак там, параграф 48)

7. Интерпарламентарен съюз/ Организация на обединените нации (ООН), Служба на върховния комисар по правата на човека при ООН (2005 г.), *Права на човека: Наръчник за парламентаристи (Human Rights: Handbook for Parliamentarians)*, IPU/ OHCHR, стр. 104 и следващи.

ЧАСТ 2: ОПРАВДАНИ ДЕЙСТВИЯ ИЛИ НАРУШЕНИЕ?

2.1. Съществува ли национално правно основание за действията на държавата?

Следващата стъпка е да се определи дали намесата е била „в съответствие със закона“. За да осигури защита срещу произволна намеса, „националното законодателство трябва да бъде достатъчно ясно, така че да предоставя на гражданите подходящо указание по отношение на обстоятелствата и условията, при които публичните органи са оправомощени да прибегват до такива тайни мерки.“ (Пак там, параграф 49) Според добре установената съдебна практика на ЕСПЧ, този израз не само „налага спазване на националното законодателство, но също така се отнася и до качеството на това законодателство, като изисква то да бъде съвместимо с принципите на правовата държава.“ (Пак там)

„В контекста на тайните мерки за наблюдение и прихващане на съобщения от публични органи, поради липсата на обществен контрол и риска от злоупотреба с власт, националното законодателство трябва да осигури известна защита на индивида срещу произволна намеса по член 8.“ (Пак там)

В този случай националното законодателство не е уредило подслушването на телефони във вътрешни комуникационни системи, управлявани от публични органи. Следователно правилата, установени по отношение на обществените телекомуникационни системи, не са били приложени към вътрешните комуникационни системи, използвани от полицията.

Поради това намесата в правото на г-жа Halford не е била „в съответствие със закона, тъй като националното законодателство не е осигурило никакво регламентиране на прихващането на разговори, провеждани по телекомуникационни системи извън обществената мрежа.“ (Пак там, параграф 50)

ЕСПЧ стига до заключението, че липсата на законови разпоредби, определящи възможностите на публичните органи за намеса в правото на личен живот, в този конкретен контекст означава, че е налице нарушение на член 8. Поради това по-нататъшни стъпки за определяне на това дали е било налице нарушение и изследващи дали приложената мярка изпълнява изискването за законна цел и спазва принципа на пропорционалност, не са били необходими.

Това дело е едно от водещите за концепцията за правата на полицейските служители и по въпроса, върху който се съсредоточава: правото на личен живот е приложимо също така в контекста на полицейската организация. То дава ясно да се разбере, че не съществуват различия между правата на полицейските служители и правата на гражданите. Прилага се еднакъв принцип.

Други въпроси, свързани с правото на полицейските служители на личен живот:

- наблюдение на работното място (видеокамери, наблюдение на електронната поща и телефоните);
- използване на лични мобилни телефони;
- задължителни тестове за наркотици;
- задължително изследване на кръвта за ХИВ;
- даване на проби за ДНК или пръстови отпечатъци;
- ограничения върху външния вид/навиците на отделните лица (като прически, татуировки, грим, религиозни символи, обеци, пушене на обществени места).

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1: Програми за семинари	205
Приложение 2: Основни насоки за лектори	212
Приложение 3: Подготовка на казуси – съвети.....	216
Приложение 4: Избрани практики	221

Приложение 1: Програми за семинари

Целева група:

Полицейски служители под ниво командир

Големина на групата: 18 – 20 души

Цели:

Знания

- разбиране на ключовите понятия в областта на правата на човека и съответстващите им задължения
- разбиране на отговорността на полицията да зачита и защитава правата на човека в демократичното общество
- разбиране на важността и особеностите на принципа на недопускане на дискриминация

Нагласи

- приемане на правата на човека като основа и цел на полицейската дейност
- възприемане на по-положително отношение към правата на човека и принципа на недопускане на дискриминация
- развиване на по-голяма отговорност по отношение на чувствителната към равенството полицейска дейност

Умения

- прилагане на нормите на правата на човека и принципа на недопускане на дискриминация в практиката чрез използване на инструменти за анализ на правата на човека в конкретни ситуации от полицейската дейност

Семинар А (2 1/2 дни)

Семинар А е структуриран като стандартен подход към основаната на правата на човека полицейска дейност. Въпросите на правата на човека са разгледани по мощен, но все пак безопасен начин. Ако сте лектор с малко опит или без опит в обучението в областта на правата на човека, се препоръчва тази програма на курса.

ДЕН 1

Сутрешни занимания (около 3 1/2 часа)

1 учебен час (50 минути)	Въведение в семинара	Представяне на лекторите и участниците Очаквания и цел на обучението (Флипчарт с триъгълника за обучение в областта на правата на човека) Организационни въпроси	
10 минути	Почивка		
1 учебен час (50 минути)	Представяне на темата. Обсъждане на полицията и правата на човека <i>Убийството представлява ли нарушаване на правата на човека?</i>	Полицейската дейност от гледната точка на правата на човека Работа в групи, следвана от пленарни дискусии	Модул 2 Дейност 1
10 минути	Почивка		
1 учебен час (50 минути)	Основни идеи и понятия на правата на човека <i>„Идеята за правата на човека е толкова проста, колкото е и могъща: да се отнасяме с хората с достойнство.“</i>	Разбиране на основата на правата на човека Работа в групи, следвана от пленарни дискусии, със специално изготвен принос от страна на лектора	Модул 1 Материал за участниците
10 минути	Почивка		
1/2 учебен час (25 минути)	Анализ на правата на човека Анализ на правата на човека – задължение за зачитане. Анализ на правата на човека – задължение за защитаване. <i>Какво означава нарушаване на правата на човека?</i>	Въвеждане в схемите за анализ на правата на човека (за зачитане и защитаване) с помощта на казуси Абсолютни и относителни права на човека	Модул 3 Материал за участниците 1 Материал за участниците 2
90 минути	Обедна почивка		

Следобедни занимания (около 3 часа)

1/2 учебен час (25 минути)	Казуси: А и Б относно задължението за зачитане и В и Г относно задължението за защитаване	Работа в групи Четири казуса (относно зачитането и защитаването), четири групи	Модул 3 Материал за участниците 1 Материал за участниците 2
1 учебен час (50 минути)	Казуси (продължение) Кратки бележки 2. Ръководство за дейността: анализ на правата на човека Допълнителни материали	Представяне и обсъждане в пленарната зала, със специално изготвен принос от страна на лектора	Модул 3
20 минути	<i>Почивка</i>		
1 учебен час (50 минути)	Казуси (продължение)	Представяне и обсъждане в пленарната зала, със специално изготвен принос от страна на лектора	Модул 3
15 минути	Обобщаване, отворени въпроси, кратка обратна връзка		

ДЕН 2

Сутрешни занимания (около 3¹/₂ часа)

1 учебен час (50 минути)	Човешки права на полицейските служители <i>Случаи, свързани с правата на човека: кога човешките права на полицейските служители се зачитат или им се отказват</i>	Работа в групи, размисъл, дискусия в пленарната зала	Модул 6 Дейност 1
1 учебен час (50 минути)	Казус – дискриминация на работното място	Работа в групи, следвана от пленарни дискусии	Модул 6 Дейност 2
20 минути	<i>Почивка</i>		
1 учебен час (50 минути)	Разнообразие, равенство и недопускане на дискриминация <i>Лява ръка/дясна ръка</i>	Размисъл и дискусия в пленарната зала	Модул 5 Дейност 1 версия 1
10 минути	<i>Почивка</i>		
1/2 учебен час (25 минути)	Анализ на правата на човека <i>Схема за анализ: Недопускане на дискриминация</i>	Представяне на схемата за анализ на дискриминацията посредством примери от реалния живот и казуси	Модул 5 Дейност 3
90 минути	<i>Обедна почивка</i>		

Следобедни занимания (около 3 часа)

1/2 учебен час (25 минути)	Казуси: А – Върнат на контролно-пропускателен пункт Б – Проверка на самоличността на гарата	Работа в групи, два казуса/ четири групи	Модул 5 Дейност 3
1 учебен час (50 минути)	Казуси (продължение) Кратки бележки 2. Схема за анализ – Недопускане на дискриминация. Дейност 3: Анализ на правата на човека – недопускане на дискриминация Допълнителни материали	Представяне и обсъждане в пленарната зала, със специално изготвен принос от страна на лектора	Модул 5
20 минути	Почивка		
1 учебен час (50 минути)	Казуси (продължение)	Представяне и обсъждане в пленарната зала, със специално изготвен принос от страна на лектора	Модул 5
(15 минути)	Обобщаване, отворени въпроси, кратка обратна връзка		

ДЕН 3**Сутрешни занимания (около 3¹/₂ часа)**

1 ¹ / ₂ учебни часа (75 минути)	Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране Кръгла маса, забрана на изтезанията	Работа в групи и пленарни дискусии	Модул 4 Дейност – версия 1
20 минути	Почивка		
1 учебен час (50 минути)	Полицейската дейност от гледната точка на правата на човека <i>Обсъждане на примери от практиката, за да се разбере ролята на полицията в областта на защитата на правата на човека</i>	Работа в групи, следвана от размисъл и пленарни дискусии	Модул 2 Материал за участниците 2
10 минути	Почивка		
1/2 учебен час (25 минути)	Окончателни въпроси, обратна връзка, закриване		

Семинар Б (2 ¹/₂ дни)

В Семинар Б елементите на основания на правата на човека подход са по-взаимосвързани с въпросите за многообразието и недопускането на дискриминация. Следователно като лектор вие ще трябва да се справите с по-сложна структура, като правите връзки между различните проблеми.

Някои от предложените упражнения изискват силно развити модераторски умения и усещане за сигурност и комфорт с групата. Ако сте опитен лектор в областта на правата на човека и многообразието, този семинар би трябвало да е подходящ за вашите умения.

ДЕН 1

Сутрешни занимания (около 3¹/₂ часа)

1 учебен час (50 минути)	Разнообразие, равенство и недопускане на дискриминация Лява ръка/дясна ръка	Размисъл и дискусия в пленарната зала	Модул 5 Дейност 1 – версия 1
1 учебен час (50 минути)	Въведение в семинара	Представяне на лекторите и участниците Очаквания и цели на обучението Организационни въпроси	
20 минути	<i>Почивка</i>		
1 учебен час (50 минути)	Основи на правата на човека <i>Основни идеи и понятия на правата на човека</i>	Работа в групи, четири групи, дискусия в пленарната зала	Модул 1 Материал за участниците
1/2 учебен час (25 минути)	Обсъждане на полицията и правата на човека <i>Убийството нарушаване на правата на човека ли е?</i>	Дискусия в пленарната зала	Модул 2 Материал за участниците 1
90 минути	<i>Обедна почивка</i>		

Следобедни занимания (около 3 часа)

1 учебен час (50 минути)	(продължение) Кратки бележки 1. Ключови понятия Допълнителни материали Анализ на правата на човека Анализ на правата на човека – задължението за зачитане Анализ на правата на човека – задължението за защитаване <i>Какво означава нарушаване на правата на човека?</i>	Двойната роля на полицията (задълженията да зачита и защитава) Абсолютни и относителни права на човека Въвеждане в схемите за анализ на правата на човека (за зачитане и защитаване) с помощта на кратки примери или казуси	Модул 2 Модул 3 Модул 3 Материал за участниците 1 Материал за участниците 2
1/2 учебен час (25 минути)	Казуси: А и Б относно задължението за зачитане В и Г относно задължението за защитаване	Работа в групи Два казуса (относно зачитането и защитаването), четири групи	Модул 3
20 минути	<i>Почивка</i>		
1 учебен час (50 минути)	Казуси (продължение) Кратки бележки 2. Схема за анализ – Недопускане на дискриминация Дейност 3: Казуси А и Б Допълнителни материали	Представяне и обсъждане в пленарната зала, със специално изготвен принос	Модул 3
(15 минути)	Обобщаване, отворени въпроси, кратка обратна връзка		

ДЕН 2

Сутрешни занимания (около 3¹/₂ часа)

1 учебен час (50 минути)	Казуси (продължение)	Представяне и обсъждане в пленарната зала, със специално изготвен принос от страна на лектора	Модул 3
10 минути	<i>Почивка</i>		
1 учебен час (50 минути)	Разнообразие, равенство и недопускане на дискриминация <i>Множество идентичности</i>	Работа в групи и пленарни дискусии	Модул 5 Материал за участниците – Дейност 1 – версия 2
10 минути	<i>Почивка</i>		
1/2 учебен час (25 минути)	Анализ на правата на човека Анализ на правата на човека – <i>Недопускане на дискриминация</i>	Представяне на схемата за анализ на дискриминацията посредством примери от реалния живот и казуси	Модул 5 Материал за участниците – Дейност 3
1/2 учебен час (25 минути)	Казуси: А – Върнат на контролно-пропускателен пункт Б – Проверка на самоличността на гарата	Работа в групи, два казуса/ четири групи	Модул 5 Материал за участниците – Дейност 3
1/2 учебен час (25 минути)	Казуси (продължение) Кратки бележки 2. Схема за анализ – Недопускане на дискриминация Дейност 3: Анализ на правата на човека – Недопускане на дискриминация Допълнителни материали	Обсъждане на казусите в пленарната зала	Модул 5
90 минути	<i>Обедна почивка</i>		

Следобедни занимания (около 3^{1/2} часа)

1 ^{1/2} учебни часа (75 минути)	Казуси (продължение)	Обсъждане на казусите в пленарната зала (продължение)	Модул 5
20 минути	Почивка		
1 ^{1/2} учебни часа (75 минути)	Условия, които улесняват или предотвратяват малтретиране	Работа в групи и пленарни дискусии	Модул 4 Дейност – версия 1
(15 минути)	Обобщаване, отворени въпроси, кратка обратна връзка		

ДЕН 3

Сутрешни занимания (около 3^{1/2} часа)

1 учебен час (50 минути)	Ролева игра: кандидатстване за работа	Принцип на недопускане на дискриминация, който също е от значение за човешките права на полицаите	Модул 5 Дейност 2 Модул 6
10 минути	Почивка		
1 учебен час (50 минути)	Човешки права на полицаите (продължение). Случаи, свързани с правата на човека: кога човешките права на полицейските служители се зачитат или им се отказват	Работа в групи и пленарни дискусии	Модул 6 Дейност 1
10 минути	Почивка		
1 учебен час (50 минути)	Полицейската дейност от гледната точка на правата на човека. <i>Примери от практиката, свързани с правата на човека, за да се разбере ролята на полицията в областта на защитата на правата на човека</i>	Работа в група, размисъл и дискусия в пленарната зала във връзка с правата на човека и тяхната ефективност	Модул 2 Материал за участниците 2
10 минути	Почивка		
1/2 учебен час (25 минути)	Обобщаване, окончателни въпроси, обратна връзка, закриване		

Приложение 2: Основни насоки за лектори

Това приложение може да ви е от полза, ако ...

- ... нямате голям опит в преподаването в областта на правата на човека или
- ... имате голям опит като преподавател, но не в областта на правата на човека, или
- ... бихте искали да опресните своите знания и подходи на преподаване.

Общи бележки относно начина на провеждане на курс на обучение на полицейски служители по правата на човека

Коя е целевата ми аудитория?

Опитайте се да получите колкото е възможно повече информация за участниците преди началото на занятията. Колкото повече знаете за тях, толкова по-добре можете да анализирате потребностите и очакванията им и да пригледите по съответния начин структурата на курса на обучение. Предварително познаване на следните аспекти може да ви помогне да анализирате и да се подготвите за групата, която ще обучавате:

- ранг: новобранци, офицери под командно равнище, средно управленско равнище, висше ръководство;
- функции: специализирани, общи;
- лични особености: възраст, пол;
- предишно обучение: обучение в областта на правата на човека, ниво на опит с обучението в областта на правата на човека;
- мотивация/очаквания: какво мотивира участниците да предприемат това обучение? Какви са очакванията им от това обучение?
- еднородност и разнообразие: Как и по какви начини групата ви е еднородна? Как и по какви начини групата ви е разнообразна? Как може еднородността и/или разнообразието на групата да оформи вашето обучение?

Помислете за собствените си очаквания от участниците и обучението. Помислете върху всякакви предположения, които можете да имате за обучението и участниците, и коригирайте гледните си точни по съответния начин.

Какви са целите на обучението за тази конкретна група участници?

Когато мислите за целите на обучението, вземете предвид и трите измерения на ученето: знания, нагласи и умения. Пригледете ги към своята целева група и продължителността на вашето обучение. Бъдете реалисти! Съсредоточете се върху 2 – 3 ключови цели на обучението, които можете да раздробите на по-малки парчета.

Какъв национален и/или културен контекст може да е от значение за тази група обучавани?

Учебните занятия в настоящото ръководство трябва да се пригодят към националния контекст на държавите, в които се използват. Това означава:

- чувствителност към културните нюанси на държавата, когато се разглеждат всички въпроси, свързани с правата на човека и недопускането на дискриминация. Въпросът за хомофобията например трябва да се обсъди със специфичен подход, ако общата осведоменост за тази тема в националната среда е ограничена;
- осведоменост за текущите събития и теми, свързани с правата на човека, които могат да възникнат по време на обучението;
- познаване на националните правила, закони и разпоредби, свързани с работата на полицията;
- използване на националната съдебна практика като допълнение към европейската съдебна практика или допълнителна практика на ЕСПЧ, свързана с държавата, в която се провежда обучението (вж. приложение 3 за повече информация относно намирането на съдебната практика и структурирането на казуси).

Общи съвети за водене на обучението

Уважение

По време на обучението е ваша отговорност да гарантирате, че отношението към всички участници е уважително, дори когато дискусиите станат емоционални, което може да се случи при въпроси, свързани с правата на човека. В началото на всеки семинар участниците трябва да се съгласят да превърнат уважението в основно правило. Това ще направи по-лесно за вас да им припомняте това правило по-късно по време на курса на обучение. Уважението не означава, че участниците трябва да се съгласяват един с друг; уважението означава отнасяне към другите участници с уважение и търпимост. Говорете с участниците и за личния им опит и истории, които могат да включат в дискусиите, като се договорите с тях, че те не трябва да ги изнасят от групата и да ги обсъждат на друго място. Това е от особено значение при групи, състоящи се от полицейски служители, които работят в тясно сътрудничество. Като лектор вие трябва да се опитате да създадете среда на доверие. Ако участник направи неподходящо или дискриминационно изявление, отговорете с уважение, за да помогнете да се гарантира изпълнена с по-голямо уважение учебна среда.

Превръщане във вътрешно убеждение

Изградете обучението около следното предположение: правата на човека имат практическа стойност за полицейските служители по време на служба. Знанията, нагласите и уменията са ключови измерения за вашето обучение. Простото познаване на нормите и документите за правата на човека е недостатъчно; човек трябва да приема правата на човека и да притежава умения за прилагане на стандартите на правата на човека в практиката. Работата по трите измерения на ученето помага на участниците да превърнат правата на човека във вътрешно убеждение – обща цел на обучението по правата на човека.

Модериране на занятията

Интерактивните методи за обучение, представени в модула, често изискват лекторът да поеме ролята на водещ. Вие ще трябва да започнете дискусиата, да поставяте „правилните“ въпроси, да работите с различни гледни точки и опит на участниците, да допълвате дискусиата със собствен принос, да правите заключения и да ги разяснявате на участниците. За да бъдете ефективни, първо трябва да създадете атмосфера на доверие, в която участниците се чувстват в достатъчна безопасност, за да изразяват мненията си и да останат отворени за мненията на другите. Когато е необходимо, припомнете на участниците да се отнасят с уважение един към друг и да са непредубедени.

Гъвкавост

Трябва внимателно да планирате учебните занятия и да се опитате да предвидите всички значими фактори предварително. Обаче, след като занятието започне, нещата могат да протекат различно от очакваното. Останете гъвкави. Работата с група хора по въпросите на правата на човека е динамичен процес, който изисква от лектора да адаптира методологията и съдържанието към темпото на групата. Придържайте се към целите си, но бъдете готови да сте гъвкави в начина на следване на програмата си. Подгответе алтернативни дейности и теми, за да разполагате с възможности за справяне с различни ситуации в хода на обучението.

Откриване на учебното занятие

Първото впечатление е важно. Доброто първо впечатление може да помогне за изграждането на стабилна основа за обучението и да определи това за останалата част от курса. За да осигурите добро начало на учебните занятия, се опитайте да:

- **Създадете положителна, благоприятна за учене и изпълнена с доверие атмосфера.** Участниците трябва да се чувстват „в безопасност“, за да са в състояние да учат и да усвояват нови идеи. Правилата на семинара трябва да са установени и договорени. Ориентирайте участниците и обсъдете целите на курса и програмата, за да помогнете за изграждането на стабилна рамка, в която всеки се чувства удобно.
- **Грабнете вниманието им.** Предизвикайте интереса на участниците, особено ако сте изправен пред група, която показва отрицателно или пренебрежително отношение към вашето обучение. Използвайте фраза за разчупване на леда или започнете дискусия, за да постигнете по-положителна нагласа.
- **Разбирате техните нужди и очаквания.** По време на откриването се опитайте да получите представа за това кои са вашите участници, за да разберете техните нужди и очаквания. С тази информация ще сте в състояние да нагаждате своето обучение по съответен начин.
- **Начертаете ясна пътека за учебното занятие.** Като лектор, вие насочвате участниците през курса. Следователно е важно да имате ясна представа за това какво бихте искали да направите по време на учебните занятия и се уверете, че участниците могат лесно да следват и да разберат накъде отивате. Ако не сте наясно с учебното занятие и с начина, по който да насочвате участниците, това може да доведе до объркване и да направи по-трудно за тях да научат и разберат разглежданите теми.

Избраните практики в приложение 4 (налично само онлайн) дават известна представа за това как да се открие учебното занятие.

Закриване

Планирайте допълнително време в края на вашия семинар, за да отговорите на всички неразрешени въпроси. Ако времето изтече и все още има нерешени теми, се опитайте да помогнете на участниците да отговорят на своите въпроси чрез например общуване с друг участник, изпращане на информация до групата или разглеждане на темата в следващото обучение.

Говорете с участниците и поискайте да споделят впечатленията си от занятията. Оценете учебните цели, които сте поставили в началото на обучението: до каква степен са изпълнени? Отбележете отговорите на участниците и приемоте техните коментари като ценна информация, която ще ви помогне да се усъвършенствате и да адаптирате следващото си обучение.

Допълнителна литература

Върховен комисар по правата на човека при ООН (2002 г.), *Правата на човека и правоприлагането: Ръководство за лектори в областта на правата на човека за полицията (Human Rights and Law enforcement, A Trainer's guide on human rights for the police)*, Женева, достъпно на адрес: www.ohchr.org/Documents/Publications/trainingsAddzen.pdf

ОССЕ, *Курс за придобиване на умения от лектори в областта на борбата срещу трафика (Trainer Skills Course for Anti-Trafficking Trainers)* (Курс от 12 урока, разработен от Мисията за разпространение и мониторинг в Скопие на Звеното за развитие на полицията), достъпен на адрес: [www.polis.osce.org/library/details?doc_id=2543&lang_tag=EN&q=library%20results%3Ftext%3Ddebriefing \(registration required\)](http://www.polis.osce.org/library/details?doc_id=2543&lang_tag=EN&q=library%20results%3Ftext%3Ddebriefing%20(debriefing%20required))

ВКБООН (2011 г.), *Ръководство за обучение в защита за европейските гранични служители и длъжностните лица, отговарящи за влизането в Европа (Protection Training Manual for European Border Guards and Entry Officials)*, достъпно на адрес: www.unhcr.org/4d948c736.html

Приложение 3: Подготовка на казуси – съвети

Настоящото ръководство представя някои казуси, взети от съдебната практика на Европейския съд по правата на човека и свързани със задължението за зачитане и за защитаване на правата на човека, за недопускане на дискриминация и за човешките права на полицейските служители. В зависимост от целта на вашия курс на обучение и целевата ви група, може да искате да използвате други казуси, различни от представените в ръководството. Следват някои полезни съвети за това как да съставите собствен казус. Съдебната практика на ЕСПЧ може да послужи като основа за казусите ви. Може да е полезно да разгледате и националната съдебна практика.

Събиране на информация за включване в казуса

Всяко решение на ЕСПЧ съдържа задълбочен анализ на делото и е пълно с юридически език и информация. Оригиналните решения обаче са неподходящи за курс на обучение поради тяхната дължина и използването на юридически език. Те трябва да се раздробят на лесносмилаеми порции, които могат да бъдат разбрани от участниците.

1. Как да намерите съдебната практика на Европейския съд по правата на човека

База данни на съдебната практика HUDOC

Базата данни HUDOC осигурява свободен достъп до съдебната практика на ЕСПЧ: <http://HUDOC.echr.coe.int>. Тя е на разположение на английски и френски език и осигурява лесна за използване търсачка.

Видео уроци и ръководства за потребителя са достъпни на страницата за помощ на HUDOC. За помощ с функциите и възможностите за търсене, потребителят може да постави показалеца на мишката върху за повече информация и примери.

Позоваванията на съдебната практика в настоящото ръководство предоставят на читателя изчерпателна информация, която ще му даде възможност лесно да намери пълния текст на решението или заключението.

Преди да започнете търсене, моля, имайте предвид, че настройките по подразбиране показват решенията на Разширения състав и Обикновения състав в обратен хронологичен ред. За да търси в други колекции, като например заключения, потребителят трябва да отбележи съответната клетка в полето „Колекции документи“ (‘Document Collections’), намиращо се в горната лява част на екрана.

Най-простият начин за намиране на дела е чрез въвеждане на номера на заявлението в полето „Номер на заявление“ (‘Application Number’) под Разширено търсене (Advanced Search) в горната дясна част на екрана и след това натискане на синия бутон „Търсене“ (‘Search’).

За достъп до допълнителна съдебна практика, свързана с други въпроси, като например въпроси, свързани с убежището, потребителят може да използва полето за търсене, обозначено с лупа, в горната дясна част на екрана. В полето за търсене потребителят може да търси с помощта на:

- една дума (например убежище, бежанци)
- фраза (например „лица, търсещи убежище“)
- наименование на дело
- държава
- Булев израз (И – AND, ИЛИ – OR, БЕЗ – NOT и БЛИЗО – NEAR)

Друга възможност е потребителят да отвори „Просто булево търсене“ (Simple Boolean search), като кликне върху стрелката, която се появява вътре в полето за търсене. Простото булево търсене предлага пет възможности за търсене: точно тази дума или израз, всички думи, която и да е от тези думи, нито една от тези думи или Булево търсене. При провеждане на Булево търсене е важно да се помни, че изразите трябва да бъдат оградени с двойни кавички и Булевите оператори трябва винаги да са с главни букви.

След като резултатите от търсенето се появяват, потребителят може да стесни резултатите с помощта на филтрите, които се появяват в полето „Филтри“ (‘Filters’) в лявата страна на екрана, например, „Език“ (‘Language’) или „Държава“ (‘State’). Филтрите могат да се използват поотделно или заедно за по-нататъшно стесняване на резултатите. Филтърът „Ключови думи“ (‘Keywords’) може да е полезен инструмент, тъй като често включва термини, извлечени от текста на ЕКПЧ, и има пряка връзка с мотивите и заключенията на ЕСПЧ.

Пример: Как да намерим съдебна практика на ЕСПЧ за експулсиране на лица, търсещи убежище, което ги излага на риск от изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание по член 3 от ЕКПЧ?

- 1) Първо въведете израза „лица, търсещи убежище“ в полето Търсене (Search) и натиснете синия бутон „Търсене“ (‘Search’).
- 2) След като се появят резултатите от търсенето, изберете ‘з’ във филтър „Нарушение“ (‘Violation’) в полето „Филтри“ (‘Filters’), за да стесните резултатите до резултати, свързани с член 3.
- 3) След това във филтър „Ключови думи“ (‘Keywords’) изберете ключови думи, за да стесните резултатите до тези, свързани с член 3, като например „(Член 3) Забрана на изтезанията“ (‘(Article 3) Prohibition of torture’).

За по-значимите дела в HUDOC има юридическо резюме. Резюме то включва описателна уводна бележка, кратко представяне на фактите и законодателството, с акцент върху моментите от правен интерес. Ако съществува резюме, в резултатите ще се появи линк заедно с линка към текста на решението или заключението. Друг вариант е потребителят да търси само юридически резюмета, като отбележи клетката „Юридически резюмета“ (‘Legal Summaries’) в полето „Колекции документи“ (‘Document Collections’).

Ако е публикуван неофициален превод на даден случай, в резултатите ще се появи линк заедно с линка към текста на решението или заключението. HUDOC също така съдържа линкове към сайтове на трети страни в интернет, на които са публикувани други преводи на съдебната практика на ЕСПЧ. За

повече информация вж. „Версии на други езици“ (‘Language versions’) в раздел „Помощ“ (‘Help’) на HUDOC.

Допълнителни източници на информация за съдебната практика

Страница „Съобщения за пресата“ (Press release page’) на ЕСПЧ HUDOC: представлява добра отправна точка за резюмета и за същността на решенията на ЕСПЧ. Страницата е достъпна на адрес: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press#>

Съдебна практика на Съда на Европейския съюз: Съдът предоставя базата данни на съдебната практика CURIA, която осигурява свободен достъп до съдебната практика на **Съда:** http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/. Търсачката може да се използва да търсене на всички документи, за информация, свързана с приключили и висящи дела на Съда, Общия съд и Съда на публичната служба.

Нидерландски институт за правата на човека: този източник обобщава решения на различни съдилища и комитети за правата на човека. Достъпен е на адрес: <http://sim.law.uu.nl/SIM/Dochome.nsf?Open>

Национални институции и НПО: тези организации често обобщават значими решения във връзка с правата на човека и могат да бъдат добри ресурси за съставяне на казуси за обучение.

2. Съставяне на казуса

След като сте избрали кое дело (кои дела) да използвате за обучението, трябва да определите кои факти от делото (делата) са от значение за учебните ви цели. Съберете фактите по казуса в материал за участниците, но не забравяйте: по-малко е повече! Не се губете в подробности по случая. Целта е да се събере достатъчно информация, която да помогне на участниците да разберат различните измерения на правата на човека, докато работят по казуса, да се анализират детайлите по делото и да се помисли върху мотивите на съда. Твърде много подробности могат да направят казуса труден за разбиране или следене.

Използвайте схемата за анализ в модулите като насока за разглеждане на делото (делата) и избор на подходящи подробности. Мислете за заключението (заключенията) по делото (делата): кое е основното заключение (кои са основните заключения)? За кои елементи на правата на човека могат участниците да научат от това?

Също така обмислете различните факти по делото и предвидете въпросите на участниците. Някои често срещани въпроси са: кога е постановено решението по делото? Кой е постановил решението? Имало ли е гласове против? Какви са последствията от решението (обезщетение, присъда, и т.н.)? Каква е била реакцията на обществеността?

Полезни критерии, които следва да се обмислят при избора на дела и съставяне на казуси:

- **Значение за практическата полицейска дейност:** решението дава насоки за важни въпроси, свързани с работата на полицията, като например употребата на сила по време на управление на тълпи или принципа на пропорционалност в случаи на домашното насилие;
- **Полезност в учебната среда:** участниците могат лесно да следват мотивите на съда. Делото може също така да предаде положително послание, като човешките права на полицейските служители или изпълняване на задължението за защита от страна на полицията;
- **Актуални/неотдавнашни случаи:** възможно е участниците да са чули за случая в новините, ако той е получил широко обществено внимание;
- **Основни правни казуси:** случаи, които са от голямо правно значение и служат като основа за последващата съдебна практика, например *Ribitsch срещу Австрия*, *Mc Cann срещу Обединеното кралство*;
- **Случаи, които разясняват съдържанието на право или задължение:** участниците разбират теоретичната основа на задължението за зачитане и защитаване на правата на човека и практическото приложение на принципа, представено от казуса. Случаят хвърля светлина върху материалното съдържание на норма на правата на човека, като посочва ясно какво се има предвид, например, под право на живот и задълженията на държавата, свързани с това право.

Избран списък на важни дела на ЕСПЧ в контекста на полицейската дейност:

Европейска конвенция за защита на правата на човека

Член 2: Право на живот

Kontrova срещу Словакия
Mc Cann и други срещу Обединеното кралство
Начова и други срещу България
Oruz срещу Турция
Osman срещу Обединено кралство
Scavuzzo-Hager и други срещу Швейцария
Stewart срещу Обединено кралство

Член 3: Забрана на изтезанията и малтретирането

A срещу Обединено кралство
Aksoy срещу Турция
Ilhan срещу Турция
Hurtado срещу Швейцария
Кауа срещу Турция
Keenan срещу Обединено кралство
Ribitsch срещу Австрия
Selmouni срещу Франция

Член 5: Свобода и лична сигурност

McVeigh, O'Neill и Evans срещу Обединеното кралство
Fox, Campbell и Hartley срещу Обединеното кралство
K-F срещу Германия
Litwa срещу Полша

Член 6: Справедлив процес

Vilho Eskelinen срещу Финландия

Член 8: Право на зачитане на личния и семейния живот

Halford срещу Обединено кралство

Член 11: Свобода на събранията и сдружаването

Bączkowski срещу Polen

Giuliani u Gaggio срещу Италия

Molnár срещу Унгария

Öllinger срещу Австрия

Plattform Ärzte für das Leben срещу Австрия

Член 14: Недопускане на дискриминация

Timishev срещу Русия

Приложение 4: Избрани практики

Целта на приложение 4 е да ви даде представа за начина, по който други институции за обучение на полицаи провеждат обучение по правата на човека. Тези практики предоставят информация за някои допълнителни знания и опит на лектори по правата на човека от цяла Европа.

Тези практики са достъпни онлайн на адрес: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-based-police-training>.

КАК ДА СЕ СДОБИЕМ С ПУБЛИКАЦИИТЕ НА ЕС?

Безплатни публикации:

- един екземпляр: чрез EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- повече от един екземпляр или постери/карти:
от представителствата на Европейския съюз (http://ec.europa.eu/represent_bg.htm), от делегациите в страни извън Европейския съюз (http://eeas.europa.eu/delegations/index_bg.htm), като се свържете с услугата Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_bg.htm) или като се обадите на 00 800 6 7 8 9 10 11 (безплатен номер в ЕС) (*).

(*) Информацията, както и повечето обаждания са безплатни (възможно е обажданията от мрежата на някои оператори, от обществени телефони или от хотели да бъдат таксувани).

Платени публикации:

- чрез EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Платени абонаменти:

- чрез някой от търговските представители на Службата за публикации на Европейския съюз (http://publications.europa.eu/others/agents/index_bg.htm).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Полицейските служители, които гарантират, че хората са в състояние да упражняват своите основни права и свободи, печелят уважението и доверието на обществеността. С оглед на това, настоящото ръководство на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) има за цел да насърчи тази основана на правата на човека работа на полицията чрез интегриране на обучението за правата на човека в сърцевината на полицейското обучение, в съответствие с целите на Европейския съюз в областта на правосъдието и вътрешните работи. По този начин ръководството превръща „високите“ принципи в конкретни практически упражнения, които улесняват работата на полицията, и подкрепя полицейските служители в превръщането на понятията, които движат основаната на правата на човека полицейска дейност, във вътрешно убеждение – помага да се гарантира, че полицейските служители са подготвени да направят правилния избор в ежедневната си работа. Ръководството се съсредоточава върху изключително важни свързани с полицията въпроси, като многообразието и недопускането на дискриминация, абсолютната забрана на изтезанията, както и човешките права на полицейски служители. Изпробвано и тествано в различни полицейски академии в ЕС, ръководството е предназначено като практически инструмент за основана на основните права полицейска дейност в ЕС.

FRA - АГЕНЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Виена – Австрия
Тел. +43 158030-0 – Факс +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Служба за публикации

ISBN 978-92-9491-385-2